

Izraelsko-palestinski sukob: analiza primjene prava oružanih sukoba

Kerenović, Denis

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:400719>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet

Katedra za međunarodno pravo

Denis Kerenović

Izraelsko-palestinski sukob: analiza primjene prava oružanih sukoba

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Rutvica Rusan Novokmet

Zagreb, listopad 2024.

Izjava o izvornosti

Ja, Denis Kerenović, JMBAG: 0066268876, potvrđujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mog rada te da se u njegovoj izradi nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Denis Kerenović

ZAHVALA

Prije svega, želim izraziti zahvalnost svojoj mentorici, Rutvici Rusan Novokmet, za njeno strpljenje, predanost i ažurnost tijekom cijelog procesa pisanja ovog diplomskog rada.

Također, od srca zahvaljujem svojoj obitelji i prijateljima na njihovoj podršci, bez kojih ovaj uspjeh ne bi bio moguć.

Na kraju, ovaj rad posvećujem u čast i sjećanje na profesora Koena De Feytera sa Sveučilišta u Antwerpenu.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POVIJESNI PREGLED	2
2.1. Mandatna Palestina.....	2
2.2. Balfourska deklaracija.....	3
2.3. Ujedinjeni narodi i stvaranje izraelske države.....	5
2.4. Izraelska neovisnost	6
2.5. Šestodnevni rat i granice 1967.	8
3. OSNIVANJE PALESTINSKE OSLOBODILAČKE ORGANIZACIJE	10
3.1. Status Palestine na međunarodnoj sceni.....	10
3.2. Sporazumi iz Osla	11
4. HAMAS	14
4.1. Nastanak i uspon Hamasa.....	14
4.2. Povelja Hamasa	16
4.3. Intifade: ustanci u izraelsko-palestinskom sukobu.....	17
4.3.1. Prva intifada	17
4.3.2. Pad Oslo sporazuma i Druga intifada.....	18
4.3.3. Hamasov dolazak na vlast	19
5. PRAVO ORUŽANIH SUKOBA.....	20
5.1. Primjenjivo pravo	20
5.2. Četvrta Ženevska konvencija i ratna okupacija Palestine	23
5.3. Rat i pravo na samoobranu	25
5.4. Osnovna načela prava oružanih sukoba	27
5.4.1. Načelo distinkcije i zabrane uzrokovanja nepotrebne patnje borcima	27
5.4.2. Načelo proporcionalnosti i vojne nužnosti	29
6. ORUŽANI SUKOB IZMEĐU IZRAELA I HAMASA.....	31
6.1. Djela koja su počinile Hamasove brigade i druge palestinske oružane skupine 7. listopada 2023. u Izraelu.....	31
6.2. Pravna analiza počinjenih radnji i povrede međunarodnog humanitarnog prava.....	34
7. SAMOOBRANA I OFENZIVA IZRAELA	36
7.1. Odgovor Izraela na napade 7. listopada 2023.....	36
7.2. Izjave Izraela	37
7.3. Izgubljeni životi i ozljede	40
7.4. Opsežno razaranje Gaze	41

7.5. Evakuacija stanovništva	42
8. IZRAELSKE VOJNE OPERACIJE.....	43
8.1. Zračni napadi i streljivo.....	43
8.2. Oružane skupine koje djeluju unutar civilnog stanovništva.....	44
8.3. Napadi na civile, civilne objekte i objekte neophodne za preživljavanje civilnog stanovništva	45
8.4. Napadi na humanitarno osoblje i konvoje te privremene mjere Međunarodnog suda	46
8.5. Potpuna opsada Gaze.....	48
9. PRAVNA ANALIZA RADNJI IZRAELA I POVREDE MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA	50
10. ZAKLJUČAK	53
11. LITERATURA	56

SAŽETAK

U ovom diplomskom radu detaljno se istražuje izraelsko-palestinski sukob kroz analizu ratnog prava i međunarodnog humanitarnog prava, s posebnim naglaskom na poštivanje pravnih normi od strane sukobljenih strana tijekom vođenja neprijateljstava. Temeljne odredbe međunarodnog humanitarnog prava, poput načela razlikovanja između civila i vojnih ciljeva, proporcionalnosti u napadima te vojne nužde, predstavljaju ključne elemente ove analize.

Kroz pregled konkretnih slučajeva, ovaj rad ispituje poštivanje i kršenja međunarodnog prava oružanih sukoba od strane izraelskih vojnih snaga i palestinskih oružanih skupina, osobito u pogledu zaštite civilnog stanovništva te napada na civilnu infrastrukturu. Također, posebna pozornost posvećena je složenosti prava na samoobranu u uvjetima asimetričnog sukoba, gdje se često isprepliću politički i vojni interesi s humanitarnim imperativima.

Ključne riječi: izraelsko-palestinski sukob, pravo oružanih sukoba, međunarodno humanitarno pravo, pravo na samoobranu, načelo proporcionalnosti i razlikovanja, ograničenja u vođenju neprijateljstava

ABSTRACT

This paper thoroughly examines the Israeli-Palestinian conflict through the analysis of the law of war and international humanitarian law, particularly focusing on the compliance with legal norms during hostilities by the conflicting parties. Fundamental provisions of the international humanitarian law, such as the principles of distinction between civilians and military targets, proportionality in attacks, and military necessity, form the key elements of this analysis.

Through the examination of specific cases, this paper analyses the adherence to and violations of the law of armed conflicts by Israeli military forces and Palestinian armed groups, particularly concerning the protection of civilians and attacks on civilian infrastructure. Also, special attention is given to the complexity of the right to self-defense in the context of an asymmetric conflict, where political and military interests often intersect with humanitarian imperatives.

Keywords: Israeli-Palestinian conflict, law of armed conflict, international humanitarian law, right to self-defense, principle of proportionality and distinction, limitations in the conduct of hostilities

1. UVOD

Ovaj diplomski rad biti će fokusiran na oružane sukobe koji se već desetljećima vode između Izraela i Palestine, odnosno na pravo oružanih sukoba, njegovu primjenjivost i pitanje poštuju li stranke sukoba pravila međunarodnog humanitarnog prava. Ipak, da bismo mogli temeljito procijeniti sadašnje odnose između ovih aktera i pokušali donijeti neke zaključke o njihovoj budućnosti, potrebno je razumjeti kako se sukob razvijao i mijenjao od samih početaka.

Theodor Herzl, austrijski pravnik, novinar i osnivač modernog političkog cionizma je 29. kolovoza 1897. sazvao Prvi cionistički kongres u gradu Baselu. Više od 200 delegata okupilo se kako bi raspravljali o njegovoj ideji stvaranja nove države u kojoj bi Židovi činili većinu građana.¹ Mnogi u Europi koji su podržavali cionizam kao veliki i plemeniti projekt zamislili su područje Palestine kao prazno, međutim, Palestina je već bila naseljena.² Program iz Basela izazvao je gorke rasprave među vođama cionizma o njegovom sekularnom karakteru, njegovoj ovisnosti o diplomatskoj podršci imperijalnih sila i odnosima sa židovskim rodoslovljem u zemlji biblijskog Izraela, poznatoj kao *Eretz Yisrael*.³ Delegati su pokazali malo interesa za dobrobit palestinskih stanovnika, a takvo kratkovidno razmišljanje, oličeno u sloganu „zemlja bez naroda za narod bez zemlje“, postalo je srž izraelsko-palestinskog sukoba.⁴ U vrijeme Prvog cionističkog kongresa u Palestini je bilo samo oko 600 000 stanovnika, od toga 95% Arapa, a tek 5% Židova. Suočen s takvom demografskom neravnotežom, kao očitom zaprekom planu stvaranja židovske države, Theodor Herzl je razvio dvosmjerni plan rješavanja „demografskog problema“. Jedan smjer djelovanja bio je poticanje imigracije Židova u Palestinu, a drugi je bio razvijanje taktika koje bi nagnale Arape na napuštanje zemlje.

Identificiranje 1897. godine kao početka povijesti izraelsko-palestinskog sukoba ima veliku važnost jer ističe činjenicu da ovaj stogodišnji sukob nije ukorijenjen u drevnim i vjerskim animozitetima niti su mu korijeni toliko bliski Bliskom istoku koliko su europski.⁵

Baš kao što su europski Židovi odgovarali na nacionalistički duh koji su stvorili uvjeti u 19. stoljeću Europe, tako je i identitet autohtonog arapskog stanovništva bio pred rekonstrukcijom

¹ First Zionist Congress & Basel Program (1897) (jewishvirtuallibrary.org), pristupljeno 10.5.2024.

² Bunton, M., *The Palestinian-Israeli Conflict: A very short introduction*, Oxford University Press, 2013., str. 1.

³ *Ibid.*, str. 2.

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*

uslijed jačanja specifične palestinske svijesti koja se formirala oko otpora stanovnika prijeljivju koju je cionizam predstavljao njihovoj vlastitoj baštini.⁶

Iako je istina da je palestinski nacionalni identitet nastao tek tijekom britanske invazije i okupacije osmanskih zemalja krajem Prvog svjetskog rata, te se dodatno učvrstio kao odgovor na želju za oslobođanjem od britanske kolonijalne vlasti i suprotstavljanjem cionskoj imigraciji i naseljavanju, važno je primijetiti da svi nacionalizmi proizlaze i jačaju iz specifičnih povijesnih okolnosti.⁷ Ovo uključuje i cionizam, koji je izgrađen od strane male ali rascjepkane manjine Židova koji su ga odabrali kao svoj nacionalni identitet. Kao nacionalni pokret cionizam je stekao značaj krajem 19. stoljeća kao odgovor na stalna progonstva Židova od strane novih nacionalističkih pokreta koji su se pojavljivali diljem Europe.

Moglo bi se reći da je Herzl bio u pravu kada je istaknuo da je cionizmu neophodno postići značajan diplomatski proboj, za što je trebalo pričekati 20 godina, kad je Prvi svjetski rat predstavio jedinstvenu priliku.

2. POVIJESNI PREGLED

2. 1. Mandatna Palestina

Ishodište međunarodnog pitanja Palestine leži u događajima koji su se odvijali pred kraj Prvog svjetskog rata. Poraz Središnjih sila⁸ doveo je do odluke Lige naroda da Palestinu stavi pod upravu Velike Britanije kao mandatne sile. Mandat je trebao biti prijelazna faza dok Palestina ne stekne status potpuno neovisne države. Svrstana je u mandat A kategorije, što označava teritorije za koje se smatralo „da su dosegli stupanj razvoja gdje njihovo postojanje kao nezavisnih nacija može biti privremeno priznato uz uvjet pružanja administrativnih savjeta i pomoći od strane mandatne sile sve dok ne budu mogli samostalno funkcionirati“.⁹ Međutim, povijesni razvoj mandata nije rezultirao stvaranjem Palestine kao neovisne države, a odluka o mandatu nije uzela u obzir želje naroda Palestine, unatoč zahtjevima Pakta Lige naroda da „želje tih zajednica moraju biti od osnovne važnosti pri odabiru mandatarata“.¹⁰ To je imalo

⁶ *Ibid.*

⁷ *Ibid.*, str. 14.

⁸ Njemačka, Austro-Ugarska, Osmansko Carstvo i Bugarska.

⁹ Članak 22. Pakta Lige naroda, The Covenant of the League of Nations | The United Nations Office at Geneva (ungeneva.org), pristupljeno 12.5.2024.

¹⁰ *Ibid.*

poseban značaj jer, gotovo pet godina prije nego što je dobila mandat od Lige naroda, britanska vlada dala je obećanje Cionističkoj organizaciji o osnivanju židovske nacionalne domovine u Palestini, jer su cionski lideri inzistirali na zahtjevu za „povijesnom povezanošću“ budući da su im preci živjeli u Palestini prije dvije tisuće godina, prije raspršenja u dijasporu. S druge strane, domaći narod Palestine, čiji su preci naseljavali zemlju gotovo dva prethodna milenija, osjećali su taj plan kao kršenje svojih prirodnih i neotuđivih prava.

2.2. Balfourska deklaracija

Obećanja cionističkoj organizaciji postala su poznata putem deklaracije koju je britanski ministar vanjskih poslova, Sir Arthur James Balfour (čije ime je nosila od tada), 1917. godine uputio Lordu Rotschildu, uglednom članu židovske zajednice. U toj deklaraciji Balfour izražava podršku Vlade Njegovog Veličanstva za uspostavu nacionalnog doma za židovski narod u Palestini i ističe da će britanska vlada učiniti sve što je moguće kako bi pomogla u ostvarivanju ovog cilja.¹¹

Ključna uloga Balfourove deklaracije u gotovo svakoj fazi problema Palestine ne može se preuveličati. Odredila je smjer naknadnih događanja u Palestini, ugrađena je u mandat, a njezino provođenje izazvalo je arapski otpor i pobunu. Izazvala je beskonačne poteškoće za mandatnu silu u posljednjim fazama sukoba između Britanaca, Židova i Arapa te je na kraju dovela do podjele i problema koji i danas postoje. Stoga, bilo kakvo razumijevanje sukoba u Palestini zahtijeva određeno ispitivanje spomenute deklaracije koja se može smatrati korijenom problema. Balfourova deklaracija bila je izravni rezultat dugotrajnog napora cionističke organizacije da uspostavi židovsku državu u Palestini, a s obzirom da ovaj rad promatra situaciju ponajprije iz pravne perspektive, važno je dotaknuti se i pitanja je li ova deklaracija uopće pravno obvezujuća. Na prvi pogled čini se da nema pravni učinak, budući da nije bila ni ugovor ni sporazum između država. Ali, ako uzmemo u obzir presude i tumačenja Međunarodnog suda, možemo uvidjeti da jednostrane deklaracije mogu imati

¹¹ „Poštovani gospodine Rothschild, sa zadovoljstvom Vam prenosim u ime Vlade Njegova Veličanstva sljedeću deklaraciju suosjećanja s ciljevima židovskog cionizma, koja je predana na razmatranje i odobrena od strane Kabineta: ‘Vlada Njegovog Veličanstva s naklonošću gleda na uspostavu nacionalnog doma za židovski narod u Palestini, i učinit će sve napore da olakša ostvarenje ovog cilja, pri čemu je jasno shvaćanje da neće biti učinjeno ništa što bi moglo narušiti građanska i vjerska prava postojećih nežidovskih zajednica u Palestini, ili prava i politički status koji Židovi uživaju u bilo kojoj drugoj zemlji.’ Bio bih vam zahvalan ako biste ovu deklaraciju prenijeli na znanje Cionističkom savezu. S poštovanjem, Arthur James Balfour“. The Avalon Project: Balfour Declaration November 2, 1917 (yale.edu), pristupljeno: 7.5.2024.

međunarodnopravno obvezujući učinak ako su izražene s namjerom da budu obvezujuće.¹² Također, o njenom pravnom učinku govori i činjenica da je ugrađena u mandat.

Balfourova deklaracija prvi je put službeno objavljena u Palestini tek 1920. godine nakon uspostave civilne administracije, budući da je do tada službeno čuvana kao povjerljiva kako bi se smanjile šanse za neredne izazvane očekivanim prosvjedima Palestinaca.¹³ U listopadu 1930. Britanci su izdali Passfieldovu Bijelu knjigu, koja je pozivala na ograničenja židovske imigracije i kupovine zemljišta te isticala nedostatak predstavničkog zakonodavnog vijeća. Cionistički vođe su uspjeli uvjeriti premijera Ramsayja Macdonalda da opozove ključne elemente Bijele knjige, što je izazvalo ogorčenje među palestinskim Arapima zbog vanjskog lobiranja i političkih utjecaja iz Londona.¹⁴ U proljeće i ljeto 1936. godine, nakon gotovo dvadeset godina britanske dominacije, u Palestini su krenule masovne demonstracije.¹⁵ Britanija je na arapske demonstracije odgovorila kombinacijom „mrkve i batine“, prvo poslavši 20 000 novih vojnika kako bi ugušila pobunu, a potom obećavši im uspostavu službene komisije za istragu pod predsjedanjem Lorda Peela.¹⁶

Ono što je bilo jedinstveno u Palestini bila je opća nesposobnost da se njeno zajedničko stanovništvo uključi u osnovne mehanizme vlasti, poput zakonodavne skupštine.¹⁷ Pregovori o nekoj vrsti predstavničkog vijeća stalno su bili ometani palestinskim arapskim zahtjevom za kontrolom nad cionističkom imigracijom i kupovinom zemljišta, na što Britanci nisu bili spremni pristati.¹⁸ Britanija je zahtijevala arapsko prihvaćanje uvjeta mandata, no Arapi su se bojali da bi sudjelovanje pod takvim uvjetima bilo shvaćeno kao prešutno priznanje legitimnosti Balfourove deklaracije.¹⁹ Vrlo je bitno naglasiti da neuspjeh u stvaranju zakonodavnog vijeća u Palestini predstavlja ključnu prekretnicu u povijesti zemlje jer promatrajući širi kontekst britanske imperijalne povijesti, zakonodavna vijeća bila su ključni način prijenosa vlasti s izvršne vlasti na predstavnike kolonijalnog stanovništva.

¹² *Nuclear tests case*, (New Zeland v. France), Judgement, ICJ Reports, 20 December 1974, paras. 46. *et seq.*

¹³ United Nations, Part I (1917-1947) - Question of Palestine (un.org), pristupljeno: 24.5.2024.

¹⁴ Bunton, *op. cit.* u bilj. 2, str. 32.

¹⁵ *Ibid.*, str. 33.

¹⁶ Peelova komisija, osnovana 1936. godine pod predsjedanjem Lorda Roberta Peela, bila je britansko tijelo koje je istraživalo uzroke arapskih pobuna u Palestini. Njena svrha bila je analizirati situaciju i predložiti rješenja za smirivanje sukoba između židovskih i arapskih zajednica te olakšati buduću političku stabilnost. Peelova komisija na kraju je preporučila podjelu Palestine na židovski i arapski teritorij, što je kasnije poslužilo kao temelj za plan podjele Palestine 1947. godine. Peel Commission | Palestine, Zionism & Partition | Britannica, pristupljeno 20.5.2024.

¹⁷ Bunton., *op. cit.* u bilj. 2, str. 25.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibid.*

2.3. Ujedinjeni narodi i stvaranje izraelske države

Pitanje Palestine dovedeno je pred Ujedinjene narode ubrzo nakon završetka Drugog svjetskog rata. Nakon četvrt stoljeća mandata Velika Britanija predala je ono što je postalo „pitanje Palestine“ Ujedinjenim narodima uz obrazloženje da je mandatna sila suočena s proturječnim obvezama koje su se pokazale nespojivima. UN je uspostavio poseban odbor za Palestinu, poznat kao UNSCOP (*United Nations Special Committee on Palestine*) koji je nastojao doprinijeti pronalasku rješenja. Široki mandat UNSCOP-a, koji je zahtijevao da se budućnost Palestine odredi u vezi s problemom europskih raseljenih Židova, razljutio je palestinsko arapsko vodstvo jer su smatrali da je nepravedno promatrati Palestinu kao dio rješenja za europski problem. Kada je UNSCOP posjetio Palestinu u lipnju i srpnju 1947. godine, arapski delegati su odbili službeno se sastati s njim, a njihovo nepopustljivo vodstvo ponovno je prikazano kao njihov najveći neprijatelj.²⁰ U tom trenutku, kada je sama organizacija UN-a postojala tek dvije godine, nasilje je haralo Palestinom. Nakon istraživanja različitih alternativa dana 29. studenog 1947. Opća skupština UN-a je usvojila Particijski plan kao Rezoluciju 181 (II) pri kraju britanskog mandata. Rezolucija je predviđjela podjelu mandatne Palestine na dvije neovisne države, jednu palestinsku arapsku i drugu židovsku, s internacionalizacijom Jeruzalema i vjerskih mjesta.²¹ Prema planu podjele UN-a za britansko mandatno područje Palestine u židovskoj je državi na 42% teritorija trebalo živjeti 499 000 Židova zajedno s 438 000 Arapa. Na dijelu predviđenom za arapsku, tj. palestinsku državu trebalo je živjeti 818 000 Arapa i 10 000 Židova. Treći dio je bilo područje Jeruzalema na kojem je živjelo oko 200 000 stanovnika, s jednakim brojem Arapa i Židova.²² Ipak, UN-ov Plan podjele nije donio mir Palestini, a prisutno nasilje proširilo se u rat na Bliskom istoku.

²⁰ *Ibid.*, str. 46.

²¹ Palestine plan of partition with economic union - General Assembly resolution 181 (II) Future government of Palestine - Question of Palestine, pristupljeno: 24.5.2024. Vidi i Rezoluciju Opće skupštine, A/RES/181(II)1947.

²² Pappé, I., *Ethnic Cleansing of Palestine*, London, Oneworld Publications, 2006., str. 35. Rezolucije Opće skupštine UN-a u načelu nisu pravno obvezujuće, ali imaju autoritativnu snagu i stranke ih se često pridržavaju zbog diplomatskih pritisaka. Također, u određenim situacijama rezolucije Opće skupštine mogu poslužiti kao dokaz formiranja *opinio iuris*-a, jednog od ključnih elemenata pri nastanku običajnog prava. Tako je u slučaju *Chagos Archipelago*, Rezolucija 1514 (XV) iz 1960. godine o pravu na samoodređenje dobila pravno obvezujući učinak, iako je donesena od strane Opće skupštine jer se s vremenom formirao *opinio iuris* odnosno pravno uvjerenje da je određeno ponašanje obavezno prema međunarodnom pravu. *Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago From Mauritius in 1965*, Advisory Opinion, ICJ Reports, 25 February 2019.

2.4. Izraelska neovisnost

Tragični događaji Holokausta postali su snažan izvor emocija i moralnih uvjerenja kako za cioniste, tako i za ne-cioniste. Svjetska simpatija podržavala je ideju priznavanja židovske države kao sigurnog utočišta za židovski narod, osiguravajući da se nikada više ne ponove strahote koncentracijskih logora.

David Ben Gurion, cionistički politički lider i prvi izraelski premijer, proglasio je 14. svibnja 1948. neovisnost Izraela, „židovske države uspostavljene od strane i za židovski narod.“²³ Iako su i Sovjetski Savez i Sjedinjene Američke Države brzo priznale Izrael, nova država se morala žestoko boriti za svoj opstanak protiv arapskih snaga koje su je odmah napale.²⁴ Rođena u neprijateljskoj regionalnoj situaciji izraelska se država suočila s ogromnim izazovima, posebno u pogledu demografije i sigurnosti. Samo dva tjedna nakon proglašenja nezavisnosti Izraela izdana je naredba za stvaranje Izraelskih obrambenih snaga (*The Israel Defence Forces, IDF*).²⁵ Od svog osnutka, vodeća načela IDF-a oblikovana su potrebom zemlje da se brani od brojičano nadmoćnijih susjeda.²⁶

Mnogi promatrači krive same Palestince i povijest njihova vodstva koje je kontinuirano odbijalo prijedloge koji su, sada gledajući unatrag, bili povoljniji od rješenja koja su se kasnije ponudila. Prema njihovom mišljenju, da su prihvatili UN-ov plan podjele iz 1947. ili Peelovu komisiju iz 1937., teritorij na kojem bi Palestinci stekli neovisnost bio bi mnogo veći. Bez obzira na to koliko je palestinsko odbijanje moglo biti pogrešno, ipak treba pokušati razumjeti faktore koji su tome pridonijeli. Najuočljiviji je bio nepravednost političkih ponuda i široko rasprostranjeno osjećanje da se moraju postići bolji uvjeti.²⁷

Jedna od dvije države predviđene u planu podjele proglasila je svoju neovisnost kao Izrael, a u nizu sukcesivnih ratova njezina se teritorijalna kontrola proširila na cijelu Palestinu. Borbe na terenu izbile su na dva fronta. Prvo, od studenog 1947. do svibnja 1948. godine unutar Palestine je trajao građanski rat između Yishuva²⁸ i palestinskog arapskog društva. Drugo, nakon konačnog povlačenja britanskih snaga 15. svibnja 1948. godine izbio je regionalni rat između

²³ Bunton, *op. cit.* u bilj. 2, str. 61.

²⁴ Avishai, B., *The Tragedy of Zionism: How Its Revolutionary Past Haunts Israeli Democracy*, Helios press, New York, 2002., str. 178.-179.

²⁵ Britannica, T. Editors of Encyclopaedia, *Israel Defense Forces*, *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/Israel-Defense-Forces>, pristupljeno: 25. 5. 2024.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ Bunton, *op. cit.* u bilj. 2, str. 52.-53.

²⁸ Taj pojam označava zajednicu židovskih stanovnika u Palestini prije osnutka države Izrael 1948. godine, *Israel Studies An Anthology: The Yishuv* (jewishvirtuallibrary.org), pristupljeno 30.5.2024.

nove države Izrael i njenih arapskih susjeda, dan nakon proglašenja neovisnosti Izraela (Egipat, Transjordanija, Sirija, Libanon i Irak poslali su ekspedicijske snage, dok su simbolične kontingente također poslale Saudijska Arabija i Jemen). U travnju 1948. godine Haganah²⁹ je odobrila kampanju poznatu kao Plan D,³⁰ koji je davao ovlasti časnicima Hagane da poduzmu 'uništenje i protjerivanje ili okupaciju' emergentne židovske države. Između 1947. i 1949. godine, više od 400 palestinskih sela je uništeno, civili su masakrirani, a muškarci, žene i djeca protjerani su iz svojih domova pod prijetnjom oružja.³¹

Do trenutka potpisivanja sporazuma o primirju 1949. godine nezavisna država Izrael bila je uspostavljena unutar proširenih granica koje su obuhvaćale 78 posto mandatne Palestine, uključujući zapadni dio Jeruzalema. Dok su Izraelci slavili herojski kraj stoljeća patnje i nemoći u dijaspori, palestinsko arapsko društvo bilo je uglavnom uništeno, a stanovništvo raspršeno diljem regije. Tijekom borbi, oko 750 000 Palestinaca pobjeglo je ili bilo protjerano iz svojih domova. Bila je to nezamisliva katastrofa (na arapskom, al-Nakba)³² koja je postala sinonim za njihovo izvlašćivanje i protjerivanje iz zemlje njihovih predaka. Uskraćeno im je pravo povratka u svoje domove, palestinske izbjeglice duboko su zamjerile izraelskim naporima da razviju i nasele njihovu bivšu zemlju, a neki su se i borili da to spriječe.³³ Da su se takva silovita i sustavna protjerivanja Palestinaca dogodila u današnje vrijeme, mogla bi se jedino okarakterizirati kao etničko čišćenje.³⁴ Promatrajući širu sliku, čini se da protjerivanje Palestinaca nije bilo samo posljedica ratnih okolnosti, već dio unaprijed osmišljenog plana temeljenog na ideološkim postavkama cionizma.³⁵ Istina o protjerivanju stotina tisuća Arapa izašla je na vidjelo početkom 1980.-ih, nakon objave brojnih dokumenta iz izraelskih vojnih

²⁹ Haganah je bila glavna cionistička paravojna organizacija koja je djelovala za Yishuv tijekom britanskog mandata. The Haganah (jewishvirtuallibrary.org), pristupljeno 30.5.2024.

³⁰ Arhitekt ovog plana bio je vođa Židovske agencije, kasnije prvi premijer Izraela, David Ben-Gurion. Razvio ga je tijekom godina koje su prethodile 1947. u suradnji s Haganom, a finaliziran je 10. ožujka 1948. godine. Plan D, također poznat kao Plan Dalet, bio je vojni plan tijekom izraelskog rata za neovisnost 1948. godine. Ovaj plan je bio namijenjen jačanju židovske prisutnosti u područjima koja su bila predmetom podjele prema UN-ovom planu za podjelu Palestine (rezolucija 181), kao i zaštiti židovskih zajednica od napada arapskih snaga. Plan D je uključivao vojne operacije osvajanja arapskih naselja i preuzimanja kontrole nad ključnim teritorijima kako bi se osiguralo stvaranje židovske države..

³¹ Pappé, *op. cit.* u bilj. 22, str. 16.

³² About the Nakba - Question of Palestine (un.org), pristupljeno 1.6.2024.

³³ Rezolucija Opće skupštine, A/RES/32/40, 1977. Ovom rezolucijom potvrđeno je pravo na povratak izbjeglica protjeranih od strane Izraela 1948.

³⁴ Komisija stručnjaka UN-a zadužena za ispitivanje kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjenih na teritoriju bivše Jugoslavije opisala je etničko čišćenje kao: „stvaranje etnički homogenog područja upotrebom sile ili zastrašivanja kako bi se iz određenog područja uklonile osobe druge etničke ili vjerske skupine.“ International law: Understanding justice in times of war - United Nations Western Europe (unric.org), pristupljeno 3.6.2024.

³⁵ Vukas, S., „Država Izrael i takozvana demografska bomba“, *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, sv. X, br. 2, 2012., str. 265.

arhiva. Do tada prikazivana istina trebala je poslužiti kao dokaz da Zapad mora podržati pravednu borbu demokratskog, zapadno orijentiranog židovskog naroda za svoju državu, nasuprot prikazu primitivnih, azijskih i polufeudalnih Arapa i arapskih država.³⁶

Velika većina članica UN-a prepoznaje da pitanje Palestine ostaje ključni problem Bliskog istoka i predstavlja najozbiljniju prijetnju miru s kojom se Ujedinjeni narodi suočavaju, a mišljenje da palestinskom narodu treba osigurati njihovo neotuđivo pravo na samoodređenje kako bi se postigao trajan mir postaje sve raširenije.

Sporazumi o prekidu vatre koji su okončali borbe 1949. godine odredili su *de facto* podjelu Palestine. Poznata kao Zelena linija ta je demarkacijska linija osigurala međunarodno priznanje granica koje su razdvajale Izrael, jordansku anektiranu Zapadnu obalu i Pojas Gaze kojim je upravljao Egipat, sve do 1967. godine kada je rat ponovno promijenio oblik palestinsko-izraelskog sukoba.³⁷

2.5. Šestodnevni rat i granice 1967.

Sukob između Izraelaca i Palestinaca često se vrti oko pojma „granica iz 1967.“ Te granice proizišle su iz Šestodnevnog rata i od tada igraju ključnu ulogu u mirovnim pregovorima i međunarodnoj diplomaciji. Povijesno, linije primirja uspostavljene nakon arapsko-izraelskog rata iz 1948. godine oblikovale su već spomenutu Zelenu liniju koja je razdvajala izraelski teritorij od susjednih arapskih teritorija. Međutim, Šestodnevni rat 1967. rezultirao je time da je Izrael zauzeo dodatne teritorije, uključujući Zapadnu obalu, Pojas Gaze, Istočni Jeruzalem i Golansku visoravan.

Dana 22. studenog 1967. Vijeće sigurnosti usvojilo je Rezoluciju 242 koja pruža okvir za arapsko-izraelski mir do današnjeg dana. Ključni dio te rezolucije govori o „nedopustivosti stjecanja teritorija silom“ i poziva izraelske vojne snage da se povuku iz teritorija okupiranih tijekom nedavnog sukoba, sugerirajući da bi Izrael trebao vratiti sve teritorije okupirane u šestodnevnom ratu.³⁸ Stjecanje teritorija silom zabranjeno je brojnim instrumentima međunarodnog prava te spada u *ius cogens* norme.³⁹ Ove norme igraju bitnu

³⁶ *Ibid.*, str. 265.-266.

³⁷ Bunton, *op. cit.* u bilj. 2, str. 70.

³⁸ Rezolucija Vijeća sigurnosti, S/RES/242, 1967.

³⁹ Peremptorna norma općeg međunarodnog prava (*ius cogens*) je norma prihvaćena i priznata od strane međunarodne zajednice država u cjelini kao norma od koje se ne dopušta derogacija i koju se može mijenjati samo putem kasnije norme općeg međunarodnog prava istog karaktera. Vidi čl. 53. Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora iz 1969., *Narodne novine – međunarodni ugovori*, br. 16/1993.

ulogu tijekom oružanog sukoba o čemu će biti govora kasnije. Važno je naglasiti da, iako ima moralnu i autoritativnu snagu, Rezolucija 242 nema pravno obvezujuću snagu jer nije donesena od strane Vijeća sigurnosti po glavi VII. Povelje UN-a.⁴⁰

Granice iz 1967. ključne su u mirovnim pregovorima, posebno u vezi s ostvarivanjem rješenja s dvije države te služe kao polazište za rasprave o konačnom statusu okupiranih teritorija i uspostavi palestinske države uz Izrael. Ipak, prepreke poput sustavne izgradnje izraelskih naselja, statusa Jeruzalema i sigurnosnih problema znatno ometaju napredak.

Prema međunarodnom pravu, područja koje je Izrael zauzeo 1967. smatraju se okupiranima, a četvrta Ženevska konvencija, usvojena 1949. godine, ključni je međunarodni pravni instrument koji regulira zaštitu civilnih osoba u vrijeme rata, uključujući situacije ratne okupacije.⁴¹ Na međunarodnoj sceni, izraelska osvajanja smatrana su sredstvom za pregovaranje kojim bi se mogla okončati neprijateljstva. Okvir za takav sporazum utjelovljen je u već spomenutoj Rezoluciji 242 Vijeća sigurnosti UN-a koja je svojom formulom rješenja sukoba „zemlja za mir“ postala temelj za svaki kasniji pokušaj postizanja mira.⁴² Unatoč širokom međunarodnom suglasju o rješenju s dvije države zasnovanom na granicama iz 1967., ostvarenje trajnog mira ostaje izazovno, a nastavak sukoba naglašava nužnost razumijevanja značaja granica iz 1967. u navigiranju kompleksnostima mirovnih pregovora i poticanju dijaloga prema održivom rješenju.

Izraelski poraz Egipta, Sirije i Jordana u roku od šest dana u lipnju 1967. imao je dalekosežne posljedice, a izraelsko osvajanje Zapadne obale 1967. godine, ili „Judeje i Samarije“ kako ju je Izrael nazivao, označilo je temeljnu prekretnicu u razvoju cionizma. Plan UN-a iz 1947. i linije primirja iz 1949. godine pružili su cionizmu teritorij na kojem je mogao ostvariti svoje političke ciljeve – glavni od njih bio je državnost. No, te granice nisu uključivale drevne zemlje Izraela. Tijekom i prije razdoblja mandata, naseljavanje Židova bilo je uglavnom privučeno ekonomskim prilikama koje su nudile ravnice i doline mandata Palestine.⁴³ Vjerska mjesta središnjeg planinskog područja ostala su gusto naseljena autohtonim arapskim stanovništvom i stoga nisu bila uključena u planove UN-a za židovsku državu. Sustavna politika naseljavanja rezultirala je izgradnjom prstena židovskih naselja oko Jeruzalema koji je Knesset (skupština)

⁴⁰ Rezolucije Vijeća sigurnosti donesene po glavi VII. Povelje UN-a su pravno obvezujuće za sve države članice UN-a.

⁴¹ Ženevska konvencija o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata od 12. kolovoza 1949., *Narodne novine – međunarodni ugovori*, br. 5/1994., vidi i *infra*, poglavlje 5.

⁴² Bunton, *op. cit.* u bilj. 2, str. 71.

⁴³ *Ibid.*, str. 76.

1980. godine proglasila vječnom prijestolnicom Izraela, iako su stanovnici Istočnog i Zapadnog Jeruzalema imali malo međusobnog kontakta. Međunarodna zajednica nije priznala izraelsku aneksiju, a sami Palestinci su Istočni Jeruzalem smatrali budućom prijestolnicom svoje vlastite nezavisne države.⁴⁴ Ta naselja se i dan danas nastavljaju graditi, zaoštravajući situaciju među Palestincima i izraelskim „settlerima“⁴⁵. Bilo da su naselja osnovana iz uvjerenja ili pogodnosti, sva su bila snažno zaštićena vojnom okupacijom koja je nametnula teške terete palestinskim stanovnicima.

3. OSNIVANJE PALESTINSKE OSLOBODILAČKE ORGANIZACIJE

3.1. Status Palestine na međunarodnoj sceni

Godine 1964. osnivanje Palestinske oslobodilačke organizacije (*Palestine Liberation Organization*, PLO) dalo je Palestincima novi fokus političkog identiteta. Skupinu Fatah⁴⁶ (arapski za 'osvajanje') predvodio je Yasser Arafat, koji je imao sposobnost da PLO izvede iz tutorstva arapskih država i preuzme kontrolu nad organizacijom u cjelini, kao rezultat njihovog poraza u lipnju 1967. godine.⁴⁷ Noseći svoju crno-bijelu kariranu maramu na glavi, Arafat je postao javno lice palestinskog gerilskog pokreta, a 1969. godine izabran je za predsjednika PLO-a. Na arapskom summitu održanom u Rabatu 1974. godine PLO je dobio priznanje kao jedini predstavnik Palestinaca. Kasnije te iste godine Opća skupština UN-a je dodijelila PLO-u status promatrača. Međutim, njegovo uporno neosuđivanje nasilnih postupaka koje su provodile manje militantne grupe (poput terorističkog napada na izraelske sportaše na Olimpijadi u Münchenu 1972. godine i otmice talijanskog putničkog broda Achille Lauro 1985.

⁴⁴ *Ibid.*, str. 79. Dana 20. kolovoza 1980. godine Vijeće sigurnosti UN-a odgovorilo je Rezolucijom 476, osudivši i odbacivši novi izraelski zakon jer predstavlja kršenje međunarodnog prava. Također, rezolucija je pozvala države članice UN-a da premjeste svoja veleposlanstva izvan grada.

⁴⁵ Who are Israeli settlers and why are they so controversial? | CNN, pristupljeno 17.6.2024.

⁴⁶ Pokret Fatah (što je akronim izveden iz arapskog „Harakat al-Tahrir al-Watani al-Filastini“, što znači „Palestinski nacionalni oslobodilački pokret“) je velika palestinska politička i vojna organizacija. Osnovani su ga 1958. godine Yasser Arafat i drugi palestinski vođe s ciljem uspostave palestinske države i ostvarenja samoodređenja za palestinski narod. Fatah je igrao središnju ulogu u Oslo sporazumima, nizu sporazuma potpisanim s Izraelom 1990.-ih godina, koji su doveli do uspostave Palestinske samouprave, Fatah - Hrvatska enciklopedija, pristupljeno 7.6.2024.

⁴⁷ U ožujku 1968. Fatah je pokrenuo gerilske operacije na Zapadnoj obali iz baza u jordanskim selima. Nakon izraelskog osvetničkog napada na selo Karamah koji je naišao na žestok otpor gerilaca koje je podržala jordanska vojska, bitka za Karamah (naziv znači 'čast' ili 'dostojanstvo' na arapskom) postala je simbol herojskog otpora. Popularnost Fataha tada je naglo porasla, potičući brz priljev dobrovoljaca, donacija i naoružanja. Bunton, *op. cit.* u bilj. 2, str. 81.

godine, tijekom koje je ubijen američko-židovski turist) dovelo je do podrivanja legitimiteta palestinskog pokreta i učvršćivanja slike Palestinaca kao terorista na svjetskoj pozornici.⁴⁸

Do 1987. godine palestinsko stanovništvo Zapadne obale i Pojasa Gaze provelo je dvadeset godina pod nepodnošljivom okupacijom. Nakon neuspjeha diplomatskih napora palestinska intifada 1987. godine vratila je sukob natrag u središte pažnje međunarodne arene.⁴⁹ Više od izražavanja bijesa zbog izraelske okupacije intifada je bila snažna manifestacija palestinskog nacionalizma. Želeći iskoristiti politički zamah kako bi stekao međunarodnu legitimnost PLO je 1988. godine podržao Rezoluciju 242, priznao izraelsku državu i pozvao na mirno rješenje između Izraela i palestinske države smještene na Zapadnoj obali i u Pojasu Gaze.⁵⁰ Iste godine Opća skupština je priznala naziv Palestina za PLO u UN-u, umjesto Palestinska oslobodilačka organizacija,⁵¹ a 2012. godine Opća skupština je usvojila rezoluciju kojom je Palestina dobila status „države promatrača nečlanice“.⁵² Ovo je unaprijedilo status Palestine i omogućilo joj sudjelovanje u raspravama i podnošenje prijedloga, ali bez prava glasa u Općoj skupštini. Dana 10. svibnja 2024. Opća skupština UN-a dodatno je unaprijedila prava predstavnika Palestine omogućivši izaslaniku mjesto među državama članicama, što predstavlja još jedan korak bliže ostvarivanju punopravnog članstva.⁵³ Tražeći načine za distanciranje od izravne nasilnosti intifade koju su sve više predvodile militantne vjerske skupine poput Hamasa, PLO je 1993. godine odlučio pokrenuti izravne pregovore s vođama Izraela.

3.2. Sporazumi iz Osla

U kolovozu 1998. Izrael i PLO iznenadili su svijet objavom da su njihovi predstavnici mjesecima tajno pregovarali u Oslu u Norveškoj, i da se pripremaju potpisati sporazum koji uključuje međusobno priznanje i postupni prijelaz prema nekoj vrsti autonomije za Palestine.⁵⁴ Prvi sporazum bila je Deklaracija o načelima za privremene aranžmane samouprave, poznatija kao Deklaracija o načelima ili jednostavno 'Oslo 1', potpisana u Washingtonu 1993. godine. U

⁴⁸ *Ibid.*, str. 82.

⁴⁹ Vidi *infra* u poglavlju 4.

⁵⁰ Bunton, *op. cit.* u bilj. 2, str. 86.

⁵¹ Opća skupština, A/RES/43/177, 15. prosinca 1988.

⁵² Opća skupština, A/RES/67/19, 4. prosinca 2012.

⁵³ Opća skupština, A/RES/ES-10/23, 10. svibnja 2024. Palestinski veleposlanik pri UN-u, Riyad Mansour, sjedio je za stolom označenim s „Država Palestina,“ između stolova Šri Lanke i Sudana. Do tada, predstavnik Palestine je sjedio u stražnjem dijelu dvorane.

⁵⁴ Oslo sporazum potpisali su Yitzhak Rabin, izraelski premijer, Yasser Arafat, vođa PLO-a, Bill Clinton, predsjednik SAD-a, Shimon Peres, ministar vanjskih poslova Izraela i Mahmoud Abbas, glavni pregovarač PLO-a.

preambuli je navedeno da strane priznaju svoja međusobna legitimna i politička prava, što je bio značajan korak naprijed.⁵⁵ Cilj izraelsko-palestinskih pregovora unutar Oslo mirovnog procesa je, među ostalim, uspostava palestinske privremene samoupravne vlasti, izabranog Vijeća za palestinski narod na Zapadnoj obali i u Pojasu Gaze. Ovo prijelazno razdoblje koje ne bi trebalo trajati duže od pet godina, imalo je za cilj dovesti do trajnog rješenja temeljenog na spomenutim rezolucijama Vijeća sigurnosti.⁵⁶

Glavni tekst Deklaracije pozivao je na postupni prijenos vlasti s Izraela na Palestince na Zapadnoj obali i Pojasu Gaze, a pregovori o 'stalnom statusu' i najtežim pitanjima - Jeruzalemu, konačnim granicama, naseljima, izbjeglicama, sigurnosnim aranžmanima itd. - trebali su početi dvije godine nakon početnog izraelskog povlačenja iz Jerihona (grad na Zapadnoj obali) i Pojasa Gaze.⁵⁷ Sljedeći važan korak u provedbi Oslo 1 sporazuma dogodio se 28. rujna 1995., kada su se strane sastale u Washingtonu kako bi potpisale Sporazum o privremenom provođenju Deklaracije o načelima, poznatiji kao 'Oslo 2' ili 'Privremeni sporazum'.⁵⁸ Iako je Deklaracija o načelima možda bila impresivniji politički uspjeh, s pravnog stajališta Privremeni sporazum najvažniji je od Oslo sporazuma.⁵⁹ On je središnji dio i 'osnovni zakon' koji upravlja izraelsko-palestinskim odnosom te stvara neposredne i konkretne obveze za obje strane, a ne samo dogovore o daljnjim pregovorima.⁶⁰ Ponajprije, Privremeni sporazum je uspostavio važne organe palestinske samouprave te ju je proširio na dodatne oblasti Zapadne obale i Pojasa Gaze.⁶¹ Palestinski izbori predviđeni sporazumom održani su, iako s kašnjenjem, u siječnju 1996., a predsjednik PLO-a Yasser Arafat izabran je za predsjednika nove palestinske izvršne vlasti. Osim toga, Privremeni sporazum uspostavio je nove i detaljnije aranžmane za 'premještanje' izraelskih snaga s područja Zapadne obale, što se nikada nije dogodilo.

Postavlja se pitanje je li Privremeni sporazum međunarodni ugovor u smislu Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora iz 1969. godine.⁶² Iako ni Izrael ni PLO nisu stranke te

⁵⁵ Deklaracija o načelima za privremene aranžmane samouprave, Izrael-PLO, 13. rujna 1993., Agreement - Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements (a.k.a. "Oslo Accord") - Question of Palestine (un.org), pristupljeno 15.6.2024.

⁵⁶ *Ibid.*, čl. 1.

⁵⁷ *Ibid.*, čl. 5. (1).

⁵⁸ Sporazum o privremenom provođenju Deklaracije o načelima, Izrael-PLO, 28. rujna 1995., IL PS_950928_InterimAgreementWestBankGazaStrip(OsloII).pdf (un.org), pristupljeno 15.6.2024.

⁵⁹ Watson, G. R., *The Oslo Accords: International Law and the Israeli-Palestinian Peace Agreements*, Oxford University Press, 2000., str. 44.

⁶⁰ *Ibid.*, str. 71.-72.

⁶¹ Privremeni sporazum, *op. cit.* u bilj. 58, čl. XI. (2).

⁶² Prema Bečkoj konvenciji iz 1969. o pravu međunarodnih ugovora međunarodni ugovor je: „međunarodni sporazum koji je u pismenom obliku sklopljen između država i uređen međunarodnim pravom, bilo da je sadržan u jedinstvenoj ispravi ili u dvjema ili u više međusobno povezanih isprava i bez obzira na njegov poseban naziv“. Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora, *op. cit.* u bilj. 39, čl. 2., st. 1. (a).

Konvencije, mnogi je smatraju autoritativnom kodifikacijom običajnog prava, čineći je neophodnom polazišnom točkom za analizu. Čini se malo vjerojatnim da je Deklaracija bila ugovor u uskom smislu Bečke konvencije, budući da nije bila sporazum između država, no to ne znači da Deklaracija nije obvezujuća prema pravilima običajnog prava.⁶³ Postoji nešto snažniji argument da su sporazumi koji su slijedili Gaza-Jericho sporazum⁶⁴, posebno Privremeni sporazum iz rujna 1995. i Protokol iz Hebrona iz siječnja 1997., ugovori u smislu Bečke konvencije.⁶⁵ Neposredno nakon potpisivanja Gaza-Jericho sporazuma, Izrael je povukao svoje snage iz većeg dijela Pojasa Gaze i iz područja Jerihona te je prenio mnoge (iako ne sve) odgovornosti za upravljanje tim područjima na palestinsku upravu. Može se tvrditi da je ovakav razvoj događaja konačno doveo do stvaranja palestinske države, barem u Gazi i Jerihonu, budući da su uz ljudstvo, neki ključni do tada nedostajući elementi državnosti - neovisna vlada koja upravlja i definirani teritorij - bili ispoštovani.⁶⁶ Nema učinka postanka države u međunarodnom pravnom smislu ako nedostaje koji od ta tri nužna elementa, s tim da je dovoljno da vlast vrši neki privremeni organ.⁶⁷ Kao što smo ranije vidjeli, Oslo sporazumi nisu tradicionalni ugovori prema Bečkoj konvenciji o pravu međunarodnih ugovora, prije svega zato što jedna od stranaka nije država, ali valja spomenuti članak 3. Konvencije koji predviđa da ona ne utječe na pravnu snagu sporazuma između država i drugih subjekata međunarodnog prava.

Do vremena Privremenog sporazuma postojao je snažniji argument da palestinska uprava posjeduje atribute države. Prvi element državnosti - postojanje stalnog stanovništva - sada je izgledao jasno zadovoljen, ako je ikada bilo sumnje. Drugi element također se činio zadovoljenim: palestinska uprava imala je definirani teritorij, koji je obuhvaćao veći dio Pojasa Gaze i područje Jerihona te se više se nije moglo tvrditi da je teritorij palestinske države bio teritorij samo na papiru; palestinska uprava sada je imala neku vrstu kontrole nad tim teritorijem te je prvi put u povijesti, palestinska samoupravna vlast bila odgovorna za dio upravljanja Palestincima na teritoriju bivše mandatne Palestine.

⁶³ Watson, *op. cit.* u bilj. 59, str. 63.

⁶⁴ Sporazum Gaza-Jericho, potpisan 4. svibnja 1994. između Izraela i PLO-a, označio je povijesni korak prema palestinskoj samoupravi. Ovaj sporazum rezultirao je izraelskim povlačenjem iz određenih dijelova Pojasa Gaze i grada Jerihona na Zapadnoj obali, te je uspostavio palestinsku kontrolu nad tim područjima. Prema sporazumu, Palestinci su preuzeli civilnu i sigurnosnu kontrolu nad Jerihonom, dok su se izraelske snage povukle iz većeg dijela Pojasa Gaze, osim iz sela i naselja gdje su živjeli izraelski građani. Ovaj sporazum bio je prvi korak prema ostvarenju palestinske samouprave i djelovao je kao temelj za kasnije Oslo sporazume., IL PS_940504_Agreement on the Gaza Strip and the Jericho Area (Cairo Agreement).pdf (un.org), pristupljeno 25.5.2024.

⁶⁵ Watson, *op. cit.* u bilj. 59, str. 68.

⁶⁶ Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo I*, Zagreb, 2010., str. 81.

⁶⁷ *Ibid.*, str. 83.

Iako su sporazumi bili značajan napredak, provedba je bila puna izazova. Obje strane optuživale su jedna drugu za neispunjavanje obaveza, što je dovelo do sporadičnih nasilnih sukoba i nemira. Oslo sporazumi ostali su ključni dokumenti u povijesti izraelsko-palestinskog mirovnog procesa, unatoč tome što mnogi sporazumi i obećanja sadržani u njima nisu u potpunosti provedeni. Oni predstavljaju bazu za svaki daljnji korak prema miru, a implementacija od strane Izraela i Palestine je nužna da bi se postigla predviđena opcija s dvije države.

4. HAMAS

4.1. Nastanak i uspon Hamasa

U literaturi se osnivanje organizacije Hamas 1987. godine i njegov ideološki diskurs prikazuju kao nastavak ciklusa palestinskog otpora protiv cionizma.⁶⁸ Hamas je izdanak Muslimanskog bratstva i smatra se granom Bratstva u Palestini, a glavni cilj pokreta je oslobođenje Palestine od izraelske kolonizacije. Hamas - Islamski pokret otpora - nastao je iz intifade, koja je označila početak političkog preporoda islamskih snaga na Zapadnoj obali i Pojasu Gaze suočenih s izraelskom okupacijom s jedne strane, i nacionalnim sekularnim snagama predvođenim PLO-om s druge strane.⁶⁹ Dana 8. prosinca 1987. prometna nesreća u Pojasu Gaze u kojoj se izraelski kamion sudario s vozilima koja su prevozila palestinske radnike, od kojih je nekoliko poginulo, potaknula je nered koji su se proširili i razvili u ono što je postalo poznato kao Prva intifada.⁷⁰ Već sljedećeg dana vodeći članovi Muslimanskog bratstva u Gazi sastali su se kako bi raspravljali o načinima iskorištavanja tog događaja za poticanje vjerskih i nacionalističkih osjećaja te osigurali širenje javnih demonstracija. Kako se intifada nastavljala iz godine u godinu, a tijekom događaja preusmjeravao političke karte u palestinskim i arapskim poslovima, Hamas je postajao sve utvrđeniji.⁷¹ Njegov utjecaj širio se zahvaljujući sudjelovanju u intifadi, operacijama njegovog vojnog krila (Izz ad-Din al-Qassam brigade) i socijalnom radu. Popularna podrška koju je Hamas na taj način stekao oblikovala ga je u značajnog suparnika PLO-u u razdoblju između 1988. i 1994. godine, kada je uspostavljena Palestinska samouprava

⁶⁸ Hroub, K., *Hamas: Political Thought and Practice*, Institute for Palestinian Studies, 2000., str. 11.

⁶⁹ Abu-Amr, Z., „Hamis: A Historical and Political Background“, *Journal of Palestine Studies*, sv. 22, br. 4, 1993., str. 5.

⁷⁰ *Ibid.*, str. 10.

⁷¹ Hroub, *op. cit.* u bilj. 68, str. 2.

u skladu s već spomenutim Oslo sporazumom iz 1993. godine.⁷² Što se tiče odnosa Hamasa s nacionalističkim pokretom, Povelja Hamasa referira se na PLO kao „oca, brata, rođaka ili prijatelja“ islamskog pokreta i naglašava činjenicu da oba pokreta imaju zajedničku nevolju i sudbinu te se suočavaju s istim neprijateljem.⁷³ Istovremeno, Hamas oštro kritizira sekularni kurs i vodstvo PLO-a, kao i njegov politički program koji poziva na uspostavu palestinske države koja bi koegzistirala sa državom Izrael.

Uobičajena slika Hamasa na Zapadu, čak i među intelektualcima i političarima, je ona terorističke organizacije koja sudjeluje u samoubilačkim bombaškim napadima i napadima na putničke autobuse. S druge strane, Palestinci vide Hamas kao višedimenzionalni politički pokret koji je uključen u široke društvene, kulturne i dobrotvorne aktivnosti te kao organizaciju s mrežom političkih veza s različitim strankama, organizacijama i državama.⁷⁴ Osim toga, Hamas ima službene predstavnike u inozemstvu i pristaše u mnogim arapskim i islamskim državama, kao i u muslimanskim zajednicama širom svijeta. Hamas se smatra prirodnim proizvodom neprirodnih okolnosti: izraelske okupacije pod kojom palestinski narod živi.⁷⁵ Hamas je, dakle, odgovor, odnosno karika u lancu uzroka i posljedica koje proizlaze iz surovih okolnosti života pod okupacijom kojoj je palestinski narod bio podvrgnut od početka dvadesetog stoljeća.⁷⁶ Jednostavno rečeno, ista logika koja leži iza pojave pokreta otpora drugdje u svijetu gdje su ljudi pod okupacijom ili kolonizirani protiv svoje volje, objašnjava uspon i razvoj Hamasa.⁷⁷ Tako i u slučaju Palestinaca, otpor prema okupaciji i kolonijalizmu izazvao je pobune, poput ustanka protiv Britanaca tijekom njihovog mandata nad Palestinom 1936. godine.⁷⁸

Nema sumnje da će nepromjenjiva priroda okupacije, čak i ako dođe do transformacije njezina oblika, dovesti do nastanka novih pokreta ako Hamas prestane obavljati funkciju otpora ili prestane postojati. Ova točka je izuzetno važna za razumijevanje jer Izrael od početka oružanog sukoba tvrdi da želi uništiti Hamas, dok pritom ubija tisuće nevinih civila. Ljudi su izgubili

⁷² *Ibid.*

⁷³ Povelja Hamasa, 1988., čl. 27., 2538093.pdf (palestine-studies.org), pristupljeno 20.6.2024.

⁷⁴ Hroub, *op. cit.* u bilj. 68, str. 4.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ *Ibid.*, str. 5.

⁷⁷ Možemo spomenuti alžirski rat za neovisnost koji je pokrenula Nacionalna Oslobođilačka Fronta (*Front de Libération Nationale*, FLN) oružanom pobunom protiv francuske vlasti. FLN je koristila taktike gerilskog ratovanja, uključujući zasjede, sabotaže i terorističke napade, a rat je bio izrazito brutalan s obje strane, s mnogim civilnim žrtvama. Francuska vlada poslala je veliki broj vojnika u Alžir i provodila agresivne vojne operacije kako bi suzbila pobunu, Algeria - War of Independence, Revolution, Nationalism | Britannica, pristupljeno 21.6.

⁷⁸ Hroub, *op. cit.* u bilj. 68, str. 4.

svoje obitelji, djeca su postala siročad, a to će ostaviti duboku traumu i trag na njima i svim Palestincima nakon što ovaj rat napokon prestane. Ugnjetavanje koje je stvorilo Hamas, zasigurno će, ako ne dođe do kompromisnog rješenja, stvoriti nove manifestacije Hamasa, nove pobune i mučenike koji će tražiti osvetu.

4.2. Povelja Hamasa

Ciljevi i strategije Hamasa navedeni su u Povelji izdanoj 18. kolovoza 1988. godine, koja sadrži filozofiju pokreta, njegove ciljeve i stavove ne samo o središnjim pitanjima poput palestinskog problema, već i o socijalnoj skrbi, ulozi žena, drugim islamskim pokretima, nacionalističkim pokretima i PLO-u, arapskim zemljama i tako dalje.⁷⁹ Budući da Hamas ima islamski identitet, a Izrael se proglašava židovskom državom, mnogi ljudi tvrde da je neprijateljstvo prema Izraelu temeljeno na antisemitizmu. Međutim, to nije točno i predstavlja temeljno pogrešno shvaćanje Hamasa i njegove politike. Stoga, kada govorimo o Hamasovoj diskusiji o oslobođenju Palestine, za pokret to znači demontažu sustava kolonijalnog nasilja. To je također spomenuo osnivač Hamasa, Šeik Ahmad Yasin: „Ne mrzimo Židove i ne borimo se protiv njih zato što su Židovi. Oni su ljudi religije i mi smo ljudi religije. Ako moj brat, koji ima istu religiju i roditelje kao i ja, uzme moju kuću i protjera me s moje zemlje, borit ću se protiv njega.“⁸⁰ U pokušaju da dobije veću međunarodnu legitimnost i stvori neke diplomatske prilike, Hamas je 2017. godine ažurirao svoju Povelju. Te su izmjene bile usmjerene na ublažavanje nekih strogih odredbi iz prethodne verzije Povelje, posebno u vezi s odnosom prema Izraelu i židovskom narodu. Iako je Hamas zadržao svoju opredijeljenost za borbu protiv izraelske okupacije, nove izmjene naglasile su mogućnost stvaranja palestinske države unutar granica iz 1967. godine, što je bilo u skladu s arapskim mirovnim planom. Tako izmijenjena Povelja sadrži odredbu koja govori da „Hamas ne vodi borbu protiv Židova zato što su Židovi, već vodi borbu protiv cionista koji okupiraju Palestinu.“⁸¹

⁷⁹ Abu-Amr, *op. cit.* u bilj. 69, str. 12.

⁸⁰ In Context on X: ""We don't hate the Jews and fight them because they are Jews. They are people of religion, and we are people of religion. If my brother, who has the same religion and parents as me, takes my home and expels me from my land, I will fight him. I don't fight the US or the UK or any https://t.co/74nl4s12dJ" / X , pristupljeno 22.6.2024.

⁸¹ *Document of General Principles & Policies*, 2017., str. 5., HAMAS-A-Document-of-General-Principles-and-Policies-May-1-2017.pdf (palestina-komitee.nl), pristupljeno 22.6.2024.

4.3. Intifade: ustanci u izraelsko-palestinskom sukobu

Pojam „intifada“ dolazi od arapske riječi koja znači „ustanak“ ili „odbacivanje“, a koristi se za opisivanje dva značajna palestinska ustanka protiv izraelske okupacije: Prva intifada (1987.-1993.) i Druga intifada (2000.-2005.). Ovi ustanci su duboko utjecali na dinamiku izraelsko-palestinskog sukoba, oblikujući politički pejzaž i utječući na kasnije mirovne napore.

4.3.1. Prva intifada

Početak 1987. godine postalo je jasno da vanjski čimbenici neće pomoći da se Palestinci izvuku iz surovih okolnosti, a ograničeni prostor okupiranih područja i priroda vojne vlasti nametnute nad njima onemogućili su izlaz.⁸²

Prva intifada započela je u prosincu 1987. godine iz izbjegličkog kampa Jabalia u Gazi prije nego što se brzo proširila na cijelu Zapadnu obalu i Pojas Gaze. Ovaj ustanak imao je sve odlike antikolonijalnog pokreta, a karakterizirali su ga masovni prosvjedi, građanska neposlušnost i nasilni sukobi, označavajući ključni trenutak u palestinskoj borbi za samoodređenje. Ustanak je prisilio Izraelce da privremeno prestanu s onim što sociolozi nazivaju 'puzajuća aneksija'.⁸³

Iako je intifada u osnovi bila nenasilna, bilo je sukoba koji su uključivali nasilje. Palestinska mladež često je pribjegavala bacanju kamenja, dok su izraelske snage odgovarale vojnom silom. U prvoj godini intifade, 400 izbjeglica je ubijeno u sukobima s izraelskom vojskom. Deseci tisuća su ranjeni, prema većini izvora, iako su Izraelci tvrdili da je to bilo samo nekoliko tisuća,⁸⁴ a općepoznato je da su većina ranjenih bila djeca i žene. Prva intifada privukla je značajnu međunarodnu pozornost, ističući surovu stvarnost izraelske okupacije i generirajući globalnu simpatiju za palestinsko pitanje, a završila je 1993. godine potpisivanjem Sporazuma iz Osla između Izraela i PLO-a. PLO je odustao od svojih potraživanja povijesne Palestine i priznao je državu Izrael, a zauzvrat, palestinska vlast koju vodi PLO dobila je ograničenu autonomiju nad nekim dijelovima okupirane Zapadne obale i Gaze.⁸⁵ Dok su mnogi Palestinci to vidjeli kao trenutak nade, drugi su smatrali da je PLO previše popustio. Hamas je bio među tim protivnicima i njegovi članovi su progonjeni od strane Izraela i palestinske vlasti. Ali

⁸² Pappé, I., *A History of Modern Palestine*, 2. izd., Cambridge University Press, 2014., str. 230.

⁸³ *Ibid.*, str. 231. Od 1987. godine bio je vidljiv proces postupne inkorporacije palestinskog teritorija u Izrael (bilo u okviru Velikog Jeruzalema ili kroz naselja), kao i uspostava poslušne autonomne vlasti u drugim područjima, na način sličan južnoafričkim bantustanima. „Bantustani“ ili „bantustanski sustav“ odnosi se na politiku aparthejda u Južnoj Africi koja je stvarala zasebne rezervate ili „bantustane“ za različite etničke grupe, uglavnom za crnačko stanovništvo. Ovi rezervati su se smatrali „domovinama“ za određene etničke grupe, ali u stvarnosti su bili segregirani i ekonomski oslabljeni entiteti, namijenjeni da bi crnačko stanovništvo bilo politički i ekonomski isključeno iz glavnog dijela države.

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ Vidi *supra*, poglavlje 3.2.

njihovo protivljenje nije bilo samo verbalno. Kada se Hamas konstituirao 1987. godine kao pokret kakvog ga danas razumijemo, ponovno se pojavio kroz ovu socijalnu infrastrukturu kao vojni pokret i počeo skupljati oružje kako bi se posvetio otporu protiv Izraela. Nakon što je američko-izraelski naseljenik ubio 29 Palestinaca u džamiji u Hebronu, Hamas je odgovorio onim što će postati njegova prepoznatljiva taktika za sljedeće desetljeće: samoubilačkim bombama. Ovi napadi imali su dva cilja: jedan je bio ometanje Sporazuma iz Osla, a drugi je bio da proširenjem svojih ciljeva na izraelske civile pritisne izraelsku vladu da okonča okupaciju.

4.3.2. Pad Oslo sporazuma i Druga intifada

Ako se promatra iz perspektive 21. stoljeća, Oslo proces se čini još jednim tragičnim poglavljem u povijesti mirovnih napora u Palestini i Izraelu. Mirovni pokušaji u prošlosti, počevši od prvih sporazuma iz Camp Davida 1978. i 1979., imali su nešto zajedničko: izbjegavali su neka od stvarnih pitanja u srži problema, poput izbjegličkog problema, iako su vjerojatno bili vođeni iskrenom zabrinutošću za sukob i njegove žrtve.⁸⁶ Ove napore su vodili američki posrednici koji su obično usvajali izraelsko, a ne palestinsko gledište. Prema ovom gledištu, sukob u Palestini započeo je 1967. godine okupacijom Zapadne obale i Pojasa Gaze, pa je stoga mir značio izraelsko povlačenje iz tih područja. Sporazumi iz Camp Davida, a potom i Oslo proces, pokušali su uvjeriti palestinsko vodstvo da je najbolje što mogu očekivati ograničeni suverenitet na Zapadnoj obali i u Pojasu Gaze, bez teritorijalnog integriteta i bez glavnog grada. Dodatno, od palestinskih vođa se tražilo da se odreknu jedinog razloga za svoju borbu od 1948.: prava na povratak izbjeglica protjeranih od strane Izraela 1948., prava koje je UN priznao u prosincu 1948. i potvrdio rezolucijom 32/40 koju je donijela Opća skupština 1977. godine.⁸⁷

Druga intifada, poznata i kao Al-Aqsa Intifada, izbila je u rujnu 2000. i bila obilježena daleko većim nasiljem od prethodnog ustanka. Izazvana je posjetom izraelskog oporbenog vođe Ariela Sharona kompleksu džamije Al-Aqsa, mjestu svetom i za muslimane i za Židove. Ovaj posjet izazvao je široko rasprostranjene nemire i nasilje, česte samoubilačke bombaške napade, pucnjave i izraelske vojne operacije. Sukob je rezultirao teškim žrtvama na obje strane.⁸⁸

⁸⁶ Pappé, *op. cit.* u bilj. 82, str. 276.

⁸⁷ Rezolucija Opće skupštine, A/RES/32/40, 1977.

⁸⁸ Tisuće Palestinaca i Izraelaca bile su ubijene ili ranjene, a infrastruktura na okupiranim područjima pretrpjela je veliku štetu. The Situation on the eve of the Second Intifada (embassies.gov.il), pristupljeno 20.6.2024.

Izrael je odgovorio pojačanim vojnim operacijama, uključujući ponovnu okupaciju gradova na Zapadnoj obali i izgradnjom ilegalnog zida na Zapadnoj obali.⁸⁹ Nasilje je ozbiljno ugrozilo mirovni proces započet Oslo sporazumima, a povjerenje između dvije strane je erodiralo, komplicirajući napore za nastavak pregovora. Intifada je imala razoran utjecaj na palestinsku ekonomiju i društvo, dovodeći do široko rasprostranjenog uništenja i pogoršanja životnih uvjeta.

Intifade su ostavile neizbrisiv trag u izraelsko-palestinskom sukobu, oblikujući političku i društvenu dinamiku u regiji. Prva intifada je istaknula moć mobilizacije odozdo i građanske neposlušnosti, dok je Druga intifada pokazala destruktivni potencijal eskaliranog nasilja. Ovi ustanci izazvali su značajne političke promjene, uključujući uspon Hamasa kao glavne političke i militantne sile u palestinskoj politici, a temeljni problemi koji su potaknuli intifade - okupacija, širenje naselja i potraga za palestinskom državom – ostali su neriješeni.

4.3.3. Hamasov dolazak na vlast

Godine 2006., želeći igrati veću ulogu u palestinskoj politici, Hamas je sudjelovao na izborima za palestinsku upravu. Do Hamasove izborne pobjede institucijama Palestinske samouprave i PLO-a upravljao je pokret Fatah.⁹⁰ Unutar Palestinske samouprave to je značilo kontrolu nad predsjedništvom, vladom, sigurnosnim snagama i parlamentom. „Trokut vlasti“ koji obuhvaća predsjedništvo, zakonodavnu vlast i izvršnu vlast bio je u rukama nacionalističkog tabora.⁹¹ Uspon Hamasa na vlast u siječnju 2006. temeljno je promijenio ovu situaciju. Hamas je osvojio 74 od 132 mjesta u zakonodavnom vijeću, postavši dominantna snaga u novoj palestinskoj vladi. Tijekom više od četiri godine Al-Aksa intifade, drugog palestinskog ustanka, Hamas je bio vodeća vojna sila koja je samoubilačke napade na izraelske civile učinila masovnim fenomenom, što su kasnije oponašale Al-Aksa mučeničke brigade koje su pripadale Fatahu i druge skupine. Štoviše, Hamas je uspio razviti sustav za krijumčarenje oružja u Pojas Gaze putem tunela i izgraditi vlastitu infrastrukturu za proizvodnju oružja, posebno raketa. Osim toga, izraelsko jednostrano povlačenje iz Pojasa Gaze u kolovozu 2005. oduzelo je Palestinskoj

⁸⁹ Međunarodni sud je 2004. godine u svojem Savjetodavnom mišljenju vezanom uz „Izraelski zid“ utvrdio da izgradnja zida od strane Izraela nije u skladu s Ženevskim konvencijama jer predstavlja *de facto* aneksiju. Također je utvrdio da zid i njegov pripadajući režim krše međunarodno pravo zaštite ljudskih prava te obvezao sve države međunarodne zajednice da ne priznaju okupirani teritorij kao dio Izraela. *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, Advisory Opinion, ICJ Reports, 9 July 2004.

⁹⁰ Mishal, S. i Sela, A., *The Palestinian Hamas: Vision, Violence, and Coexistence*, Columbia University Press, 2000., str. 13.

⁹¹ *Ibid.*

samoupravi i njenom predsjedniku politički prestiž da to predstave palestinskoj javnosti kao postignuće putem pregovora i kao dio Oslo procesa, naglašavajući ulogu Hamasa i drugih militantnih skupina u prisiljavanju Izraela da se povuče s tog područja. Svjesni regionalnih i međunarodnih pritisaka za transformaciju pokreta i prihvaćanje političke i nenasilne strategije, Hamasovi su glasnogovornici nastojali očuvati mir i istovremeno naglašavali svoje odbijanje bilo kakvog teritorijalnog ustupka Izraelu, inzistirajući na potpunom povlačenju na granice iz 1967. godine, nakon čega bi moglo biti uspostavljeno neodređeno primirje.⁹²

Nakon što smo obradili temelje razumijevanja izraelsko-palestinskog sukoba i jasno definirali glavne aktere, u idućim poglavljima ćemo se fokusirati na analizu poštivanja međunarodnog prava od strane uključenih strana. U ovoj fazi, istražiti ćemo jesu li Izrael i Palestina u svojim postupcima primjenjivali i kršili norme međunarodnog humanitarnog prava te druge relevantne pravne instrumente. Ova analiza omogućit će dublji uvid u način na koji su pravni okvir i međunarodne konvencije oblikovale dinamiku sukoba, ali i koliki je bio stvarni utjecaj tih pravila na terenu, u kontekstu oružanih operacija i zaštite civilnog stanovništva.

5. PRAVO ORUŽANIH SUKOBA

5.1. Primjenjivo pravo

Najrelevantniji instrumenti međunarodnog humanitarnog prava koji se primjenjuju na teritorije koje je Izrael okupirao 1967. godine, uključujući Jeruzalem, i oružani sukob koji se trenutno vodi su: Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu iz 1949. godine, Ženevska konvencija o zaštiti civilnih osoba u vrijeme rata iz 1949., Dopunski protokol I. Ženevskim konvencijama o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba iz 1977. i Pravilnik priložen Haškoj konvenciji br. IV o zakonima i običajima rata na kopnu iz 1907. godine. Postoji međunarodni konsenzus među državama, kao i Međunarodnim odborom Crvenog križa (*International Committee of the Red Cross*, ICRC), da je četvrta Ženevska konvencija od 12. kolovoza 1949. o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata (kao i Haški pravilnik iz 1907.) potpuno primjenjiva na sve teritorije koje je Izrael okupirao 1967. godine. U tom smislu, cijela međunarodna zajednica (osim okupacijske sile) smatra palestinski teritorij, uključujući Istočni Jeruzalem, zajedno s ostalim arapskim teritorijima koje je Izrael

⁹² *Ibid.*

okupirao 1967. godine, „okupiranim teritorijima“ podložnim međunarodnom humanitarnom pravu. Dopunski protokol I. u čl. 1. st. 4. također jasno propisuje da područje primjene Konvencije, kao i Protokola, uključuje „oružane sukobe u kojima se narodi bore protiv kolonijalne dominacije i strane okupacije te protiv rasističkih režima u ostvarivanju svog prava na samoodređenje.“⁹³

Unatoč svojoj ugovornoj prirodi, Konvencije odražavaju pravila običajnog međunarodnog prava te su stoga obvezujuće za cijelu međunarodnu zajednicu. Dopunski protokol I. ratificirale su 174 države, dok neke države, uključujući Sjedinjene Američke Države i Izrael, još uvijek nisu. Haška konvencija je ustanovljena kao običajno međunarodno pravo i stoga je također obvezujuća i prema državama koje formalno nisu stranke.⁹⁴

Vijeće sigurnosti UN-a potvrdilo je primjenjivost Četvrte Ženevske konvencije na okupirani palestinski teritorij, uključujući Jeruzalem, u mnoštvu rezolucija.⁹⁵ Mnoge od tih rezolucija pozivaju Izrael kao okupacijsku silu da se pridržava odredbi Konvencije i prihvati njezinu *de jure* primjenjivost. Opća skupština je također, zajedno s drugim tijelima UN-a, usvojila niz rezolucija koje potvrđuju isti stav, te sadrže pozive na okončanje okupacije i ponavljaju neotuđiva prava palestinskog naroda i potrebu za ostvarenjem tih prava.⁹⁶

Međutim, Izrael nastavlja provoditi ozbiljne povrede gotovo svake relevantne odredbe Konvencije. Na početku okupacije Izrael je odmah počeo nametati brojne represivne mjere, kao što su deportacije, rušenja kuća i drugi oblici kolektivnog kažnjavanja, protiv palestinskog civilnog stanovništva na okupiranom palestinskom teritoriju, nanoseći im ogromnu patnju i štetu.

Okupacijska sila također je pokušala promijeniti status okupiranog teritorija ili njegove dijelove i promijeniti demografsku strukturu teritorija putem ilegalne konfiskacije zemljišta i preseljenja izraelskih civila u ilegalna židovska naselja. Dugi niz godina izraelska je vlada pokušavala

⁹³ Protokoli iz 1977. godine smatraju se vrlo važnim doprinosom pravu oružanih sukoba, posebno jer potvrđuju načela običajnog prava da civilno stanovništvo ne smije biti predmet napada. Sve četiri Ženevske konvencije za zaštitu žrtava rata iz 1949., uključujući oba Dopunski Protokola uz Ženevske konvencije iz 1977. godine dostupni su u: *Narodne novine – međunarodni ugovori*, br. 5/1994.

⁹⁴ IHL Treaties - Hague Convention (II) on the Laws and Customs of War on Land, 1899 (icrc.org), pristupljeno 12.6.2024.

⁹⁵ Npr. Rezolucijom 2334 iz 2016. Vijeće je zahtijevalo da Izrael odmah i potpuno prekine sve aktivnosti naseljavanja izraelskih stanovnika u okupiranim područjima.

⁹⁶ Npr. Rezolucija 70/88 o primjenjivosti Ženevske konvencije o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata, od 12. kolovoza 1949., na okupirana palestinska područja, uključujući Istočni Jeruzalem, i ostala okupirana arapska područja, od 9. prosinca 2015.

opravdati mnoge od tih mjera pozivajući se na svoje sigurnosne razloge ili vojnu potrebu.⁹⁷ Međutim, u stvarnosti je okupacijska sila bila vođena ekspanzionističkom vizijom ili ideologijom i, koristeći svoje ogromne vojne kapacitete i složen sustav ekonomskih, pravnih i administrativnih politika i praksi, provodila tu viziju.⁹⁸ Drugi temeljni cilj okupacijske sile bio je spriječiti ostvarivanje palestinskog prava na samoodređenje. Rezultat ovih mjera zapravo je postupna promjena situacije na palestinskom teritoriju u onu pod aktivnom kolonizacijom.

Izraelska okupacija palestinskog teritorija, uključujući Jeruzalem, te politike i prakse okupacijske sile u tom pogledu predstavljaju jedinstven slučaj iz nekoliko razloga. Prvenstveno, okupacija je jedinstvena zbog mnoštva i intenziteta teških izraelskih povreda i ozbiljnih kršenja Četvrte Ženevske konvencije, koja su prouzročila palestinskom civilnom stanovništvu golemu patnju. Zapravo, izraelske politike i prakse predstavljaju sustavne pa čak i institucionalizirane povrede međunarodnog humanitarnog prava. Povrh toga, te povrede i druga djela nastavljaju se već dulje vrijeme, preko 50 godina, u potpunom nepoštivanju jasnog stava međunarodne zajednice i u očiglednom kršenju mnogih rezolucija Vijeća sigurnosti i drugih tijela UN-a.

Izraelska okupacija je učinkovito transformirala situaciju na okupiranom palestinskom teritoriju, uključujući Jeruzalem, iz one „normalne“ okupacije u onu aktivne ekspanzije i aneksije, tj. kolonizacije palestinske zemlje te je uskratila legitimna nacionalna prava cijelog naroda. Ova situacija traje i dalje, u vrijeme kada je fenomen kolonizacije odavno nestao u drugim dijelovima svijeta.⁹⁹

Kao odgovor na kontinuirane izraelske nezakonite mjere na okupiranom palestinskom teritoriju međunarodna zajednica je poduzela dodatne korake kako bi ponovno potvrdila svoj stav. U tom pogledu, 24. travnja 1997. Opća skupština UN-a sazvala je, prvi put u petnaest godina, 10. hitno izvanredno zasjedanje (rijedak postupak temeljen na UN-ovoj rezoluciji 377A (V) iz 1950. pod

⁹⁷ ICJ Reports, 2004., *op. cit.* u bilj, 89.

⁹⁸ Ilustrativan primjer vidi na Netanyahu under fire for using Greater Land of Israel map at UN - Israel Politics - The Jerusalem Post (jpost.com), pristupljeno 20.8.2024.

⁹⁹ Iako bi se moglo reći da je fenomen kolonizacije *stricto sensu* stvar prošlosti, nažalost elementi kolonizatorskog duha su i dalje prisutni u drugim dijelovima svijeta. Očigledan primjer je Republika Kongo u kojoj se događa eksploatacija sirovina (ponajviše kobalta) i stanovništva od strane zapadnjačkih kompanija koje ubiru bogatstvo, dok narod Konga živi u siromaštvu i oskudici.

naslovom „Zajednička akcija za mir“¹⁰⁰) kako bi razmotrila nezakonite izraelske radnje u okupiranom istočnom Jeruzalemu i ostatku okupiranog palestinskog teritorija.¹⁰¹

5.2. Četvrta Ženevska konvencija i ratna okupacija Palestine

Četvrta Ženevska konvencija o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata, od 12. kolovoza 1949., jedan je od instrumenata međunarodnog humanitarnog prava i jedan od glavnih međunarodnopravnih izvora primjenjivih na okupirani palestinski teritorij, uključujući Jeruzalem, kao i ostatak teritorija koje je Izrael okupirao 1967. godine. Konvencija je nastala iz humanitarne želje za izradom pravno obvezujućeg akta koji bi pružio zaštitu civilnom stanovništvu u vrijeme oružanog sukoba. Iako se smatra da je četvrta Ženevska konvencija stekla status običajnog prava, kao i ostale Ženevske konvencije, ona predstavlja značajan razvoj Haških pravila iz 1907. godine te također predstavlja inovaciju jer štiti „osobe koje ne sudjeluju aktivno u neprijateljstvima“ i „koje se, u slučaju sukoba ili okupacije, u bilo kojem trenutku i na bilo koji način, nalaze u rukama strane ili okupacijske sile čiji nisu državljani“.¹⁰² Četvrta Ženevska konvencija prvenstveno se bavi civilima na okupiranim teritorijima, a njezin primarni cilj je zaštititi civile od samovoljnog djelovanja neprijateljske države pod čijom se kontrolom nalaze. Konvencija sadrži 159 članaka i 2 aneksa, koji imaju za cilj „osigurati poštovanje ljudske osobnosti i dostojanstva stavljajući izvan doseg napada ona prava i slobode koje su bit same njene egzistencije.“¹⁰³ Temelji se na univerzalno prihvaćenom načelu koje zahtijeva od stranaka u sukobu da osiguraju da, unatoč okupaciji i ratu, ljudi koji žive na okupiranom teritoriju nastave živjeti na što normalniji način i u skladu sa svojim zakonima, kulturom i tradicijama. Konvencija počiva na uvjerenju, kako je navedeno u članku 27., da su civili, bilo na okupiranom teritoriju ili ne, u svim okolnostima „ovlašteni na poštovanje svojih osoba, svoje časti, svojih obiteljskih prava, svojih vjerskih uvjerenja i praksi te svojih običaja i navika.“¹⁰⁴ Konvencija zabranjuje sljedeće: nasilje nad životom i osobom, posebno mučenje, sakaćenje i okrutno postupanje, uzimanje talaca, deportacije i premještanje civila, pljačke, odmazde i

¹⁰⁰ Postupak „Ujedinjeni za mir“ je mehanizam unutar Ujedinjenih naroda koji omogućuje Općoj skupštini da poduzme akciju kada Vijeće sigurnosti nije u stanju djelovati zbog zastoja, koji je obično uzrokovan vetom jednog od njegovih stalnih članova.

¹⁰¹ General Assembly: 50th plenary meeting, Tenth emergency special session (resumed) | UN Web TV, pristupljeno 25.8.2024.

¹⁰² Čl. 3. i čl. 4. Četvrte Ženevske konvencije, *op. cit.* u bilj. 93.

¹⁰³ *Ibid.*, čl. 27.

¹⁰⁴ *Ibid.*

kolektivno kažnjavanje, napade na osobno dostojanstvo, posebno ponižavanje ili nepovoljno postupanje.¹⁰⁵

Pored svojih općih pravila i odredbi koje reguliraju postupanje prema civilima, četvrta Ženevska konvencija u člancima 47. do 78. postavlja pravila specifična za slučajeve okupacije. Ove odredbe primjenjuju se usporedno s onima iz Haških propisa iz 1907. godine, koji i dalje obvezuju i koje treba uzeti u obzir zajedno s gore spomenutim odredbama. Tako Haška konvencija definira okupaciju na sljedeći način: "Teritorij se smatra okupiranim kada je stvarno stavljen pod vlast neprijateljske vojske."¹⁰⁶ Prema međunarodnom pravu, okupacija se smatra privremenom i ne uključuje prijenos suvereniteta. Drugim riječima, okupacija teritorija tijekom rata ne daje okupacijskoj sili pravni temelj stjecanja državne vlasti nad stanovništvom okupiranog teritorija ili nad samim teritorijem.¹⁰⁷

Jedna od glavnih odredbi Četvrte Ženevske konvencije zabranjuje prijenos vlastitih državljana okupacijske sile na teritorij koji okupira.¹⁰⁸ Ovaj članak je napisan posebno kako bi spriječio kolonizaciju i aneksiju te spriječio bilo kakve promjene u karakteru tih teritorija, čime bi takvi prijenosi mogli rezultirati. Istodobno, Konvencija također specificira trenutak u kojem prestaje njezina primjena. U slučajevima kada je teritorij okupiran, primjena međunarodnog humanitarnog prava prestaje tek s učinkovitim završetkom okupacije ili sveobuhvatnim političkim rješenjem spora, u skladu s pravilima općeg međunarodnog prava. Jedno od ključnih pitanja tijekom okupacije odnosi se na kontroverzno pravo na otpor, koje neki smatraju kao *jus insurrectionis*, a obveza poštivanja vlasti okupatora trebala bi prestati postojati u slučaju da je taj okupator sam počinio ozbiljne povrede međunarodnog prava.¹⁰⁹ Međunarodni sud je 19. lipnja 2024. u svojem Savjetodavnom mišljenju izrazio da stalna zloupotreba položaja Izraela kao okupacijske sile, kroz aneksiju i nastojanje da trajno kontrolira teritorij, zajedno s kontinuiranim ometanjem prava palestinskog naroda na samoodređenje, krši temeljna načela međunarodnog prava i čini izraelsku prisutnost na okupiranom palestinskom teritoriju nezakonitom.¹¹⁰

¹⁰⁵ *Ibid.*, čl. 3.

¹⁰⁶ Haška konvencija o zakonima i običajima rata na kopnu iz 1907., čl. 42., <https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/195-IHL-19-EN.pdf>.

¹⁰⁷ Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo* 3, Zagreb, 2006., str. 179.

¹⁰⁸ Čl. 49. Četvrte Ženevske konvencije, *op. cit.* u bilj. 93.

¹⁰⁹ Dettner, I., *The law of war*, 2. izd., Cambridge University Press, 2000., str. 182.

¹¹⁰ *Legal Consequences Arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem*, Advisory Opinion, ICJ Reports, 19 July 2024, paras. 265. *et seq.* Također, 18. listopada 2024., Opća skupština UN-a je usvojila rezoluciju koja zahtijeva da Izrael okonča svoju „nezakonitu prisutnost na okupiranom palestinskom teritoriju“ u roku od 12 mjeseci.

Zajednički članak 1. svih četiriju Ženevskih konvencija navodi da se „Visoke ugovorne strane obvezuju poštovati i osigurati poštovanje ove Konvencije u svim okolnostima“. Države potpisnice Konvencije, dajući ovu izjavu, željele su istaknuti posebnu prirodu tih ugovora, koji nisu jednostavni ugovori temeljeni na načelu reciprociteta. Univerzalna priroda Ženevskih konvencija i intrinzična vrijednost humanitarnih načela u njima sadržanih daju obvezi izraženoj riječima „poštovati i osigurati poštovanje“ *erga omnes* karakter.¹¹¹ Veliki problem u primjeni Konvencije jest odbijanje nekih država da joj pristupe i pravno se obvežu njezinim odredbama. No, uvijek je potrebno imati na umu da su Ženevske konvencije stekle običajnopравни status, što znači da njihove odredbe obvezuju sve države svijeta, ali i druge subjekte koji sudjeluju kao stranke u oružanim sukobima.

5.3. Rat i pravo na samoobranu

Kroz povijest, ratovanje se provodilo bez mnogo pravnih prepreka, a postojalo je snažno uvjerenje da je odlazak u rat, iz bilo kojeg razloga, bio potpuno legalan. Doduše, mnogi su smatrali da je to nepoželjno stanje stvari, te su teolozi i pravnici težili ograničavanju mogućnosti pribjegavanja ratu pravljenjem razlike između pravednih i nepravednih ratova, ali je državna praksa pokazala priličnu otpornost. Suvremeno međunarodno pravo zabranjuje ratovanje, odnosno započinjanje rata, no s obzirom na realnost međunarodnih odnosa i činjenice da se ratovi neprekidno vode, pravo oružanih sukoba je strankama sukoba nametnulo brojna ograničenja u postupanju.¹¹²

Prema Povelji UN-a, postoji gotovo potpuna zabrana upotrebe sile, uz dvije iznimke: upotreba sile u samoobrani i oružana sila koju prethodno odobri Vijeće sigurnosti, u skladu s odredbama Glave VII. Povelje, odnosno sustavom kolektivne sigurnosti.¹¹³ Povelja UN-a u članku 2., stavku 4., među temeljna načela djelovanja država odnosno temeljne dužnosti država članica UN-a postavlja sljedeću odredbu o zabrani upotrebe sile: „Svi članovi će se suzdržati u svojim međunarodnim odnosima od prijetnje ili uporabe sile koje su uperene protiv teritorijalne

¹¹¹ *Erga omnes* norme su pravne norme u međunarodnom pravu koje stvaraju obveze koje države imaju prema cijeloj međunarodnoj zajednici, a ne samo prema pojedinačnoj drugoj državi. To znači da su te obveze univerzalne i obvezuju sve države, bez obzira na to jesu li one izravno uključene u spor ili odnos koji te norme reguliraju. Primjeri *erga omnes* normi uključuju zabranu genocida, zabranu ropstva, zabranu mučenja i pravo naroda na samoodređenje. Ako neka država prekrši *erga omnes normu*, sve države u međunarodnoj zajednici imaju legitimni interes da se to kršenje ispravi. Chapter V: Peremptory norms of general international law (jus cogens) -- Report of the International Law Commission: Seventy-first session (29 April–7 June and 8 July–9 August 2019), str. 155.-156.

¹¹² Andrassy i dr., *op. cit.* u bilj. 107, str. 124.

¹¹³ Povelja Ujedinjenih naroda, 1945., *Narodne novine – međunarodni ugovori*, br. 15/1993.

cjelovitosti ili političke neovisnosti bilo koje države, ili su na bilo koji drugi način nespojive s ciljevima Ujedinjenih naroda.¹¹⁴ Dakle, ovom odredbom nije zabranjena samo stvarna uporaba sile, već i prijetnja silom.¹¹⁵

Također je postalo jasno tijekom izrade Povelje na konferenciji 1945. godine da pravo na samoobranu mora biti izričito priznato i ono je našlo svoje mjesto u članku 51. Povelje UN-a.¹¹⁶ U presudi u slučaju *Armed Activities*, Međunarodni sud je utvrdio da članak 2., stavak 4. Povelje UN-a predstavlja 'kamen temeljac' Povelje te da odredbu o samoobrani treba tumačiti usko.¹¹⁷ Rezultat toga je članak 51. Povelje UN-a, koji državama omogućuje njihovo 'neotuđivo' pravo na samoobranu, ali samo dok Vijeće sigurnosti ne poduzme određene mjere. Uvjet pod kojim se samoobrana može koristiti je prilično strog; samoobrana se može primijeniti 'ako dođe do oružanog napada'.¹¹⁸ No, ako realno promatramo stanje stvari, teško je očekivati da će države u svakom slučaju samo čekati da dođe do oružanog napada prije nego što se počnu braniti. Doista, male države mogle bi biti potpuno uništene jednim jedinim oružanim napadom, posebno ako se koristi nuklearno oružje. Iz tog razloga može se tvrditi da je doseg primjene članka 51., ako se striktno tumači, uži u odnosu na običajno pravo na samoobranu, koje bi bilo šire od prava formuliranog u članku 51.

Ako bismo ga tumačili na širi način, takvo tumačenje ostavlja otvorenom mogućnost onoga što se ponekad naziva 'anticipativna samoobrana': samoobrana u iščekivanju napada koji će se uskoro dogoditi. Međutim, to nikako ne znači da je dopuštena takozvana 'preemptivna samoobrana', a kamoli 'preventivna samoobrana'. Takva samoobrana s navodnim ciljem sprječavanja napada od strane druge države koji se može ili ne mora dogoditi u nekom neodređenom trenutku izuzetno je opasna jer prelazi granice dopuštenosti i nosi rizik zloupotrebe. Argumenti za tu vrstu samoobrane izneseni su ponajviše od strane Sjedinjenih Američkih Država, kako bi se opravdala upotreba sile protiv terorističkih grupa i općenitije kao

¹¹⁴ *Ibid.*, čl. 2, st. 4.

¹¹⁵ Treba napomenuti da zabrana utječe samo na aktivnosti država 'u njihovim međunarodnim odnosima'. Dakle, kao pravno pitanje, uporaba sile unutar država nije obuhvaćena, a takvo stanje može se pripisati stajalištu koje je još uvijek prevladavalo 1945. godine, prema kojem ono što se događa unutar države nije stvar međunarodnog prava. Klabbers, J., *International Law*, 2. izd., Cambridge University Press, 2010., str. 210.

¹¹⁶ Tekst čl. 51. Povelje UN-a glasi: "Ništa u ovoj Povelji ne dira u prirodno pravo individualne ili kolektivne samoobrane u slučaju oružanog napada na nekog člana Ujedinjenih naroda sve dok Vijeće sigurnosti ne poduzme mjere potrebne za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti (...)." Vidi čl. 51. Povelje UN-a, *op. cit.* u bilj. 113.

¹¹⁷ *Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of The Congo v. Uganda)*, Judgement, ICJ Reports, 19 December 2005, para. 148. Detaljnije o sadržaju prava na samoobranu vidi u: Rusan Novokmet, R., „Upotreba oružane sile kao odgovora na terorističke napade u kontekstu prava na samoobranu“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, sv. 68, br. 3-4, 2018., str. 602.

¹¹⁸ Vidi tekst čl. 51. Povelje UN-a, *supra* u bilj. 116.

dio njihove nacionalne sigurnosne strategije, s ciljem suočavanja s prijetnjama prije nego što one zapravo postanu prijetnje.¹¹⁹ Rizik je očigledan; daleko od doprinosa zabrani upotrebe sile, doktrina preemtivne samoobrane mogla bi moćnim državama dati gotovo neograničenu dozvolu za korištenje sile. Općenito je prihvaćeno da, kako bi samoobrana bila zakonita, moraju biti ispunjena dva uvjeta: nužnost i proporcionalnost.¹²⁰ Zajedno oni impliciraju da samoobrana ne smije biti punitivne naravi; svrha samoobrane je odbiti napad, a ne progoniti napadača.¹²¹ Iz sličnih razloga, samoobrana može opravdati privremenu vojnu okupaciju, ali ne može opravdati dugoročnu okupaciju, a kamoli aneksiju. Nadalje, čini se krajnje neuvjerljivim da se čin koji se događa dugo nakon početnog događaja i dalje može smatrati samoobranom. Ovo je važno imati na umu u kontekstu razmatranja izraelsko-palestinskog sukoba i rata koji se trenutno vodi u Gazi, te predstavlja jednu od polazišnih točaka pri tumačenju i analizi (ne)usklađenosti radnji stranaka oružanog sukoba s pravnim okvirom koji propisuje međunarodno pravo.

5.4. Osnovna načela prava oružanih sukoba

5.4.1. Načelo distinkcije i zabrane uzrokovanja nepotrebne patnje borcima

Svrha je međunarodnopravne regulacije oružanih sukoba učiniti rat i oružane sukobe donekle podnošljivijima, odnosno definirati određena ograničenja strankama oružanih sukoba koja se odnose na same borce, načine vođenja borbi, i na zaštitu civila. Slijedom toga, postalo je uobičajeno referirati se na ovaj skup pravila kao na međunarodno humanitarno pravo. Pravo se temelji na stajalištu da ratovanje može biti neizbježno, ali da ne bi smjelo uzrokovati nepotrebnu patnju. U vezi s time, dva načela se ističu kao ključna. Prvo je načelo distinkcije tj. razlikovanja; borci i civili trebaju biti tretirani odvojeno, kao i vojni ciljevi¹²² i civilni objekti. Ovo je od presudne važnosti i znači da civili i civilni objekti nikada ne smiju biti meta napada - samo borci i vojni objekti smiju biti ciljani. Pitanje vojnih ciljeva usko je povezano s temeljnim

¹¹⁹ Klabbers, *op. cit.* u bilj. 115, str. 210. Više o pravu na samoobranu i preemtivnoj odnosno anticipatornoj samoobrani vidi u: Seršić, M., „Agresija, samoobrana i anticipatorna samoobrana“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, sv. 57, br. 2, 2007., str. 271.-290.

¹²⁰ U svojoj presudi o naftnim platformama iz 2003. godine (Iran protiv SAD-a), Međunarodni sud je zaključio da su nužnost i proporcionalnost kumulativni kriteriji; budući da Sjedinjene Američke Države nisu uspjele pokazati nužnost bombardiranja naftnih platformi, njihov argument samoobrane bio je neuspješan. *Oil Platforms* (Islamic Republic of Iran v. United States of America), Judgement, ICJ Reports, 6 November 2003.

¹²¹ Seršić, *op. cit.* u bilj. 119, str. 281.

¹²² Dopunski protokol I. definira vojne ciljeve kao „one objekte koji po svojoj prirodi, po svome smještaju, po svojoj namjeni ili po svojoj upotrebi djelotvorno pridonose vojnoj akciji i čije potpuno ili djelomično uništenje, zauzimanje ili neutralizacija donosi u danim okolnostima očitu vojnu prednost.“ Vidi čl. 52., st. 2. Dopunskog protokola I., *op. cit.* u bilj. 93.

načelima ratnog prava, jednako kao i razlikovanje boraca od civila.¹²³ Protokol I. naglašava ključno pravilo da se pripadnici oružanih snaga moraju razlikovati od civila tijekom napada ili priprema za napad. Međutim, s obzirom na antikolonijalne i druge borbe za nacionalno oslobođenje, gdje sukobi često imaju oblik gerilskog ratovanja, Protokol I. ublažava kriterije za priznavanje borbenog statusa u takvim okolnostima.¹²⁴ Također, valja naglasiti da u slučaju sumnje, predmnijeva se da se objekt koji je redovito namijenjen civilnoj upotrebi, kao što je mjesto bogoslužja, kuća, neka druga nastamba ili škola, ne upotrebljava da bi djelotvorno pridonio vojnoj akciji, dakle, ne smatra se vojnim ciljem i izuzet je od napada.¹²⁵ Ipak, u praksi ratovanja stvari često izgledaju drukčije. U novijim sukobima, zaraćene strane su, iako svjesne ograničenja i pravila, često opravdavale štetu ili ozljede u zaštićenim sektorima kao neizbježne ili nužne zbog vojnih potreba.

Drugo je načelo da se ne smije uzrokovati nepotrebna patnja borcima. Ovo načelo se pojavljuje u Haškim konvencijama iz 1899. i 1907. godine, posebno u Haškom pravilniku o zakonima i običajima rata na kopnu koji zabranjuje korištenje oružja i projektila koji uzrokuju nepotrebnu patnju.¹²⁶ Dodatno, Ženevske konvencije i njihovi Dopunski protokoli također jačaju ovo načelo. Članak 35. Protokola I. izričito navodi da je zabranjeno koristiti oružje i metode ratovanja koje uzrokuju prekomjerne ozljede ili nepotrebnu patnju te time naglašava da je cilj međunarodnog humanitarnog prava ublažiti posljedice rata i zaštititi ljude koji sudjeluju u sukobu, čak i ako su borci.¹²⁷ Međunarodni sud je naglasio je važnost ovih načela u svojem Savjetodavnom mišljenju o zakonitosti upotrebe nuklearnog oružja, nazvavši ih „temeljnim načelima međunarodnog običajnog prava od kojih nije dozvoljeno odstupanje.“¹²⁸

Međunarodno humanitarno pravo ne nastoji samo zaštititi civile od ubijanja ili ozljeđivanja uslijed vojnih aktivnosti, već njegova zaštita također obuhvaća različite objekte, instalacije, kulturne objekte i okoliš. Tako je, prema Dopunskom protokolu I. zabranjeno vršiti neprijateljske radnje protiv povijesnih spomenika, umjetničkih djela ili mjesta štovanja.¹²⁹

¹²³ Dettner, *op. cit.* u bilj. 109, str. 277.

¹²⁴ Andrassy i dr., *op. cit.* u bilj. 107, str. 142. Protokol I. u čl. 44., st. 3. određuje da borac zadržava status borca ako otvoreno nosi oružje za vrijeme svakoga vojnog djelovanja i za vrijeme dok ga protivnik može vidjeti tijekom pripremnih vojnih aktivnosti za napad. Vidi Dopunski protokol I., *op. cit.* u bilj. 93.

¹²⁵ *Ibid.*, čl. 52., st. 3.

¹²⁶ Pravilnik o zakonima i običajima rata na kopnu, čl. 23. (e), *op. cit.* u bilj. 106.

¹²⁷ Na primjer, uporaba kemijskog oružja, streljiva sa zarezima (dum-dum metaka), ili oružja koje uzrokuju nepotrebne opekline i ozljede je zabranjena. Vidi čl. 35. Dopunskog protokola I., *op. cit.* u bilj. 93.

¹²⁸ *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, Advisory Opinion, ICJ Reports, 8 July 1996, para. 79.

¹²⁹ Čl. 55. Dopunskog protokola I., *op. cit.* u bilj. 93. Kulturna dobra nalaze zaštitu i u Konvenciji o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba zaključenoj 1954. godine, koja široko obuhvaća zgrade, umjetnička

Iako međunarodno humanitarno pravo utjelovljeno u Ženevskim konvencijama, Dopunskim protokolima i drugim međunarodnim ugovorima pruža vrlo detaljnu pravnu regulaciju gotovo svih aspekata vođenja oružanih sukoba, u praksi se uvijek mogu pojaviti situacije koje ili nisu regulirane ugovornim pravom ili, pak, u određenim sukobima sudjeluju stranke koje određenim ugovorima nisu obvezane. No, važno je istaknuti da se i u takvim slučajevima primjenjuju neka temeljna pravila i zakoni usmjereni prema zaštiti boraca i civila. Upravo na to ukazuje tzv. Martensova klauzula koja se nalazi u uvodu IV. Haške konvencije o zakonima i običajima rata na kopnu iz 1907., i koja kaže da u slučajevima koji nisu obuhvaćeni ugovornim pravom „stanovništvo i ratnici ostaju pod zaštitom i vladavinom načela međunarodnog prava koja proizlaze iz običaja uspostavljenih među civiliziranim narodima, iz zakona čovječnosti i zahtjeva javne savjesti.“¹³⁰ Tom se odredbom želi istaknuti da se ne smije zaključiti da postoji sloboda djelovanja zaraćenih stranaka i da je dopušteno sve što nije zabranjeno ako u ratnom pravu ne postoji neka određena zabrana, postavljena pravilima ugovornog ili običajnoga međunarodnog prava; zaraćene su stranke uvijek vezane elementarnim zakonima čovječnosti i zahtjevima javne savjesti.

5.4.2. Načelo proporcionalnosti i vojne nužnosti

Iako međunarodno humanitarno pravo ima za cilj zaštititi ljude, također mora uzeti u obzir zahtjeve ratovanja. Mnoge odredbe dolaze s napomenom da je određeno ponašanje zabranjeno osim ako nije diktirano 'vojnom nužnošću', 'vojnim zahtjevima' ili sličnim formulacijama, a općenito je prihvaćeno da je ponašanje tijekom oružanog sukoba podložno općem zahtjevu proporcionalnosti.¹³¹

Vojna nužnost i proporcionalnost su, međutim, različiti pojmovi. Radnja koja se smatra nužnom iz vojnih razloga može i dalje biti neproporcionalna, i obrnuto. Tako, bombardiranje mosta i posljedično prekidanje opskrbnog puta za neprijateljsko oružje može biti nužno iz vojnih razloga, ali učiniti to u trenutku kada stotine civila bježe preko istog mosta vjerojatno će učiniti radnju neproporcionalnom. Osnovna ideja vojne nužnosti je jednostavna: mora postojati ravnoteža između vojnih zahtjeva i zaštite ljudskih života. Poseban problem je odrediti koji bi

djela, arheološka nalazišta, pa čak i knjige, kao i mjesta gdje se kulturna dobra mogu nalaziti, poput muzeja i knjižnica. Konvencija o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba, 1954., *Narodne novine – međunarodni ugovori*, br. 6/2002.

¹³⁰ Martens Clause | How does law protect in war? - Online casebook (icrc.org), pristupljeno 20.7.2024.

¹³¹ Na primjer, prema Haškoj konvenciji o zaštiti kulturnih dobara, kulturna dobra su općenito zaštićena, ali vojna nužnost predstavlja iznimku. Vidi Konvenciju i Protokol uz tu Konvenciju od 14. svibnja 1954. godine, čl. 4., *op. cit.* u bilj. 129.

standard mjerenja trebao biti. Zahtjev proporcionalnosti je odgovor na beskonačnu raznolikost mogućih aktivnosti tijekom oružanog sukoba. Nemoguće je i neizvedivo zabraniti sve te aktivnosti specifičnim pravnim pravilima, jer ono što je neprihvatljivo u nekim okolnostima, može biti prihvatljivo u drugim. Stoga proporcionalnost omogućava pokrivanje širokog spektra ponašanja kroz relativno mali broj jednostavnih pravila koja se, osim toga, s vremenom razvijaju u skladu s okolnostima.¹³²

Prema običajnom pravu, načelo proporcionalnosti štiti civilne osobe i objekte od kolateralne štete koja je nesrazmjerna vojnoj koristi koja se očekuje napadom na vojni cilj.¹³³ Protokol I. potvrđuje načelo proporcionalnosti iz običajnog prava i propisuje da napad na vojni cilj postaje protupravan ako krši to načelo. Konkretno, napad je nezakonit ako uzrokuje uzgredne gubitke života među civilnim stanovništvom, ranjavanja civila, štete na civilnim objektima ili kombinaciju tih posljedica, koje su prekomjerne u odnosu na predviđenu stvarnu i izravnu vojnu prednost.¹³⁴ Tako se čak i legitimni cilj ne može napasti ako bi kolateralni civilni gubici bili neproporcionalni specifičnoj vojnoj prednosti od napada.

Napadi na civile i civilne objekte zabranjeni su ne samo kad su izravni i namjerni, već i u slučaju nasumičnih napada. Protokol I. definira nasumične napade kao one koji nisu usmjereni na specifični vojni cilj ili koji bez razlikovanja pogađaju vojne ciljeve i civile ili civilne objekte.¹³⁵ Napadi se smatraju nasumičnima, između ostalog, kada uključuju bombardiranje širokih područja gdje se kao jedinstveni vojni cilj uzima veći broj jasno odvojenih i različitih vojnih ciljeva smještenih unutar grada, sela ili druge zone s velikom koncentracijom civilnog stanovništva ili objekata (npr. izbjeglički logori, kolone izbjeglica na cesti i sl.).¹³⁶ Takvi napadi također uključuju one kod kojih se očekuje da će uzrokovati popratne gubitke života među civilnim stanovništvom, ranjavanje civila, ili štete na civilnim objektima koje bi bile prekomjerne u odnosu na predviđenu stvarnu i izravnu vojnu prednost.¹³⁷ Kako bi se osiguralo da se civili i civilni objekti zaštite od napada, Protokol I. zahtijeva od onih koji planiraju ili odlučuju o napadu da poduzmu određene mjere opreza, odnosno moraju učiniti sve što je moguće da provjere jesu li ciljevi koje će napasti zaista vojni ciljevi.¹³⁸ Također moraju odabrati

¹³² Klabbers, *op. cit.* u bilj. 115, str. 228.-229.

¹³³ Andrassy i dr., *op. cit.* u bilj. 107, str. 149.

¹³⁴ Dopunski protokol I., čl. 57., čl. 51., *op. cit.* u bilj. 93. To uključuje procjenu bi li „razumni zapovjednik“, s običnim osjećajem i razumijevanjem, opravdao postupak na temelju poznatih činjenica u trenutku odluke. Weiss, C., „The Gaza Conflict within international law“, *Int'l J. L. Ethics Tech.*, sv. 1, 2024., str. 26.

¹³⁵ Dopunski Protokol I., čl. 51., st. 4., *op. cit.* u bilj. 93.

¹³⁶ *Ibid.*, čl. 52., st. 5.; Andrassy i dr., *op. cit.* u bilj. 107, str. 150.

¹³⁷ Andrassy i dr., *ibid.*

¹³⁸ Dopunski Protokol I., čl. 57., st. 2., *op. cit.* u bilj. 93.

sredstva i metode napada kojima će se izbjeći ili barem svesti na minimum popratni gubici među civilnim osobama i štete na civilnim objektima, te se suzdržati od napada od kojeg se može očekivati kršenje načela proporcionalnosti.¹³⁹ Napad se mora opozvati ili prekinuti ako postane jasno da cilj nije vojni ili da se neće moći poštovati načelo proporcionalnosti.¹⁴⁰

Već je istaknuta suprotnost između želje za reguliranjem i humaniziranjem rata te primarnog interesa vođenja borbe s ciljem pobjede. S tog stajališta, pravila koja uređuju oružane sukobe predstavljaju prepreku. Stoga se teži tome da se u konkretnim slučajevima potrebe pristupi djelovanjima koje međunarodno pravo zabranjuje, ali se istovremeno nastoji takvo ponašanje opravdati i prikazati kao dopušteno. Tako su nastale različite teorije o pravu nužde i nadmoći ratnih potreba nad ratnim pravom. Pravo nužde je opći institut međunarodnog prava, povezan s temeljnim pravom država na opstanak i samoodržanje, koje dopušta da država radi obrane svojih vitalnih interesa učini nešto inače zabranjeno. Međutim, primjena tog načela u ratnom pravu je neprihvatljiva. Pravilom „Kriegraison geht vor Kriegsmanier“ često se želi opravdati svako postupanje koje vodi vojnom uspjehu, čak i ako taj uspjeh nije nužno potreban za povoljno rješavanje sukoba ili bi se mogao postići uz poštivanje pravila o vođenju oružanih sukoba, ali uz veće napore ili žrtve.¹⁴¹ Dakle, pozivanje na vojnu potrebu moguće je samo ako je to izričito dopušteno pravilima koja se odnose na oružane sukobe, s time da i u tim slučajevima treba imati na umu načelo proporcionalnosti između gubitaka i štete te očekivane vojne prednosti.

6. ORUŽANI SUKOB IZMEĐU IZRAELA I HAMASA

6.1. Djela koja su počinile Hamasove brigade i druge palestinske oružane skupine

7. listopada 2023. u Izraelu

Dana 7. listopada 2023. pripadnici oružanog krila Hamasa, poznatog kao brigada Izz ad-Din al-Qassam, i druge palestinske oružane skupine u pratnji palestinskih civila,¹⁴² njih najmanje 1000, izveli su koordinirani i kompleksni napad na izraelske civilne zajednice, civilne lokacije i vojne

¹³⁹ *Ibid.*

¹⁴⁰ Osim toga, prije napada koji može pogoditi civilno stanovništvo mora se, kad god to okolnosti dopuštaju, izdati djelotvorno upozorenje. *Ibid.*, čl. 57., st. 2.

¹⁴¹ Andrassy i dr., *op. cit.* u bilj. 107, str. 131.

¹⁴² Nezavisna međunarodna istražna komisija za okupirani palestinski teritorij, uključujući Istočni Jeruzalem i Izrael koristi termin „palestinski civili“ za ljude iz Gaze odjevene u civilnu odjeću za koje je utvrdila da su sudjelovali u napadu. Vidi *infra*.

baze na jugu Izraela, blizu granice s Gazom.¹⁴³ Napadači su ušli u Izrael kopnenim, pomorskim i zračnim putem istovremeno s lansiranjem velikih napada raketama i minobacačima prema gradovima, naseljima i vojnim bazama na jugu i središnjem dijelu Izraela.¹⁴⁴

Prema izraelskim izvorima, izravno je od tih napada više od 1 200 ljudi izgubilo živote.¹⁴⁵ Među njima je bilo najmanje 809 civila, uključujući više od 280 žena, 68 stranih državljana i 314 pripadnika izraelskih vojnih snaga. Žrtve uključuju 40 djece i 25 osoba starijih od 80 godina. Dodatno, 14 970 ljudi je ozlijeđeno i prevezeno u bolnice na liječenje. Barem 252 osobe su otete kao taoci u Gazi, uključujući 90 žena, 36 djece te starije osobe i članove izraelskih sigurnosnih snaga. Do 21. svibnja 2024. 128 taoca je pušteno ili spašeno, uključujući tijela ubijenih taoca, dok je 128 i dalje ostalo u zarobljeništvu.¹⁴⁶

Pri napadu palestinske oružane skupine su koristile naoružane bespilotne letjelice kako bi onesposobile nadzorne sustave duž granice.¹⁴⁷ Nedugo nakon 6:30 sati, pod zaštitom raketnog napada, vojno krilo Hamasa i drugi palestinski militanti provalili su kroz ogradu između Pojasa Gaze i Izraela eksplozivima, na najmanje 29 različitih mjesta.¹⁴⁸ Velike grupe napadača ciljale su specifične gradove i sela, dok su drugi napadali vojne baze. Hamasovo vojno krilo i ostali palestinski militanti postavili su zasjede na ključnim cestama koje vode iz područja Izraela blizu granice s Gazom te ciljali na dolazne izraelske sigurnosne snage. Duž cesta i u naseljima koje su okupirali, napadači su pucali na ljude na ulicama i u automobilima, upadali su u kuće i palili ih, pri čemu su ubijali, ranjavali i otimali ljude.

Također su izveli napad na glazbeni festival na otvorenom, Nova festival blizu Re'ima, iz zraka i sa zemlje te je tu zabilježen najveći broj ubijenih na jednoj lokaciji.¹⁴⁹ Veliki broj napadača izravno je ciljao posjetitelje festivala na samom mjestu događaja, u javnim skloništima duž te ceste, te u okolnim poljima i voćnjacima dok su pokušavali pobjeći ili se sakriti.¹⁵⁰ Neki

¹⁴³ Vijeće za ljudska prava Ujedinjenih naroda, Nezavisna međunarodna istražna komisija za okupirani palestinski teritorij, uključujući Istočni Jeruzalem i Izrael, Detaljni izvještaj o napadima izvršenim 7. listopada 2023. i nakon u Izraelu, A/HRC/56/CRP.3, 10. lipnja 2024., a-hrc-56-crp-3.pdf (ohchr.org), str. 6.

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ *Ibid.*

¹⁴⁶ Swords of Iron: War in the South - Hamas' Attack on Israel Ministry of Foreign Affairs (www.gov.il), pristupljeno: 1.7.2024.

¹⁴⁷ Detaljni izvještaj Nezavisne međunarodne istražne komisije, *op. cit.* u bilj. 143, str. 7.

¹⁴⁸ *Ibid.*

¹⁴⁹ Gotovo četvrtina svih izraelskih žrtava tog dana dolazi s Nova festivala. 379 ljudi je ubijeno na mjestu događaja, blizu kibuca Re'im ili u okolnim područjima. Glavno mjesto festivala bilo je pod potpunom kontrolom palestinskih militanata oko četiri sata, od oko 8:30 do oko 12:30. Tijekom tog vremena, pripadnici vojnog krila Hamasa, drugih palestinskih oružanih skupina i Palestinci u civilnoj odjeći aktivno su tražili ljude koji su se skrivali i ubijali ih kad bi ih pronašli. *Ibid.*, str. 15.

¹⁵⁰ *Ibid.*, str. 7.

posjetitelji festivala su također ubijeni nakon što su pobjegli prema okolnim kibucima. Prema izraelskim izvorima, ukupno je 364 posjetitelja festivala ubijeno na mjestu održavanja Nova festivala.¹⁵¹ Plaža Zikim južno od Ashkelona također je bila meta napada; napad su izveli pripadnici vojnog krila Hamasa, stigavši iz Gaze u gumenim čamcima.¹⁵² Prema izraelskim izvorima, između 7. listopada i 26. svibnja 2024. godine, vojno krilo Hamasa i druge oružane skupine ispalile su preko 12 500 raketa i minobacačkih granata na Izrael iz Pojasa Gaze.¹⁵³ Iako je sustav Željezna kupola prepriječio put većini raketa, ti napadi su uzrokovali civilne žrtve i materijalnu štetu u Izraelu.¹⁵⁴

Vojno krilo Hamasa i Palestinski islamski džihad javno su preuzeli odgovornost za ove napade.¹⁵⁵ Pronađeno je i nekoliko javnih izjava koje je Hamas objavio 7. listopada, u kojima su otvoreno priznali da su namjerno gađali civilne ciljeve u Izraelu raketama. U jednom slučaju, Brigade al-Qassam su preuzele odgovornost za ispaljivanje 150 raketa na Tel Aviv, a potom su objavile video koji prikazuje razaranja nastala tim napadom.¹⁵⁶

Kibuc Be'eri pretrpio je jedan od najvećih brojeva žrtava među svim selima tijekom napada 7. listopada; 105 stanovnika ubijeno je od strane vojnog krila Hamasa i Palestinskog islamskog džihada, kao i palestinskih civila.¹⁵⁷ Osim toga, 30 osoba je oteto i odvedeno u Pojas Gaze.¹⁵⁸ Nakon ulaska u kibuc, napadači su pucali na stanovnike, automobile, kućne ljubimce i kuće. Od 8:30 nadalje, sustavno su prelazili od kuće do kuće, nasilno ulazili, ubijali i ranjavali mnoge stanovnike te otimali druge i odvodili ih u Gazu.¹⁵⁹

Cesta 232 koja povezuje sela u regiji Otef Aza, odigrala je ključnu ulogu u napadu 7. listopada. Palestinski militanti preuzeli su kontrolu nad ovom cestom već u ranim jutarnjim satima, što im je omogućilo slanje pojačanja na mjesto održavanja Nova festivala te blokiranje ili odgađanje

¹⁵¹ Swords of Iron, *op. cit.* u bilj. 146.

¹⁵² Tog dana na plaži Zikim ubijeno je najmanje 18 civila, uključujući petoro djece. *Ibid.*

¹⁵³ English_Swords_of_Iron_Israel-Hamas Conflict 2023.pdf (www.gov.il), pristupljeno 15.7.2024.

¹⁵⁴ Najmanje 18 civila poginulo je u Izraelu zbog izravnih pogodaka raketa i projektila 7. listopada i u tjednima koji su slijedili. Swords of Iron: Civilian Casualties Ministry of Foreign Affairs (www.gov.il), pristupljeno 16.7.2024.

¹⁵⁵ Detaljni izvještaj Nezavisne međunarodne istražne komisije, *op. cit.* u bilj. 143, str. 8..

¹⁵⁶ *Ibid.*

¹⁵⁷ Swords of Iron, *op. cit.* u bilj. 146.

¹⁵⁸ israël-hostages-bring-them-home-october-24-english.pdf (govextra.gov.il), pristupljeno 16.7.

¹⁵⁹ Detaljni izvještaj Nezavisne međunarodne istražne komisije, *op. cit.* u bilj. 143, str. 9. U jednom incidentu, ubijeni su članovi tri generacije obitelji Cohen, uključujući 73-godišnju Yonu Cohen, njezinog 43-godišnjeg sina Ohada Cohena i njegovu 9-mjesečnu kćer Milu. Napad na kibuc Nir Oz rezultirao je smrću 46 civila i otmicom 72 stanovnika, što čini najveću skupinu otetih s jedne lokacije. Swords of Iron, *op. cit.* u bilj. 146.

dolaska izraelskih sigurnosnih snaga.¹⁶⁰ Nakon napada, stotine automobila pronađene su oko izlaza s mjesta održavanja Nova festivala, prelijevajući se na cestu 232.¹⁶¹

Palestinske oružane skupine 7. listopada su napale i najmanje osam izraelskih vojnih baza.¹⁶² U ispostavi Nahal Oz, pripadnici vojnog krila Hamasa i Palestinskog islamskog džihada ubili su 66 izraelskih vojnika, uključujući najmanje 20 žena.¹⁶³ Militanti su snimali ubojstva ili otmice nekoliko ženskih vojnika, većina kojih je bila oko 19 godina, nenaoružana, ranjena, zarobljena i/ili je pokazivala znakove predaje.¹⁶⁴ To ih svrstava u kategoriju *hors de combat* odnosno borce koji su odložili oružje i koji ne smiju biti meta napada.¹⁶⁵ Prikupljeni su i značajni dokazi da su pripadnici oružanih skupina ozbiljno mučili i zlostavljali žrtve na više lokacija, pri čemu su ti postupci bili široko rasprostranjeni.¹⁶⁶

6.2 Pravna analiza počinjenih radnji i povrede međunarodnog humanitarnog prava

Sukob između vojnog krila Hamasa i drugih palestinskih oružanih skupina s jedne strane te Izraela s druge strane predstavlja oružani sukob na koji se primjenjuje međunarodno humanitarno pravo. Osnovno načelo međunarodnog prava je da nezakonito djelovanje jedne strane u sukobu ne opravdava nezakonito djelovanje druge strane.¹⁶⁷ Palestinci imaju pravo suprotstaviti se nezakonitoj okupaciji, ali to moraju činiti u skladu s međunarodnim pravom.

Uzevši u obzir sve istražene i dokumentirane incidente koji su se dogodili u selima, gradovima i na Nova festivalu, može se razumno zaključiti da su pripadnici Hamasa i drugih palestinskih skupina bili svjesni da su žrtve bili civili koji nisu aktivno sudjelovali u neprijateljstvima, te da su u slučaju vojne ispostave Nahal Oz nekoliko žrtava bili *hors de combat* vojnici, odnosno vojnici izvan bojnog ustroja.¹⁶⁸ S obzirom na te činjenice, pripadnici vojnog krila Hamasa i drugih palestinskih oružanih skupina počinili su ratni zločin namjernog usmjeravanja napada

¹⁶⁰ *Ibid.*

¹⁶¹ *Ibid.* Jedan svjedok je izjavio da je vidio tijela nagomilana jedno na drugo.

¹⁶² *Ibid.*, str. 22.

¹⁶³ *Ibid.*

¹⁶⁴ *Ibid.*

¹⁶⁵ *Hors de combat* su osobe izvan borbe zbog ranjavanja, bolesti, zatočeništva ili bilo kojeg drugog razloga. Vidi čl. 41. Dopunskog protokola I., *op. cit.* u bilj. 93.

¹⁶⁶ Primjerice, dokumentirani su dokazi koji ukazuju na to da su neke žrtve bile obezglavljene ili su im pokušali odrubiti glavu naoružani Palestinci u civilnoj odjeći.

¹⁶⁷ Čl. 51., st. 8. Dopunskog protokola I., *op. cit.* u bilj. 93.

¹⁶⁸ *Ibid.*, čl. 41.

na civile koji nisu sudjelovali u neprijateljstvima.¹⁶⁹ Namjerno su pucali i ubijali stanovnike kibuca i drugih civilnih lokacija, uključujući žene, djecu, tinejdžere i starije osobe. Ovaj obrazac zločina identificiran je na svim drugim istraženim lokacijama, što predstavlja ratni zločin ubojstva.¹⁷⁰ Ratni zločin ubojstva također je počinjen kada su namjerno ciljali civile ispaljivanjem raketa i minobacača iz Gaze u Izrael, uključujući ubojstvo vojnika koji su bili *hors de combat*.

Pripadnici vojnog krila Hamasa i drugih palestinskih oružanih skupina također su odsijecali dijelove tijela ljudi i palili kuće dok su civili još uvijek bili u njima. Na temelju razumnih osnova može se zaključiti da su, uz ratni zločin ubojstva, žrtve bile podvrgnute okrutnom postupanju na više lokacija što predstavlja ratni zločin mučenja.¹⁷¹ Također su počinjena neka posebno okrutna zlodjela nad tijelima žrtava, uključujući spaljivanje i obezglavljivanje, snimanje i fotografiranje sakaćenja tijela žrtava ubodima i pucnjevima, što predstavlja ratni zločin povrede osobnog dostojanstva.¹⁷²

Počinitelji su izvršili seksualno nasilje 7. listopada u južnom Izraelu, uključujući Nova festival, cestu 232, vojnu ispostavu Nahal Oz te kibuce Re'im, Nir Oz i Kfar Aza. Ovaj zaključak temelji se, između ostalog, na stanju i položaju u kojem su pronađena mnoga tijela žrtava.¹⁷³ Stotine objekata u izraelskim kibucima i gradovima oštećene su ili uništene bez vojne potrebe, što predstavlja ratni zločin uništavanja imovine.¹⁷⁴ Također, 252 osobe su otete i zadržane u Gazi.¹⁷⁵ U većini slučajeva počinjen je ratni zločin uzimanja talaca,¹⁷⁶ uz povredu osobnog dostojanstva i nečovječno postupanje, uključujući seksualno i rodno uvjetovano nasilje poput napada, uznemiravanja i zastrašivanja žena tijekom otmice i odvođenja u Gazu.

S obzirom na opisane činjenične okolnosti, može se zaključiti da su pripadnici Hamasa i drugih palestinskih oružanih skupina svojim činima prekršili tri ključna načela međunarodnog humanitarnog prava: načelo razlikovanja, načelo opreza i načelo proporcionalnosti. Hamas i druge palestinske oružane skupine nisu se pridržavali načela razlikovanja prilikom svojih napada na civile koji nisu sudjelovali u neprijateljstvima, uključujući ubojstva, što predstavlja ozbiljno kršenje međunarodnog humanitarnog prava. Pripadnici vojnog krila Hamasa i

¹⁶⁹ Čl. 8., st. 2., t. (b)(i). Statuta Međunarodnog kaznenog suda (Rimski statut), 1998., *Narodne novine – međunarodni ugovori*, br. 5/2001., br. 12/2013., br. 2/2018., br. 2/2021.

¹⁷⁰ *Ibid.*, čl. 8., st. 2., t. (a)(i).

¹⁷¹ *Ibid.*, čl. 8., st. 2., t. (a)(ii).

¹⁷² *Ibid.*, čl. 8., st. 2., t. (b)(xxi).

¹⁷³ Detaljni izvještaj Nezavisne međunarodne istražne komisije, *op. cit.* u bilj. 143, str. 57.

¹⁷⁴ Čl. 8., st. 2., t. (b)(v) Rimskog statuta, *op. cit.* u bilj. 169.

¹⁷⁵ *Swords of Iron*, *op. cit.* u bilj. 146.

¹⁷⁶ Čl. 8., st. 2., t. (a)(viii) Rimskog statuta, *op. cit.* u bilj. 169.

palestinskog islamskog džihada povrijedili su načelo razlikovanja kada su namjerno ispaljivali rakete i minobacače iz Gaze, ciljajući civile u Izraelu 7. listopada 2023. i u tjednima nakon toga. Također, zbog velike količine i neprecizne prirode raketa, prekršili su običajnu normu međunarodnog humanitarnog prava koja zabranjuje korištenje oružja koje po svojoj prirodi ne razlikuje civilne od vojnih ciljeva.¹⁷⁷ Civilni objekti su uništeni bez ikakve vojne potrebe te se na temelju svega može zaključiti da je Hamas prekršio temeljne norme međunarodnog humanitarnog prava. Slijedom navedenog, napad Hamasa i drugih oružanih palestinskih skupina aktivirao je neotuđivo pravo Izraela na samoobranu prema članku 51. Povelje UN-a.

7. SAMOBRANA I OFENZIVA IZRAELA

7.1. Odgovor Izraela na napade 7. listopada 2023.

Izraelske sigurnosne snage (*Israel Security Forces*, ISF)¹⁷⁸ započele su zračne napade na Pojas Gaze u jutarnjim satima 7. listopada 2023. kao odgovor na napade koje je predvodio Hamas.¹⁷⁹ Dana 8. listopada Izrael je službeno objavio početak velike vojne operacije pod nazivom "Swords of Iron".¹⁸⁰ Operacija je započela intenzivnom zračnom kampanjom na Pojas Gaze, a zatim su uslijedile kopnene operacije uz podršku teške artiljerije. Glavni ciljevi operacije, kako su javno objavljeni, bili su potpuno uništenje Hamasa i oslobađanje izraelskih talaca.¹⁸¹ Između 2006. i 2021. godine, Izrael je proveo u Pojasu Gaze najmanje 5 velikih vojnih operacija koje su rezultirale s destrukcijom i velikim brojem žrtava.¹⁸² Na temelju prikupljenih svjedočanstava i dostupnih informacija, posljednja operacija koju provodi Izrael odvija se u znatno većem opsegu, što je vidljivo u do sada neviđenom broju poginulih i ozlijeđenih.

Izraelski zračni napadi na Pojas Gaze započeli su 7. listopada i nakon toga su se intenzivirali. ISF je u svojim napadima koristio različite eksplozivne naprave s velikim razornim učinkom,

¹⁷⁷ Međunarodni odbor Crvenog križa, Običajno međunarodno humanitarno pravo, Prvo izdanje: Rules, pravilo broj 71, Customary IHL - Rules (icrc.org); Dopunski protokol I., čl. 51., st. 4., *op. cit.* u bilj. 93. Vidi Rimski statut čl. 8. (2)(b)(xx) Rimskog statuta, *op. cit.* u bilj. 169.

¹⁷⁸ U ovom radu pretežito je korišten izraz Izraelske sigurnosne snage (ISF) jer predstavlja širi pojam te obuhvaća odnosno podrazumijeva i Izraelske obrambene snage (IDF).

¹⁷⁹ The Israel Defense Forces, <https://www.idf.il/en/> pristupljeno 18.7. 2024.

¹⁸⁰ <https://www.gov.il/he/departments/news/spoke-war081023>, pristupljeno 18.7.2024.

¹⁸¹ <https://t.co/LHpf9wEMNK> / X, pristupljeno 8.7.2024.

¹⁸² Izvješće Vijeća za ljudska prava, A/HRC/12/48, 25. rujna 2009.

uključujući zračne napade, vatru iz tenkova i artiljerije te bombardiranje pomorskih snaga.¹⁸³ Kopnene operacije, koje su započele 27. listopada 2023., napredovale su sa sjevera prema jugu, s ključnim borbama u Beit Hanounu, gradu Gazi, Jabaliyi i Khan Younisu te, od svibnja 2024. u Rafahu.¹⁸⁴

Izraelske vojne operacije ciljale su lokacije u gusto naseljenim civilnim područjima, a tijekom kampanje, ISF je napadao civilnu infrastrukturu, uključujući visoke zgrade i stambene apartmane u palestinskim gradovima, selima i izbjegličkim kampovima.¹⁸⁵ Ta su područja pretrpjela najveću štetu, što je rezultiralo opsežnim razaranjem cijelih gradskih blokova i stambenih četvrti pod stalnim teškim bombardiranjem.¹⁸⁶ Pojas Gaze, s oko 2,3 milijuna stanovnika na površini od 360 km², što je približno veličini otoka Krka, ima jednu od najvećih gustoća naseljenosti u svijetu s oko 6 300 osoba na km²,¹⁸⁷ a vojne operacije Izraela dovele su do raseljavanja više od 1,7 milijuna ljudi.¹⁸⁸

Na početku vojnih operacija humanitarna situacija koja je već bila izuzetno teška zbog dugotrajne opsade Pojasa Gaze koju je Izrael nametnuo od 2007. godine, dodatno se pogoršala. Dana 9. listopada 2023. Izrael je uveo potpunu opsadu Pojasa Gaze, što je značajno otežalo situaciju prekidom opskrbe osnovnim resursima, čime je ozbiljno ograničen pristup stanovništva vodi, gorivu, električnoj energiji i hrani.¹⁸⁹ Svi prijelazi između Izraela i Pojasa Gaze bili su zatvoreni, što je ometalo dostavu humanitarne pomoći, a između 7. i 20. listopada 2023. nijedan kamion s humanitarnom pomoći nije ušao u Pojas Gaze. Oko dvije trećine stanovništva ostalo je zahvaćeno neizmjernom humanitarnom krizom.¹⁹⁰

7.2. Izjave Izraela

Viši izraelski javni dužnosnici, uključujući predsjednika, premijera, ministre u vladi, članove državnog sigurnosnog kabineta, članove ratnog upravljačkog kabineta, članove Knesseta, druge

¹⁸³ Vijeće za ljudska prava, Detaljni izvještaj Nezavisne međunarodne istražne komisije za okupirani palestinski teritorij, uključujući Istočni Jeruzalem i Izrael, o vojnim operacijama i napadima na okupirani palestinski teritorij od 7. listopada do 31. prosinca 2023., A/HRC/56/CRP.4, 10. lipnja 2024., str. 6.

¹⁸⁴ *Ibid.*

¹⁸⁵ *Ibid.*

¹⁸⁶ Hostilities in the Gaza Strip and Israel | Flash Update #20 | United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs - occupied Palestinian territory (ochaopt.org), pristupljeno 19.7.2024.

¹⁸⁷ <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/gaza-strip/>, pristupljeno 19.7.2024.

¹⁸⁸ UNRWA Situation Report #104 on the situation in the Gaza Strip and the West Bank, including East Jerusalem | UNRWA, pristupljeno 19.7.2024.

¹⁸⁹ Detaljni izvještaj Nezavisne međunarodne istražne komisije, *op. cit.* u bilj. 183, str. 6.

¹⁹⁰ *Ibid.*

političare, dužnosnike ISF-a i zapovjednike, te druge osobe koristili su neprihvatljiv rječnik u svojim izjavama od 7. listopada nadalje.¹⁹¹ Njihove riječi oblikuju javni narativ i utječu na razvoj i provedbu javnih politika. Ova moć, inherentna javnoj funkciji ili vojnom zapovjedništvu, nosi sa sobom veliku odgovornost za korištenje njihovih platformi s najvećim oprezom te je nužno suzdržavanje od poticanja na nasilje, mržnju i druge ozbiljne međunarodne zločine. Izraelski dužnosnici i javne osobe davali su izjave koje potiču nasilje, mržnju, diskriminaciju, pa čak i izjave koje najavljuju novu Nakbu ili pozivaju na brisanje palestinskog naroda iz Gaze. Te izjave sustavno su dehumanizirale Palestince u Gazi, prikazujući sve Palestince kao Hamasove militante ili pristaše. Također, te izjave odražavaju *modus operandi* izraelske vlade koja pokazuje malo ili nimalo obzira prema zaštiti na koju civili imaju pravo prema međunarodnom humanitarnom pravu. Izjave vlade jasno su reflektirane u načinu na koji je IDF provodio vojne operacije i ophodio se prema civilnom stanovništvu.

Izraelski čelnici konstantno su opisivali vojne operacije u Pojasu Gaze kao „samoobranu“ i „pravedni rat“, prikazujući ih kao drugi rat za neovisnost Izraela te ih uspoređujući s izraelskim ratovima iz 1948. i 1967. godine, između ostalih.¹⁹² Povod za pokretanje velikih operacija bio je napad predvođen Hamasom 7. listopada, koji je osim što je rezultirao neviđenim brojem žrtava u jednodnevnom napadu u Izraelu, također probudio traumatična sjećanja na holokaust i smrt šest milijuna Židova u Europi između 1933. i 1945. godine, kao i na stoljetne progone Židova diljem svijeta. Izraelske vođe su također više puta izjavile da je napad od 7. listopada 2023. predstavljao egzistencijalnu prijetnju Izraelu, opravdavajući time odluku o provođenju opsežnih vojnih operacija u Gazi.¹⁹³ Stoga je za mnoge Izraelce i izraelske čelnike jedini prihvatljiv odgovor na takav napad bila sveobuhvatna vojna operacija bez presedana u Gazi kako bi se osiguralo potpuno uništenje Hamasa jednom zauvijek.

Može se primijetiti da nema dokaza koji ukazuju na to da su događaji od 7. listopada, bez obzira na njihovu tragičnost i šokantnost, ikada predstavljali stvarnu prijetnju opstanku države Izrael ili židovskog naroda.¹⁹⁴ Nadalje, Netanyahuovo opisivanje napada pod vodstvom Hamasa kao egzistencijalne prijetnje Izraelu i Židovima širom svijeta izgleda kao pokušaj da se opravdaju ekstremne mjere u Pojasu Gaze, pridobije vanjska i unutarnja podrška za te vojne operacije, te smanji kritika zbog njihovih posljedica na Palestince.

¹⁹¹ *Ibid.*

¹⁹² *Ibid.*

¹⁹³ *Ibid.*

¹⁹⁴ *Ibid.*, str. 8.

Premijer Netanyahu predstavio je viziju za „dan poslije Hamasa“ koja sadrži tri faze u njegovom planu; izraelske sigurnosne snage će nastaviti s neprijateljstvima dok ne postignu svoje ciljeve: uništenje vojne sposobnosti Hamasa, povratak talaca i odvrćanje bilo kakvih prijetnji iz Pojasa Gaze.¹⁹⁵ Izrael bi zadržao vojnu slobodu kretanja na cijelom teritoriju, uspostavio sigurnosnu tampon zonu u svim područjima koja graniče s Izraelom i održavao sigurnosnu kontrolu nad svim područjima zapadno od Jordana, uključujući Pojas Gaze i okupiranu Zapadnu obalu.¹⁹⁶

Dokumentirane su ponovljene javne poruke izraelskih dužnosnika koje sadrže poticanje na nasilje kao što su pozivi na ubijanje Palestinaca, brisanje Pojasa Gaze, osvetu, kolektivno kažnjavanje, tvrdnje da u Pojasu Gaze nema nevinih civila, planiranje novih izraelskih naselja na ruševinama Pojasa Gaze i pozive na preseljenje Palestinaca iz Gaze u treće zemlje.¹⁹⁷ Dana 7. listopada, premijer Netanyahu obećao je nanijeti „moćnu osvetu“ na „sva mjesta gdje je Hamas raspoređen, skriva se i djeluje, taj zli grad, pretvorit ćemo ih u ruševine.“¹⁹⁸ Dana 4. studenoga, pukovnik Erez Eshel, visoki časnik ISF-a, izjavio je: „Osveta je velika vrijednost... za 100 godina će znati da se ne petlja s Židovima. Trebat će im toliko godina da se oporave od ovog udarca...ovo će mjesto biti pusto zemljište. Neće se moći živjeti ovdje.“¹⁹⁹ Nadalje, predsjednik Izraela, Isaac Herzog izjavio je: „Tamo je cijela nacija odgovorna. Nije istina, ova retorika o civilima koji nisu bili svjesni i nisu sudjelovali. To apsolutno nije istina.“²⁰⁰ Dana 17. listopada 2023., Itamar Ben-Gvir, izraelski ministar nacionalne sigurnosti, uvjetovao je pristup humanitarne pomoći u Gazu s oslobađanjem talaca koje drži Hamas i napisao na X: „Dok Hamas ne oslobodi taoce koje drži, jedino što treba ući u Gazu su stotine tona eksplozivnog materijala iz zračnih snaga, ni gram humanitarne pomoći.“²⁰¹

Dana 3. studenoga 2023., premijer Netanyahu objavio je pismo izraelskim vojnicima i zapovjednicima u ratu, u kojem je napisao: „Sjetite se što vam je učinio Amalek... Ovo je rat između sinova svjetla i sinova tame...“ Potomci Amaleka, Amaleci, bili su neprijatelji Izraelaca

¹⁹⁵ Netanyahu reveals his plans for a post-Hamas Gaza Strip - The Jerusalem Post (jpost.com), pristupljeno 20.7.2024.

¹⁹⁶ *Ibid.*

¹⁹⁷ Detaljni izvještaj Nezavisne međunarodne istražne komisije, *op. cit.* u bilj. 183, str. 9.-10.

¹⁹⁸ Promising merciless war on Hamas, Netanyahu says Israel will 'avenge this black day' | The Times of Israel, pristupljeno 20.7.2024.

¹⁹⁹ Nimer Sultany on X: "3. On 4 November, Ch 14 interviewed army generals in Beit Lahia. Colonel Erez Eshel says (min 6): "Vengeance is a great value. There is vengeance over what they did to us... This place will be a fallow land. They will not be able to live here." <https://t.co/e8bcqYODgZ> / X, pristupljeno 20.7.2024.

²⁰⁰ The language being used to describe Palestinians is genocidal | Chris McGreal | The Guardian, pristupljeno 20.7.2024.

²⁰¹ על עוד חמאס לא משחרר את החטופים שבידיו - הדבר היחיד שצריך להיכנס לעזה הם מאות טונות חומר" on X: "איתמר בן גביר נפץ של חיל האוויר, לא גרם של סיוע הומינטרי" / X, pristupljeno 21.7.2024.

u hebrejskoj Bibliji. U knjizi o Samuelu, Bog kaže Izraelcima: 'Sada idi i napadni Amalek, i potpuno uništi sve što imaju; nemoj ih štedjeti, već ubij i muškarce i žene, djecu i dojenčad, volove i ovce, deve i magarce'.²⁰²

7.3. Izgubljeni životi i ozljede

U srpnju 2024. procijenjeno je da je broj poginulih u Pojasu Gaze premašio 40 000.²⁰³ Među njima je identificirano 28 185 osoba, uključujući 9 351 dijete i 5 320 žena, dok se broj ozlijeđenih procjenjuje na 92 401.²⁰⁴ Također, tisuće ljudi se još uvijek vode kao nestali, a mnogi su vjerojatno mrtvi pod ruševinama.²⁰⁵ Ovi podaci ne razlikuju civile od boraca, što je vrijedno za napomenuti iako je jasno da civili predstavljaju veliku većinu. Oxfam je naglasio da dnevna stopa smrtnosti u Gazi, koja prelazi prosječno 250 smrtnih slučajeva dnevno tijekom prvih 100 dana sukoba, nadmašuje bilo koji drugi sukob u 21. stoljeću.²⁰⁶

Neprijateljstva su imala neproporcionalan utjecaj na djecu i žene u Gazi, koji čine oko 50 posto dosad identificiranih žrtava. Rastući trend je zabilježen zbog nekoliko čimbenika, među kojima je najvažniji povećana uporaba teških zračnih bombardiranja od strane ISF-a od 7. listopada.²⁰⁷

Osim što su djeca ubijena u velikom broju, uporaba ovog oružja rezultirala je dugotrajnim fizičkim ozljedama poput gubitka udova, traumatskih ozljeda mozga i oštećenja unutarnjih organa.²⁰⁸ Žene i djeca su dodatno ugroženi zbog stalnog premještanja uslijed naredbi za evakuaciju i prenapučenih stambenih prostora koji su također bili ciljevi napada, a ukupni učinci teških bombardiranja, uz stalnu izloženost opasnosti, rezultirali su značajnim fizičkim i psihološkim posljedicama za najranjivije skupine u Gazi.

²⁰² Bible Gateway 1 Samuel 15 : NIV (mit.edu), pristupljeno 21.7.2024. Na priloženom videu može se vidjeti refleksija riječi izraelskih dužnosnika i javnih osoba na terenu: Middle East Eye on X: "A video posted on X, formerly Twitter, by Israeli journalist Yinon Magal, shows Israeli soldiers singing and chanting for the occupation of Gaza and to "wipe off the seed of Amalek", saying there are no "innocent civilians" in Gaza <https://t.co/cGGN0DfurU>" / X, pristupljeno: 20.7.2024.

²⁰³ Gaza: Turk pleads for end to fighting as death toll passes 40,000 | OHCHR, pristupljeno 21.7.2024.

²⁰⁴ Telegram: Contact @MOHMediaGaza, pristupljeno 21.7.2024.

²⁰⁵ Detaljni izvještaj Nezavisne međunarodne istražne komisije, *op. cit.* u bilj. 183, str. 13

²⁰⁶ Daily death rate in Gaza higher than any other major 21st Century conflict - Oxfam | Oxfam International, pristupljeno 21.7.2024.

²⁰⁷ Detaljni izvještaj Nezavisne međunarodne istražne komisije, *op. cit.* u bilj. 183, str. 14.

²⁰⁸ *Ibid.*, str. 14.-15.

7.4. Opsežno razaranje Gaze

Neovisni promatrači su opseg razaranja u Pojasu Gaze uslijed izraelskih vojnih operacija opisali kao "apokaliptičan", uključujući izraelske novinare koji su posjetili sjeverni dio i grad Khan Younis.²⁰⁹ Prema UNOSAT-u, do siječnja 2024. izraelski zračni napadi oštetili su 69 146 objekata, što čini približno 30 posto svih građevina u Pojasu Gaze.²¹⁰ Vidljivo je rašireno uništavanje stambenih kompleksa i čitavih četvrti, uključujući poljoprivredna zemljišta, javne ustanove, vjerske i kulturne lokacije, škole, sveučilišta i bolnice.²¹¹ Dok su mnogi od tih objekata oštećeni ili uništeni izravnim ili neizravnim zračnim napadima, kao i projektilima iz tenkova i artiljerije, neki su uništeni buldožerima ili kontroliranim rušenjima.²¹² ISF nije pružio dovoljno dokaza o neposrednoj prijetnji koja bi proizlazila iz ovih srušenih stambenih kompleksa i koja bi značajno ugrozila njihove trupe.²¹³ Čini se da su postupci ISF-a usmjereni na namjerno i bespotrebno uništavanje civilne imovine, bez opravdane nužnosti ili vojne koristi što je protivno međunarodnom humanitarnom pravu i odredbama Ženevskih konvencija.²¹⁴

U nekim slučajevima, ISF je pokušao opravdati ove akcije tvrdnjama o vojnoj nužnosti, međutim, namjerno spaljivanje civilnih domova i namjerno uništavanje civilnih objekata predstavlja kršenje međunarodnog humanitarnog prava. Takva praksa nezakonitog uništavanja koristi se kao oblik kolektivnog kažnjavanja civilnog stanovništva i može također predstavljati zabranjenu odmazdu protiv civila.²¹⁵

Načelo vojne nužnosti u okviru međunarodnog humanitarnog prava dopušta legitimno napadanje zgrada i objekata koji se koriste u vojne svrhe, poput omogućavanja kretanja vlastitih trupa, otklanjanja struktura koje blokiraju liniju vatre ili ugrožavaju položaje snaga. Međutim, takvo uništavanje mora biti proporcionalno i provedeno na način koji minimizira štetu za civile. U ovom slučaju, ISF je uništavao i raščišćavao cijela područja te palio kuće bez očigledne vojne potrebe, što ukazuje na to da vojne akcije nisu bile usklađene s načelima proporcionalnosti i zaštite civila.

²⁰⁹ *Ibid.*, str. 15.

²¹⁰ UNOSAT, pristupljeno 12.7.2024. Prema Oxfamu, do sada je uništeno oko 70% civilne infrastrukture u Gazi. Vidi više na Rafah, Gaza: Urgent Statement from CEOs of Humanitarian & Human Rights Organizations | Oxfam International, pristupljeno 14.9.2024.

²¹¹ Detaljni izvještaj Nezavisne međunarodne istražne komisije, *op. cit.* u bilj. 183, str. 16.

²¹² *Ibid.*

²¹³ *Ibid.*, str. 17. U gotovo svim slučajevima ISF je imao dovoljno vremena i mogućnosti postaviti eksploziv bez da su bili pod vatrom, što ukazuje na odsutnost neprijateljskih boraca u ili blizu tih objekata tijekom napada.

²¹⁴ Četvrta Ženevska konvencija, čl. 53., Protokol I., čl. 54., st. 2., *op. cit.* u bilj. 93.

²¹⁵ Četvrta Ženevska konvencija, čl. 33., Protokol I., čl. 51., st. 6., *ibid.*

7.5. Evakuacija stanovništva

Od 7. listopada 2023. godine, izraelske snage počele su izdavati upute za evakuaciju i kretanje stanovništva u različitim dijelovima Pojasa Gaze.²¹⁶ Ovi nalozi, objavljeni putem službenih ISF-ovih računa na Facebooku i X-u na arapskom jeziku, uključivali su karte i upute za civile da se sklone u određena područja unutar grada Gaze, Khan Younisa i Rafaha.²¹⁷ Nalozi su također dostavljeni putem telefonskih poziva, SMS poruka i letaka. Upozorenja su naglašavala da oni koji ne napuste područje „izlažu sebe i svoje obitelji opasnosti“²¹⁸ te da bi mogli biti smatrani „sudionicima terorističkih organizacija“.²¹⁹ Nisu napravljene nikakve iznimke za djecu, trudnice, starije osobe, bolesne ili osobe s invaliditetom koje su zbog različitih razloga bile nesposobne za evakuaciju, a ISF nije pružio pomoć onima koji su je trebali. Dana 12. listopada 2023. godine, izraelske vlasti su obavijestile UN agencije u Gazi, uključujući Ured za koordinaciju humanitarnih poslova (*Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*, OCHA) i Odjel sigurnosti i zaštite (*Department of Safety and Security*, UNDSS), da cijela populacija Pojasa Gaze sjeverno od rijeke Wadi Gaze, otprilike 1,1 milijun ljudi, treba preseliti u južni dio Gaze unutar 24 sata. Ova prisilna evakuacija između 12. i 13. listopada 2023. godine i korištene metode izazvale su kritiku međunarodnih organizacija i civilnog društva zbog zabrinutosti oko provedivosti, zakonitosti i humanitarnih posljedica. Kratko vremensko razdoblje od 24 sata i veliki broj ljudi uključenih u evakuaciju činili su je jednim od najbržih masovnih preseljenja u povijesti.²²⁰

Iako ISF nije koristio izraz „sigurne zone“ u vezi s područjima evakuacije, preporučio je civilima da se presele u te zone „radi njihove sigurnosti“, čime je *de facto* označio ta područja kao sigurna s garancijom zaštite.²²¹ Svaka nova naredba za evakuaciju dodatno je povećavala nesigurnost i traumatska iskustva evakuiranih, koji su se suočavali s neprekidnim traženjem smještaja, hrane, vode, medicinske pomoći ako su bili bolesni ili ozlijeđeni, i stalnim strahom za svoju sigurnost.²²² Velik dio stanovništva, uključujući žene i starije osobe, napadan je tijekom evakuacije, suočavajući se s izazovima poput nedostatka prijevoza, što ih je prisililo na

²¹⁶ Detaljni izvještaj Nezavisne međunarodne istražne komisije, *op. cit.* u bilj. 183, str. 23.

²¹⁷ <https://t.co/1x0kVVd0hZ> / X, pristupljeno 22.7.2024.

²¹⁸ <https://t.co/bU5ncM5kGw> / X, pristupljeno 22.7.2024.

²¹⁹ Israeli army threatens ordering residents of northern Gaza to leave may amount to war crimes (amnesty.org), pristupljeno 23.7.2024. Stanovnici mogu imati opravdane razloge za ostanak, a njihovo odbijanje evakuacije ne bi se smjelo smatrati povezanim s pripadnošću Hamasu ili drugoj militantnoj grupi ili sudjelovanjem u sukobima.

²²⁰ Detaljni izvještaj Nezavisne međunarodne istražne komisije, *op. cit.* u bilj. 183, str. 24.

²²¹ *Ibid.*

²²² Valja naglasiti da izdavanje naloga za evakuaciju ne oslobađa odgovornosti osiguranja zaštite civila, osobito kada su nalozi neprimjereni ili nerealni. *Ibid.*, str. 26. Izrael je dužan osigurati siguran prolaz za evakuirane te pristup osnovnim uslugama tijekom i nakon evakuacije, i osigurati pomoć onima koji je trebaju za evakuaciju.

dugotrajno hodanje.²²³ Zabilježeni su slučajevi gdje su civili napadnuti dok su se evakuirali duž ruta koje je označio ISF. Također, dokumentirani su slučajevi koji uključuju prisiljavanje Palestinaca svih dobnih skupina i spolova da se skinu goli tijekom evakuacije i hodaju bez odjeće, što ukazuje na to da je ISF namjerno uzrokovao dodatne poteškoće tijekom evakuacije.²²⁴

Dana 12. studenog 2023. izraelski ministar poljoprivrede i ruralnog razvoja te član Sigurnosnog kabineta, Avi Dichter, izjavio je o evakuaciji: „Pokrećemo Nakbu 2023.“²²⁵ Mnogi izraelski dužnosnici, uključujući premijera Netanyahua, zalagali su se za „dobrovoljnu imigraciju“ stanovništva na područje izvan Pojasa Gaze.²²⁶ Takva „dobrovoljna imigracija“ zapravo bi predstavljala prisilni transfer stanovništva, a široko rasprostranjena razaranja u Pojasu Gaze, ponovljene evakuacije civila te izjave koje ističu cilj uspostavljanja izraelskih civilnih naselja, podižu ozbiljne sumnje o budućim planovima Izraela za Pojas Gaze i njegovo civilno stanovništvo.

8. IZRAELSKE VOJNE OPERACIJE

8.1. Zračni napadi i streljivo

Tijekom prvih šest tjedana sukoba izraelske zračne snage provele su intenzivnu kampanju bombardiranja, koristeći zrakoplove i naoružane bespilotne letjelice. Između 7. i 12. listopada 2023. godine, ISF je na Pojas Gaze ispustio približno 6 000 bombi.²²⁷ Civilni objekti, uključujući visoke poslovne zgrade, tornjeve, izbjegličke kampove i druge lokacije, bili su ciljani zračnim udarima, što je rezultiralo razaranjem cijelih gradskih blokova i stambenih četvrti u gotovo neprestanom bombardiranju.²²⁸ ISF je opetovano izložio urbana područja u Pojasu Gaze teškom bombardiranju eksplozivnim oružjem širokog dometa, umjesto precizno vođenim oružjem, što je dovelo do potpunog uništenja naselja.²²⁹ Količina bombi koju je Izrael koristio od 7. listopada izuzetna je čak i u usporedbi s drugim svjetskim sukobima. S obzirom

²²³ *Ibid.*, str. 27.

²²⁴ *Ibid.*

²²⁵ 'We're Rolling Out Nakba 2023,' Israeli Minister Says on Northern Gaza Strip Evacuation - Israel News - Haaretz.com, pristupljeno 21.7.2024.

²²⁶ Detaljni izvještaj Nezavisne međunarodne istražne komisije, *op. cit.* u bilj. 183, str. 35.

²²⁷ *Ibid.*, str. 20.

²²⁸ Hostilities in the Gaza Strip and Israel | Flash Update #17 | United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs - occupied Palestinian territory (ochaopt.org), pristupljeno 13.7.2024.

²²⁹ Detaljni izvještaj Nezavisne međunarodne istražne komisije, *op. cit.* u bilj. 183, str. 20.

na vrlo širok domet u urbanim sredinama, osobito u gusto naseljenim područjima poput grada Gaze, uporaba bombi MK84 koje je Izrael koristio nespojiva je s međunarodnim humanitarnim pravom jer ne može adekvatno ili precizno razlikovati namjeravane vojne ciljeve od civilnih objekata (načelo distinkcije).²³⁰ Prema izvještaju CNN-a objavljenom 14. prosinca 2023. godine, Ured direktora nacionalne obavještajne službe SAD-a analizirao je oružje korišteno od strane ISF-a i otkrio da je oko 40 do 45 posto od 29 000 zračnih municija ispaljenih na ciljeve u Pojasu Gaze bilo nevođeno.²³¹ Takvo djelovanje predstavlja jasnu povredu članka 25. Haške konvencije o zakonima i običajima rata na kopnu iz 1907. godine.

8.2. Oružane skupine koje djeluju unutar civilnog stanovništva

Izraelski dužnosnici neprekidno ističu da je njihova vojna strategija, koja uključuje ciljanje civilnih objekata i uzrokuje velike civilne žrtve te značajnu materijalnu štetu, rezultat toga što palestinske oružane skupine smještaju svoje borce i vojne resurse, uključujući mreže tunela, unutar civilnih područja. Prema tvrdnjama ISF-a, te skupine djeluju iz gusto naseljenih područja koristeći civilnu infrastrukturu, uključujući stambene zgrade, bolnice, džamije i škole, te skladište oružje u prostorijama namijenjenima djeci. Izrael dodatno tvrdi da Hamas koristi palestinske civile kao ljudske štitove.²³² Da bi potkrijepio ove tvrdnje, Izrael je prikazao fotografije i videozapise koji prikazuju Hamasove militante u stambenim zgradama unutar gusto naseljenih područja. Korištenjem ovih lokacija za vojne aktivnosti palestinske oružane skupine potencijalno ugrožavaju zaštitu civila jer takvi objekti mogu izgubiti svoj zaštićeni status i postati mete ISF-ovih napada.²³³ Ipak, ISF je i dalje obavezan međunarodnim humanitarnim pravom poštovati načelo razlikovanja, proporcionalnosti i opreza u svojim napadima. Bez obzira na postupke pripadnika Hamasa, ISF mora koristiti metode ratovanja koje minimiziraju štetu za civile i civilne objekte. Ta obaveza vrijedi za sve borce, neovisno o ponašanju suprotne strane, jer pridržavanje međunarodnog humanitarnog prava nije uvjetovano reciprocitetom.

²³⁰ Američka proizvedena bomba MK84 može stvoriti krater promjera do 15 metara i dubine 11 metara te može probiti do 38 cm metala ili 3,4 metra betona, ovisno o visini s koje je bačena. A Brief History of the 2,000-Pound Bombs Central to U.S.-Israeli Tensions - The New York Times (nytimes.com), pristupljeno 13.7.2024.

²³¹ *Ibid.*

²³² What is a human shield and how has Hamas been accused of using them? | Israel-Gaza war | The Guardian, pristupljeno 16.7.2024.

²³³ Dopunski Protokol I., čl. 52., st. 3., *op. cit.* u bilj. 93.

8.3. Napadi na civile, civilne objekte i objekte neophodne za preživljavanje civilnog stanovništva

Mnoga izvješća medija i organizacija za ljudska prava sugeriraju da je ISF proširio svoje ciljanje kako bi uzrokovao širu štetu, često na štetu civilnog stanovništva. Ti izvještaji naglašavaju, na primjer, uključivanje objekata koji nisu isključivo vojni, poput javnih i stambenih zgrada, u bazu ciljeva ISF-a. Također, postoji šire odobrenje za napade na privatne domove članova Hamasa, i to čak i kada je poznato da su prisutni članovi obitelji ili da će vjerojatno biti pogođeni civili u okolini. Iako ISF ističe da je cilj uzrokovanje „maksimalne štete“ vojnoj moći Hamasa, s obzirom na relativno mali broj militantnih pripadnika u odnosu na širu civilnu populaciju²³⁴ i izjave Izraela koje sugeriraju da su borci Hamasa utemeljeni među civilima, može se tumačiti da Izrael zapravo sebi daje široku dozvolu za napade na civilne objekte u Pojasu Gaze.²³⁵

Što se tiče ciljanja pojedinaca, iako Izrael označava Hamas kao „terorističku organizaciju“, prethodno je naglašavao da se samo članovi vojnog krila Hamasa, al-Qassam brigade, mogu napadati isključivo zbog pripadnosti toj grupi.²³⁶ Prema tome, zakonodavci, političari i službenici reda Hamasa ne bi trebali biti ciljevi samo zbog njihove povezanosti s Hamasom, osim ako su izravno uključeni u sukobe ili su članovi vojnog krila.²³⁷ Ipak, postoji zabrinutost da Izraelova izjava o cilju eliminacije vladinih funkcija Hamasa u Gazi, što uključuje napade na ministarstva, vladine zgrade i druge simbole političke vlasti, može poništiti ovu distinkciju. Razmatranje svih članova Hamasa kao ciljeva u svim okolnostima, čak i ako nisu uključeni u sukobe, krši načelo razlikovanja (distinkcije) koje predstavlja ključni aspekt međunarodnog humanitarnog prava i zaštite civilnog stanovništva u oružanim sukobima.

Izraelske snage fokusiraju svoje napade u Gazi na četiri ključna područja: infrastrukturne ciljeve poput visokih zgrada, stambenih tornjeva i javnih objekata; domove militanata i njihovih obitelji (čak i uz rizik civilnih žrtava); podzemne ciljeve, uključujući tunele ispod stambenih naselja koji često imaju posljedice po strukture iznad ili blizu tunela; te taktičke vojne ciljeve kao što su vojne jedinice, skladišta oružja i promatrački postovi.²³⁸

²³⁴ cia.gov/the-world-factbook/references/terrorist-organizations/, pristupljeno 20.7.2024.

²³⁵ Detaljni izvještaj Nezavisne međunarodne istražne komisije, *op. cit.* u bilj. 183, str. 37.

²³⁶ *Ibid.*

²³⁷ *Ibid.* Dopunski Protokol I., čl. 51. zabranjuje napade na civile i civilno stanovništvo te naglašava da civili uživaju zaštitu od napada, osim ako i dok ne sudjeluju neposredno u neprijateljstvima.

²³⁸ (www.idf.il), pristupljeno 22.7.2024.

Izrael je uvođenjem sustava poznatog kao „Gospel“, koji se temelji na umjetnoj inteligenciji, značajno unaprijedio svoju vojnu tehnologiju.²³⁹ Iako sam sustav možda ne krši međunarodno humanitarno pravo, čini se da u mnogim slučajevima nije provedena bitna i pažljiva ljudska procjena ciljeva i procjena kolateralne štete prije napada koji su rezultirali značajnim civilnim žrtvama i velikim oštećenjima civilnih objekata.²⁴⁰ Prema testu proporcionalnosti, prilikom identificiranja ciljeva za napad ISF mora provjeriti prisutnost civila i procijeniti hoće li nadolazeći napad rezultirati civilnim žrtvama i oštećenjem civilnih objekata u mjeri koja bi bila nesrazmjerno velika u odnosu na očekivanu vojnu korist.²⁴¹ S obzirom na velik broj civilnih žrtava mnogih napada ISF-a na Pojas Gaze od 7. listopada, postoje ozbiljni razlozi za zabrinutost u vezi s vojnim procedurama ISF-a koje su vodile izbor najprikladnijih i najučinkovitijih sredstava oružja i metoda ratovanja u naseljenim područjima.

8.4. Napadi na humanitarno osoblje i konvoje te privremene mjere

Međunarodnog suda

Ovaj sukob obilježen je izuzetno velikim brojem žrtava među ljudima koji su pružali humanitarnu pomoć civilima, uzrokovanih većinom zračnim udarima ISF-a. Napadi Izraela rezultirali su neviđenim brojem poginulih među osobljem UN-a i drugim humanitarnim radnicima koji djeluju na tom području. Iako su postojali uspostavljeni mehanizmi koordinacije s ISF-om, čiji je cilj bio sprječavanje takvih incidenata, humanitarne operacije su neprekidno ometane. Medicinske ustanove, centri za distribuciju hrane, UN-ove baze, skloništa za raseljene osobe i kamioni pomoći redovito su bili meta napada.²⁴²

U tom kontekstu potrebno je osvrnuti se i na mjere koje je Međunarodni sud 26. siječnja 2024. odredio u svojoj odluci o privremenim mjerama u postupku koji je Južna Afrika pokrenula

²³⁹ ‘The Gospel’: how Israel uses AI to select bombing targets in Gaza | Israel | The Guardian, pristupljeno 22.7.2024.

²⁴⁰ Glavni tajnik UN-a je izjavio: „Nijedna odluka o životu i smrti koja utječe na cijele obitelji ne bi trebala biti prepuštena hladnim proračunima algoritama“. Israel must allow ‘quantum leap’ in aid delivery UN chief urges, calling for change in military tactics | UN News, pristupljeno 23.7.2024.

²⁴¹ Dopunski Protokol I., čl. 57., st. 2. (a)(ii), *op. cit.* u bilj. 93.

²⁴² Do 14. rujna 2024. godine poginulo je 220 zaposlenika UNRWA-e. Philippe Lazzarini on X: "#Gaza Ibtihal, an @UNRWA teacher was killed last week with her four-month-old baby in a place where she thought she would be safe. When the war in #Gaza started nearly 10 months ago, no one thought we will reach this grim milestone. Nearly 200 @UNRWA team members have been" / X, Gaza: Six UNRWA staff killed in strikes on school sheltering displaced people | UN News, pristupljeno 25.7.2024. Ministarstvo zdravstva u Gazi izvijestilo je o dodatnim smrtima više od 450 medicinskih radnika i više od 66 članova civilne zaštite koji su poginuli dok su obavljali svoje dužnosti. Gaza_casualties_info-graphic_22_April_2024.pdf (ochaopt.org), pristupljeno 25.7.2024.

protiv Izraela prema Konvenciji o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida.²⁴³ Sud je izrazio zabrinutost da bi se „katastrofalna humanitarna situacija u Pojasu Gaze mogla dodatno pogoršati prije nego što Sud donese svoju konačnu presudu“²⁴⁴ te je naredio Izraelu da „poduzme hitne i učinkovite mjere za omogućavanje pružanja hitno potrebnih osnovnih usluga i humanitarne pomoći“ u Gazi.²⁴⁵

Dana 28. ožujka 2024. Međunarodni sud je izdao drugu odluku o privremenim mjerama i naznačio da su se od prve odluke, donesene 26. siječnja 2024., „katastrofalni uvjeti života“ u Gazi dodatno pogoršali, posebno zbog dugotrajne i raširene nedostatnosti hrane i osnovnih potrepština.²⁴⁶ Sud je naredio Izraelu da odmah poduzme sve potrebne mjere kako bi „osigurao“ neometano pružanje osnovnih usluga i humanitarne pomoći, uključujući medicinske potrepštine i medicinsku skrb. Ova odluka je znatno stroža od prve, koja je samo nalagala Izraelu da „omogućiti“ pružanje tih usluga. Sud je također naložio da izraelska vojska ne smije „poduzimati radnje koje krše prava Palestinaca u Gazi kao zaštićene skupine prema Konvenciji o genocidu“, uključujući sprečavanje dostave hitno potrebne humanitarne pomoći.²⁴⁷

Unatoč koordinaciji kretanja s IDF-om, konvoj organizacije *World Central Kitchen*, koji je putovao iz skladišta u Deir al-Balahu u središnjem dijelu Gaze nakon što je tim istovario više od 100 tona humanitarne hrane donesene u Gazu pomorskim putem, napao je ISF, pri čemu su poginula svih sedmorica zaposlenika.²⁴⁸

Dana 24. svibnja 2024. Međunarodni je sud izdao treću odluku o privremenim mjerama. Sud je istaknuo da su se katastrofalni humanitarni uvjeti u Pojasu Gaze dodatno pogoršali i da se sada mogu opisati kao „pogubni“.²⁴⁹ Sud je naredio Izraelu da „odmah obustavi svoju vojnu ofenzivu i sve druge akcije na području Rafaha koje bi mogle uzrokovati uvjete života palestinskoj skupini u Gazi koji bi mogli dovesti do njenog fizičkog uništenja u cijelosti ili djelomično“.²⁵⁰

²⁴³ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (South Africa v. Israel), Order, ICJ Reports, 26 January 2024. Privremene mjere (*preliminary measures*) Međunarodnog suda su mjere koje sud može odrediti u hitnim situacijama kako bi se spriječila nepopravljiva šteta ili očuvala prava stranaka dok se čeka konačna presuda u sporu. U određenim okolnostima, države mogu zahtijevati da sud izda takve mjere prije nego što donese odluku o meritumu slučaja. U toj situaciji, Sud ne mora dokazati da ima nadležnost u meritumu, ali mora barem pružiti elemente koji bi mogli pokazati da, *prima facie*, postoji velika vjerojatnost da ima nadležnost. Vidi čl. 41. Statuta Međunarodnog suda, *op. cit.* u bilj. 113.

²⁴⁴ ICJ Reports (2024), *ibid.*, para 72.

²⁴⁵ *Ibid.*, para 80.

²⁴⁶ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (South Africa v. Israel), Order, ICJ Reports, 28 March 2024, para. 18.

²⁴⁷ *Ibid.*, para. 45.

²⁴⁸ World Central Kitchen | 7 WCK team members killed in Gaza, pristupljeno 30.7.2024.

²⁴⁹ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (South Africa v. Israel), Order, ICJ Reports, 24 May 2024, para. 28.

²⁵⁰ *Ibid.*, para 50.

Također je naloženo Izraelu da poduzme učinkovite mjere kako bi osigurao neometan pristup Pojasu Gaze „bilo kojoj komisiji za istragu, misiji za utvrđivanje činjenica ili drugom istraživačkom tijelu koje su ovlastili nadležni organi Ujedinjenih naroda za istraživanje navoda o genocidu.“²⁵¹ Izrael nije osigurao neometano pružanje hitno potrebnih osnovnih usluga i humanitarne pomoći, kao ni medicinskih potrepština i medicinske skrbi stanovnicima Pojasa Gaze, a umjesto toga, izraelske snage su nastavile ciljati humanitarne konvoje i radnike što predstavlja jasno kršenje međunarodnog humanitarnog prava.²⁵²

8.5. Potpuna opsada Gaze

Izraelska vojna operacija u Pojasu Gaze i potpuna opsada koja je uvedena od 9. listopada 2023. trebaju se sagledati u kontekstu 16-godišnje blokade tijekom koje je Izrael strogo kontrolirao i ograničavao ulaz osnovnih dobara u Gazu, uzrokujući teške uvjete života za civilno stanovništvo. Događaji od 7. listopada doveli su do još strožih mjera koje su spriječile dolazak osnovnih potrepština poput hrane, vode, lijekova i struje.

Dana 9. listopada 2023. izraelski ministar obrane Yoav Gallant najavio je „potpunu opsadu... nema struje, nema vode, nema hrane, nema goriva. Sve je zatvoreno. Borimo se protiv ljudskih životinja i postupamo u skladu s tim.“²⁵³ Izjave izraelskih dužnosnika otkrivaju namjeru da se pružanje osnovnih potrepština poput hrane, lijekova, vode, goriva i električne energije koristi kao sredstvo za ostvarivanje političkih i vojnih ciljeva, držeći cijelu populaciju Pojasa Gaze kao taoca.²⁵⁴ Takvi postupci krše obveze koje Izrael ima kao strana u sukobu i kao okupacijska sila. Premijer Netanyahu je 18. listopada 2023. izjavio: „Nećemo dopustiti humanitarnu pomoć u obliku hrane i lijekova iz našeg teritorija u Pojas Gaze.“²⁵⁵ Potpuna opsada i mjere koje su

²⁵¹ *Ibid.*, para 51.

²⁵² ISF nije ispoštovao naredbu Suda, te je proveo napad na Rafah u kojem je poginulo najmanje 46 osoba, dok su neki, uključujući i bebe, živi spaljeni. UN experts outraged by Israeli strikes on civilians sheltering in Rafah camps | OHCHR, pristupljeno 30.7.2024.

²⁵³ Defense minister announces 'complete siege' of Gaza: No power, food or fuel | The Times of Israel, pristupljeno 1.8.2024.

²⁵⁴ Detaljni izvještaj Nezavisne međunarodne istražne komisije, *op. cit.* u bilj. 183, str. 65. Izraelski ministar za energiju i infrastrukturu, Israel Katz, 10. listopada 2023. je izjavio: „U prošlosti je Gazi isporučivano 54 000 kubičnih metara vode i 2 700 megavata električne energije dnevno. To se sada završava. Imat će dovoljno goriva za agregate još nekoliko dana, a nakon tjedan dana bez struje, kanalizacijski sustav će potpuno prestati raditi. To je ono što narod ubojica djece zaslužuje. Ono što se dogodilo nikada se više neće ponoviti.” Middle East Observer on X: "Israeli Energy Minister Israel Katz: "Before these days, we supplied the Gaza Strip with 54,000 cubic meters of water and 2,700 megawatts of electricity per day. Now this is not the case. They will have enough fuel for the generators for a few more days, and in a week without" / X, pristupljeno 1.8.2024.

²⁵⁵ Prime Minister of Israel on X: "Second, until their return, we demand Red Cross visits for our captives. Third, we will not allow humanitarian assistance in the form of food and medicines from our territory to the Gaza Strip." / X, pristupljeno 1.8.2024.

uslijedile predstavljaju kolektivnu kaznu cijelom stanovništvu zbog djela nekolicine, što je očito kršenje međunarodnog humanitarnog prava. Ta zabrana jasno je izražena u članku 33. Četvrte Ženevske konvencije koji kaže da „Nijedna osoba ne smije biti kažnjena za djelo koje nije osobno počinila“.²⁵⁶

Prije 7. listopada 2023., oko 500 kamiona dnevno ulazilo je u Pojas Gaze kroz prijelaze Kerem Shalom iz Izraela i Rafah iz Egipta, donoseći hranu, vodu i gorivo.²⁵⁷ Međutim, nakon što je Izrael uveo potpunu opsadu Pojasa Gaze, a Egipat zatvorio prijelaz Rafah, sav humanitarni i komercijalni promet prema tom području bio je blokiran od 7. do 21. listopada 2023. godine. Unatoč povećanim potrebama od 7. listopada 2023., prijelaz Kerem Shalom, koji je bio glavni ulaz iz Izraela u Gazu, bio je zatvoren od 7. listopada do 17. prosinca 2023. godine.²⁵⁸ Tek nakon intenzivnog međunarodnog pritiska Izrael je objavio da je otvorio prijelaz za kamione s humanitarnom pomoći.²⁵⁹ Ukratko, između 21. listopada i 5. svibnja, u Pojas Gaze je ušlo 25 183 kamiona s humanitarnom pomoći, što je samo mali dio onoga što je bilo potrebno s obzirom na potrebe 2,3 milijuna ljudi.²⁶⁰ Izraelski ministar financija, Bezalel Smotrich, izjavio je: „Nitko na svijetu neće nam dopustiti da izgladnjujemo 2 milijuna ljudi, iako bi to moglo biti opravdano i moralno kako bi se oslobodili taoci.“²⁶¹

Dana 22. prosinca 2023. glavni tajnik UN-a je izjavio da procjena učinkovitosti humanitarnih operacija u Pojasu Gaze ne bi trebala biti temeljena samo na broju kamiona koji ulaze u enklavu. Istaknuo je da „stvarni problem leži u načinu na koji Izrael provodi svoju ofenzivu, što stvara velike prepreke za distribuciju humanitarne pomoći unutar Gaze“, naglašavajući da „učinkovita humanitarna operacija u Gazi zahtijeva sigurnost; osoblje koje može raditi u sigurnim uvjetima; logističke kapacitete; i ponovno pokretanje komercijalnih aktivnosti. Ova četiri elementa ne postoje“.²⁶² Glavni tajnik je pozvao Izrael da poduzme mjere koje će ukloniti prepreke za distribuciju pomoći. Istog dana, i Vijeće sigurnosti UN-a se očitovalo na sve goru humanitarnu

²⁵⁶ Četvrta Ženevska konvencija, čl. 33., *op. cit.* u bilj. 93. Zabranu kolektivne kazne sadrži i Haška konvencija o zakonima i običajima rata na kopnu. Njezin članak 50. kaže da „Nikakva kolektivna kazna, novčana ili bilo koje druge vrste, ne smije biti izrečena stanovništvu zbog djela pojedinaca za koja stanovništvo kao takvo ne može biti smatrano odgovornim.“ IV. Haška konvencija, *op. cit.* u bilj. 106.

²⁵⁷ Stopping Famine in Gaza | Crisis Group, pristupljeno 2.8.2024.

²⁵⁸ *Ibid.*

²⁵⁹ COGAT on X: "Starting today (Dec. 17), UN aid trucks will undergo security checks and be transferred directly to Gaza via Kerem Shalom, to abide by our agreement with the US. This will increase the daily volume of humanitarian aid entering Gaza and being delivered to the people of Gaza. <https://t.co/NuFMxmBjvW>" / X, pristupljeno 2.8.2024.

²⁶⁰ Gaza Supplies and Dispatch Tracking | UNRWA, pristupljeno 2.8.2024.

²⁶¹ Israel minister condemned for saying starvation of millions in Gaza might be 'justified and moral' | Israel | The Guardian, pristupljeno 7.8.2024.

²⁶² Secretary-General's opening remarks to the Media on the situation in Gaza | United Nations Secretary-General, pristupljeno 2.8.2024.

krizu te je donijelo rezoluciju 2720 kojom se ponovno naglašavaju obveze svih strana u sukobu prema međunarodnom humanitarnom pravu, s posebnim naglaskom na zaštitu civila i civilne imovine, sigurnost humanitarnih radnika te osiguranje humanitarne pomoći.²⁶³

9. PRAVNA ANALIZA RADNJI IZRAELA I POVREDE MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA

Međunarodno humanitarno pravo primjenjuje se na oružani sukob u Gazi između vojnog krila Hamasa, drugih palestinskih nedržavnih skupina i Izraelskih sigurnosnih snaga (ISF-a). Sve strane u sukobu, uključujući nedržavne aktore, obvezane su poštovati ove pravne norme. Na temelju incidenata koje smo opisali *supra*, ponašanje ISF-a, posebno napade na civile ili civilnu infrastrukturu bez izravne vojne potrebe, ocijenili bismo kao ratne zločine. Konkretno, namjerno napadanje civila ili civilnih objekata, poput kuća, bolnica, škola i objekata UN-a, bez legitimnog vojnog cilja ili nužnosti, predstavlja ratne zločine.²⁶⁴ Iako ISF ponekad tvrdi da cilja vojne ciljeve, te tvrdnje ne opravdavaju široku upotrebu velikih eksplozivnih vrsta oružja koja je dovela do opsežnog uništavanja civilnih područja u gusto naseljenom Pojasu Gaze.

Također, ISF je bio dužan poduzeti sve razumne mjere kako bi izbjegao i smanjio štetu civila, uz poštivanje načela razlikovanja i proporcionalnosti. Visok broj civilnih žrtava i gotovo potpuno uništenje civilne imovine čine se nesrazmjernima vojnoj koristi koja je postignuta. Temeljem dostupnih informacija i dokumenata, izgleda nam da izraelske vlasti imaju tendenciju kolektivno kriviti cijelu populaciju Pojasa Gaze za djelovanje Hamasa, te se može zaključiti da je ISF primijenio vojnu strategiju koja nezakonito proširuje opseg ciljeva koje dopušta međunarodno humanitarno pravo.

S obzirom na to da Izrael posjeduje napredne i tajne obavještajne sustave, moglo se predvidjeti da će u ciljanim područjima biti prisutni civili: djeca i žene. ISF je namjerno usmjeravao svoje napade na civilna stambena područja i imovinu, što ukazuje na neispunjavanje obveza prema međunarodnom humanitarnom pravu koje zahtijevaju posebnu zaštitu djece i žena. Napadi koji su rezultirali civilnim žrtvama jasno krše načelo proporcionalnosti, čak i kada su prisutni legitimni vojni ciljevi. ISF je trebao razumno predvidjeti da će upotreba teških oružja s velikim

²⁶³ Protection of civilians and enabling of immediate humanitarian assistance to Palestinians in Gaza - Security Council Resolution - 2720 (2023) - Question of Palestine, pristupljeno 3.8.2024.

²⁶⁴ Čl. 8., st. 2., t. (a)(i), čl. 8., st. 2., t. (b)(v) Rimskog statuta, *op. cit.* u bilj. 169.

destruktivnim kapacitetom uzrokovati neproporcionalno velike civilne žrtve, bez obzira na to što su vojni ciljevi mogli biti pogođeni.

Što se tiče napada tijekom evakuacije civila prema jugu Pojasa Gaze, razumno je zaključiti da je ISF prekršio načelo opreza time što nije poduzeo sve moguće mjere kako bi izbjegao i smanjio slučajne gubitke života i ozljede civila. Naredbe za evakuaciju bile su neučinkovite, neadekvatne i nepravovremene za pružanje pravih upozorenja civilima kako bi se mogli sigurno evakuirati. ISF također nije pružio potrebnu pomoć civilima u evakuaciji, osobito starijim osobama, djeci, trudnicama i osobama s invaliditetom, niti je osigurao učinkovite i sigurne procedure i rute za evakuaciju. Napadi duž evakuacijskih ruta i unutar označenih sigurnih zona na civile predstavljaju ratni zločin namjernog usmjeravanja napada na civilnu populaciju.

Prema običajnom i ugovornom međunarodnom pravu, djeca pogođena oružanim sukobima trebaju imati posebnu zaštitu, što uključuje napore za ponovno spajanje obitelji razdvojenih sukobima i pomoć djeci koja su možda napuštena zbog rata.²⁶⁵ Tijekom sukoba koji je započeo 7. listopada djeca su bila ozbiljno pogođena. Bila su ubijena ili ozlijeđena zbog zračnih napada na područja ili zgrade u blizini gdje su se nalazila. Unatoč tome, vojne operacije su se nastavile istim metodama, uzrokujući daljnje žrtve među djecom. Time je Izrael propustio ispuniti svoje obveze prema međunarodnom humanitarnom pravu u vezi s posebnom zaštitom djece.

Deportacija ili premještanje civila od strane okupacijske sile, bilo unutar teritorija ili izvan njega, predstavlja ozbiljno kršenje Ženevskih konvencija i Dopunskog protokola I.²⁶⁶ te se smatra ratnim zločinom.²⁶⁷ Premještanje civila može biti dopušteno iz sigurnosnih ili vojnih razloga, ali je nužno osigurati da se civili smjeste u odgovarajuće uvjete za stanovanje, higijenu, sigurnost i prehranu te da članovi obitelji ostanu zajedno. Također, raseljeni civili trebaju imati pravo povratka kada razlozi za njihovo premještanje prestanu. Južni dijelovi označeni kao „sigurne zone“ često su bili pogođeni zračnim napadima i granatiranjem, što je rezultiralo civilnim žrtvama. Na osnovu dostupnih dokaza, utvrđeno je da je velika većina civila prisilno premještena na jug Pojasa Gaze i spriječena vratiti se svojim domovima na sjeveru.²⁶⁸ Tijekom evakuacije civili su i dalje bili ciljani, uključujući i duž evakuacijskih ruta te u područjima koja

²⁶⁵ Međunarodni odbor Crvenog križa. Međunarodno običajno humanitarno pravo, 1. izd.: Rules, pravilo br. 135, *op. cit.* u bilj. 176; članci 23., 24., 38., 50., 76. i 89. Četvrte Ženevske konvencije i čl. 70., st. 1. Dopunskog protokola I., *op. cit.* u bilj. 93.

²⁶⁶ *Ibid.*, članci 49. i 147. Četvrte Ženevske konvencije i čl. 85., st. 4., t. (a) Dopunskog protokola I.

²⁶⁷ Premještanje zaštićenih osoba preko međunarodne granice označava deportaciju, dok se premještanje unutar nacionalnih granica smatra prisilnim premještanjem.

²⁶⁸ Ova praksa je potvrđena javnim izjavama izraelskih dužnosnika koji su jasno pokazali namjeru da kontroliraju sjeverni dio Pojasa Gaze i premjeste civilnu populaciju prema jugu.

su bila označena kao sigurna od strane ISF-a. Čak i ako bi se civili uspjeli vratiti, ogromna razaranja na sjeveru čine to područje nenastanjivim. Kao okupacijska sila Izrael je prisilno premjestio civilnu populaciju unutar Pojasa Gaze, što bi predstavljalo kršenje međunarodnog humanitarnog prava, odnosno ratni zločin.

Nakon analize mnogih incidenata od 7. listopada 2023. godine vidljivo je da su izraelski vojnici počinili seksualne i rodno uvjetovane zločine protiv civila, uključujući ratne zločine seksualnog nasilja, uvrede ljudskog dostojanstva te mučenje i nehumano postupanje. Izvještaji žrtava, zajedno s prikupljenim dokazima, otkrivaju dosljedan obrazac ponašanja ISF-a usmjerenog na ponižavanje i degradaciju civila, čime se nastoji održati palestinska subordinacija prema izraelskoj okupaciji.²⁶⁹ Fizička i mentalna patnja nisu samo činili da se pojedinci ponižavaju i kažnjavaju, već su i cijelu civilnu populaciju doveli u stanje velike patnje i trauma. Muškarci i dječaci također su bili meta seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja, koje se može smatrati mučenjem ili nehumanim postupanjem.

Kao okupacijska sila u Pojasu Gaze i strana u sukobu, Izrael je obvezan međunarodnim pravom osigurati osnovne uvjete za preživljavanje stanovništva, uključujući hranu, vodu, sklonište, medicinsku njegu, obrazovanje, komunikaciju i prijevoz.²⁷⁰ Umjesto da pruži ove ključne potrebe, Izrael je aktivno sprečavao dostavu ovih resursa od drugih, uključujući UN i međunarodne humanitarne organizacije. Opsada nije sama po sebi zabranjena ako se koristi za postizanje vojnog cilja, uz razdvajanje boraca i civila te proporcionalnu štetu u odnosu na vojnu korist. Međutim, ako je cilj opsade izgladnjivati civile, ona postaje nezakonita. Čak i ako se opsada provodi u skladu s vojnim ciljevima, civilima se mora omogućiti slobodan pristup hrani i osnovnim potrepštinama, a strana koja provodi opsadu mora osigurati pristup humanitarnoj pomoći. Blokada opskrbe vodom, električnom energijom i gorivom, uz zatvaranje granica koje je značajno ograničilo humanitarnu pomoć, ključni su elementi strategije opsade koju je provodio ISF. ISF je također uništio ključnu vodnu i električnu infrastrukturu u Pojasu Gaze, kao i mnoge druge vitalne objekte potrebne za opstanak civila. Način na koji su izraelske vlasti provodile vojnu operaciju u Gazi ukazuje na ratni zločin i zaključak da se izazivanje gladovanja odnosno uskraćivanje civilima osnovnih resursa za preživljavanje koristilo kao sredstvo rata.

²⁶⁹ IDF charges reservist with aggravated abuse of Palestinian prisoners | Israel | The Guardian, pristupljeno 12.8.2024.

²⁷⁰ Četvrta Ženevska konvencija, *op. cit.* u bilj. 93., čl. 55. i čl. 56.

Naposljetku, trebali bismo spomenuti i moguće zločine protiv čovječnosti ako se utvrdi da su izvedeni kao dio široko rasprostranjenog ili sustavnog napada na civilno stanovništvo.²⁷¹ Prema Rimskom statutu, napad mora biti u skladu s politikom države ili organizacije, ili s ciljem promicanja takve politike te da napad uključuje višestruko počinjenje radnji.²⁷² Kod donošenja zaključka o odgovornosti za počinjene zločine protiv čovječnosti, bit će potrebno analizirati ne samo sadržaj izjava najviših izraelskih dužnosnika, nego i opseg vojnih operacija koje se provode u Gazi, kao i broj žrtava izvedenih napada.

Zabrana kolektivnog kažnjavanja je norma običajnog međunarodnog prava,²⁷³ a ugrađena je i u već spomenute Ženevske konvencije. Tijekom vojnih operacija u Pojasu Gaze izraelske vlasti i ISF su prekršili tu normu, a neki od tih postupaka mogli su biti motivirani osvetom zbog napada koji su 7. listopada izveli Hamas i druge nedržavne oružane skupine. Izjave izraelskih dužnosnika koje sugeriraju da je glavni motiv bila osveta, kao i konkretne akcije ISF-a na terenu, navode na takav zaključak. U većini slučajeva izgleda da je civilno stanovništvo bilo primarna meta, čak i kada je ISF tvrdio da je ciljao legitimne vojne ciljeve. Ovi postupci su rezultirali kaznom koju su primili civili, ili su barem bili usmjereni na njih. Kažnjavanje Palestinaca u Gazi zbog njihove navodne kolektivne povezanosti s Hamasom predstavljalo bi zabranjeno kolektivno kažnjavanje i kršenje temeljnih normi međunarodnog humanitarnog prava.

10. ZAKLJUČAK

Napad Hamasa i drugih oružanih palestinskih skupina 7. listopada predstavlja jasno kršenje međunarodnog humanitarnog prava, Povelje UN-a i normi običajnog prava. Tu nema nikakvih opravdanja ili sumnji jer zabrana usmjerenja napada protiv civila predstavlja temeljnu vrijednost međunarodnog humanitarnog prava. Međutim, kako bismo u potpunosti razumjeli ovaj događaj, nužno je bilo razmotriti širi kontekst i povijest naroda Gaze, odnosno Palestine. Neprestane teškoće, neodrživi uvjeti života i dugotrajni *status quo* stvorili su situaciju

²⁷¹ Zločini protiv čovječnosti obuhvaćaju kaznena djela poput ubojstva, deportacije ili prisilnog premještanja, istrebljenja, namjernog izazivanja velikih patnji ili ozbiljnih tjelesnih ozljeda ili narušavanja zdravlja, opsežnog uništavanja imovine koje nije opravdano vojnom nužnošću i koje je izvršeno nezakonito i bezobzirno, itd. Čl. 7., st. 1. Rimskog statuta, *op. cit.* u bilj. 169.

²⁷² Međunarodni kazneni sud (ICC), Elementi zločina, čl. 7., Elements-of-Crimes.pdf (icc-cpi.int).

²⁷³ ICRC Običajno međunarodno humanitarno pravo, 1. izd.: Rules, pravilo br. 103, *op. cit.* u bilj. 177; Čl. 33. Četvrte Ženevske konvencije i čl. 75., st. 2., t. (d) Dopunskog protokola I., *op. cit.* u bilj. 93. Kolektivno kažnjavanje ne navodi se kao poseban ratni zločin u Rimskom statutu Međunarodnog kaznenog suda.

nepodnošljivosti i frustracije među stanovništvom Gaze, što je dovelo do očekivane eskalacije sukoba. Izraelsko ignoriranje i kršenje rezolucija, savjetodavnih mišljenja i ostalih mjera bez snošenja ikakvih sankcija ili posljedica ostavilo je palestinski narod prepušten samome sebi, što je rezultiralo očajničkim činima koji su stavili palestinsko pitanje u središte međunarodne pozornosti.

Napad Hamasa aktivirao je neotuđivo pravo Izraela na samoobranu, kako je definirano člankom 51. Povelje UN-a. Ipak, pravo na samoobranu nije neograničeno, a reakcija Izraela nakon napada 7. listopada pokazala je destruktivnost i nepopustljivost bez presedana, što se može potkrijepiti brojnim dokazima s terena, kao i izjavama najviših izraelskih dužnosnika. Proglašenje potpune opsade, isključivanje osnovnih resursa civilnom stanovništvu poput struje, vode i goriva te stradavanje preko 40 000 ljudi, od kojih polovinu čine djeca i žene, ukazuju na elemente kolektivnog kažnjavanja cijele populacije i teške povrede međunarodnog humanitarnog prava.

Način vođenja ratnih operacija, uključujući masovno uništavanje civilnih objekata, upućuje na namjeru da se Gaza devastira i stvore nepovoljni uvjeti za život za čitavu populaciju koja živi na tom području. Cijele četvrti su razorene, a domovi, trgovine, škole, sveučilišta i poljoprivredna zemljišta pretrpjeli su katastrofalnu štetu. Čak i ako Izrael omogući povratak, veliki dio civilnog stanovništva će se suočiti s ozbiljnim poteškoćama pri vraćanju na svoja prebivališta zbog masovne destrukcije domova i nedostatka odgovarajućih smještajnih opcija, sredstava za život i pristupa osnovnoj infrastrukturi.²⁷⁴ Bez značajne i dugotrajne međunarodne pomoći obnova Gaze mogla bi trajati desetljećima.

Zbog svega navedenog, izuzetno je važno da međunarodna zajednica hitno olakša i omogući mirovni proces jer osuđivanje Izraela ili Hamasa nije dovoljno. Čak ni priznanje postojanja Palestine kao države nije dovoljno. Potrebno je učiniti više jer samo priznanje ne jamči poštivanje temeljnih ljudskih prava i prava na samoodređenje. Ovo je veliki zadatak za cijelu zajednicu država, da se uključe u dijalog s obje strane i pokušaju pronaći razumno rješenje kao i da osiguraju njihovu provedbu. Bez toga, ne samo da Palestinci nikada neće doživjeti mir, sigurnost i slobodu, nego će i Izraelci zauvijek živjeti s činjenicom da će neriješene nepravde neizbježno dovesti do posljedica, ostavljajući ih bez prave sigurnosti kojoj obje strane teže.

²⁷⁴ *Preliminary Assessment of the Economic Impact of the Destruction in Gaza and Prospects for Economic Recovery*, United Nations Conference on Trade and Development, 2024., [osginf2024d1_en.pdf](#) (unctad.org), pristupljeno 20.7.2024.

Kada se radi o vrlo osjetljivim pitanjima koja se odnose na kršenje prava milijuna ljudi, praksa „izdavanja presuda“ i etiketiranja skupina dovodi do grube simplifikacije prilično složenih fenomena. Na primjer, apstraktna rasprava o tome tko jest ili nije „terorist“ ima malo vrijednosti, ako ne i potpunu beskorisnost, kada se pokušava procijeniti stvarnost na terenu koja suprotstavlja unutarnju sliku heroja „borca za slobodu“ vanjskoj slici istog kao hladnokrvnog „terorista“. ²⁷⁵

Glavni intelektualni problem s terorizmom u međunarodnom pravu je taj što ga je vrlo teško klasificirati. Teroristi čine zločine, ali nisu obični kriminalci; obično ne djeluju iz pohlepe ili požude, već iz političkih razloga.²⁷⁶ Kod dugogodišnjih terorističkih grupa, može biti da je jedini način za okončanje terora političko priznanje želja grupe i legitimnosti njihovih pritužbi, no to je nešto što države vrlo nerado čine.²⁷⁷ I dok može biti korisno boriti se protiv terorizma kažnjavanjem terorista, smatramo da je korisnije boriti se protiv terorizma rješavanjem temeljnih uzroka nastanka terorizma. U kontekstu izraelsko-palestinskog sukoba, ti uzroci su kompleksni, ali jasno su vidljivi, a kažnjavanje cijele populacije i stvaranje katastrofalnih uvjeta života zasigurno neće donijeti mir i stabilizaciju odnosa u regiji. Upravo suprotno, takvo postupanje dodatno će radikalizirati stanovništvo, pojačati tenzije i doprinijeti nastavku začaranog ciklusa nasilja.

Vrijeme će pokazati hoće li pravda i pravo prevladati nad političkim pritiscima i silom. Ključno je da se neotuđiva ljudska prava, poput prava na život i dostojanstvo, kao i ograničenja koja postavlja međunarodno humanitarno pravo, ne zadrže samo kao teorijske vrijednosti, već da se učinkovito provode i poštuju u praksi. Ako se ona ne pretoče u konkretne akcije i mjere, ostat će kao mrtvo slovo na papiru, a međunarodna zajednica neće uspjeti osigurati pravičnost i mir za sve pogođene strane.

²⁷⁵ Prisjetimo se Nelsona Mandele koji je proveo 27 godina u zatvoru i bio proglašen teroristom od strane apartheidske vlade Južne Afrike, kao i nekih međunarodnih aktera koji su podržavali tu vladu. Njegova izjava: „Vrlo dobro znamo da naša sloboda nije potpuna bez slobode Palestinaca“, odražava njegovu duboku vjeru u univerzalna ljudska prava i solidarnost među potlačenim narodima, a spominjao ju je u različitim prilikama nakon što je postao predsjednik Južne Afrike. Nelson Mandela - Speeches - Address by President Nelson Mandela at International Day of Solidarity with Palestinian People, Pretoria. Klabbers, *op. cit.* u bilj. 115, str. 213.

²⁷⁶ *Ibid.*

²⁷⁷ *Ibid.*

11. LITERATURA

Knjige i članci:

1. Avishai, B., *The Tragedy of Zionism: How Its Revolutionary Past Haunts Israeli Democracy*, Helios Press, 2002.
2. Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo 1*, Školska knjiga, 2010.
3. Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo 3*, Školska knjiga, 2006.
4. Bunton, M., *The Palestinian-Israeli Conflict: A very short introduction*, Oxford University Press, 2013.
5. Detter, I., *The law of war*, 2. izd., Cambridge University Press, 2000.
6. Hroub, K., *Hamas: Political Thought and Practice*, Institute for Palestinian Studies, 2000.
7. Klabbers, J., *International Law*, 2. izd., Cambridge University Press, 2010.
8. Mishal, S. i Sela, A., *The Palestinian Hamas: Vision, Violence, and Coexistence*, Columbia University Press, 2000.
9. Pappé, I., *A History of Modern Palestine*, 2. izd., Cambridge University Press, 2014.
10. Pappé, I., *Ethnic Cleansing of Palestine*, Oneworld Publications, 2006.
11. Rusan Novokmet, R., „Upotreba oružane sile kao odgovora na terorističke napade u kontekstu prava na samoobranu“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, sv. 68, br. 3-4, 2018.
12. Seršić, M., „Agresija, samoobrana i anticipatorna samoobrana“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, sv. 57, br. 2, 2007.
13. Watson, G. R., *The Oslo Accords: International Law and the Israeli-Palestinian Peace Agreements*, Oxford University Press, 2000.
14. Weiss, C., „The Gaza Conflict within international law“, *Int'l J. L. Ethics Tech*, sv. 1, 2024.

Međunarodni ugovori:

1. Četvrta Haška konvencija o zakonima i običajima rata na kopnu i njen aneks: Pravilnik o zakonima i običajima rata na kopnu, 18. listopada 1907.

2. Pakt Lige naroda. The Covenant of the League of Nations | The United Nations Office at Geneva (ungeneva.org)., 1920.
3. Povelja Ujedinjenih naroda, 1945., *Narodne novine – međunarodni ugovori*, br. 15/1993.
4. Ženevske konvencije za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu od 12. Kolovoza 1949., *Narodne novine – međunarodni ugovori*, br. 5/1994.
5. Ženevska konvencija o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata od 12. kolovoza 1949., *Narodne novine – međunarodni ugovori*, br. 5/1994
6. Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. Kolovoza 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba, *Narodne novine – međunarodni ugovori*, br. 5/1994.
7. Konvencija o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba, 1954., *Narodne novine – međunarodni ugovori*, br. 6/2002.
8. Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora, 1969., *Narodne novine – međunarodni ugovori*, br. 16/1993.
9. Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements („Oslo Agreement“), 13 September 1993.
10. Israeli-Palestinian Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip, 28 September 1995.
11. Statut Međunarodnog kaznenog suda (Rimski statut), 1998., *Narodne novine – međunarodni ugovori*, br. 5/2001., br. 12/2013., br. 2/2018., br. 2/2021.

Međunarodna sudska praksa:

1. *Nuclear Tests* (Australia v. France), Judgement, ICJ Reports, 20 December 1974.
2. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, Advisory Opinion, ICJ Reports, 8 July 1996.
3. *Oil Platforms* (Islamic Republic of Iran v. United States of America), Judgement, ICJ Reports, 6 November 2003.
4. *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, Advisory Opinion, ICJ Reports, 9 July 2004.
5. *Armed Activities on the Territory of the Congo* (Democratic Republic of The Congo v. Uganda), Judgement, ICJ Reports, 19 December 2005.
6. *Legal consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965*, Advisory Opinion, ICJ Reports, 25 February 2019.

7. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip* (South Africa v. Israel), ICJ Reports, 29 December 2023.
8. *Legal Consequences Arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem*, Advisory Opinion, ICJ Reports, 19 July 2024.

Akti Ujedinjenih naroda:

Opća skupština:

1. Rezolucija A/RES/181 (II), 1947.
2. Rezolucija A/RES/377A (V), 1950.
3. Rezolucija A/RES/32/40, 1977.
4. Rezolucija A/RES/1514(XV), 1960.
5. Rezolucija A/RES/43/177, 1988.
6. Rezolucija A/RES/67/19, 2012.
7. Rezolucija A/RES/69/17, 2014.
8. Rezolucija A/RES/70/88, 2015.
9. Rezolucija A/RES/ES-10/23, 2024.

Vijeće sigurnosti:

1. Rezolucija S/RES/242, 1967.
2. Rezolucija S/RES/476, 1980.
3. Rezolucija S/RES/2334, 2016.
4. Rezolucija S/RES/2720, 2023.

Vijeće za ljudska prava:

1. Izvještaj Istražne misije Ujedinjenih naroda o sukobu u Gazi, A/HRC/12/48, 25. rujna 2009
2. Nezavisna međunarodna istražna komisija za okupirani palestinski teritorij, uključujući Istočni Jeruzalem i Izrael, Detaljni izvještaj o napadima izvršenim 7. listopada 2023. i nakon u Izraelu, A/HRC/56/CRP.3, 10. lipnja 2024.
3. Detaljni izvještaj Nezavisne međunarodne istražne komisije za okupirani palestinski teritorij, uključujući Istočni Jeruzalem i Izrael, o vojnim operacijama i napadima na

okupirani palestinski teritorij od 7. listopada do 31. prosinca 2023., A/HRC/56/CRP.4, 10. lipnja 2024.

Mrežni izvori:

1. First Zionist Congress & Basel Program (1897) (jewishvirtuallibrary.org)
2. The Covenant of the League of Nations | The United Nations Office at Geneva (ungeneva.org)
3. The Avalon Project : Balfour Declaration November 2, 1917 (yale.edu)
4. Part I (1917-1947) - Question of Palestine (un.org)
5. Palestine plan of partition with economic union - General Assembly resolution 181 (II) Future government of Palestine - Question of Palestine
6. 169-20190225-ADV-01-00-BI.pdf (icj-cij.org)
7. Israel Studies An Anthology: The Yishuv (jewishvirtuallibrary.org)
8. The Haganah (jewishvirtuallibrary.org)
9. International law: Understanding justice in times of war - United Nations Western Europe (unric.org)
10. Who are Israeli settlers and why are they so controversial? | CNN
11. Fatah - Hrvatska enciklopedija
12. 2538093.pdf (palestine-studies.org)
13. Algeria - War of Independence, Revolution, Nationalism | Britannica
14. In Context on X: ""We don't hate the Jews and fight them because they are Jews. They are people of religion, and we are people of religion. If my brother, who has the same religion and parents as me, takes my home and expels me from my land, I will fight him. I don't fight the US or the UK or any <https://t.co/74nl4s12dJ>" / X
15. HAMAS-A-Document-of-General-Principles-and-Policies-May-1-2017.pdf (palestina-komitee.nl)
16. The Situation on the eve of the Second Intifada (embassies.gov.il)
17. Netanyahu under fire for using Greater Land of Israel map at UN - Israel Politics - The Jerusalem Post (jpost.com)
18. General Assembly: 50th plenary meeting, Tenth emergency special session (resumed) | UN Web TV

19. Chapter V: Peremptory norms of general international law (jus cogens) -- Report of the International Law Commission: Seventy-first session (29 April–7 June and 8 July–9 August 2019)
20. Martens Clause | How does law protect in war? - Online casebook (icrc.org)
21. IHL Treaties - Hague Convention (II) on the Laws and Customs of War on Land, 1899 (icrc.org)
22. Swords of Iron: War in the South - Hamas' Attack on Israel Ministry of Foreign Affairs (www.gov.il)
23. govextra.gov.il/media/qxpetchv/israel-hostages-bring-them-home-october-24-english.pdf
24. www.gov.il/BlobFolder/news/swords-of-iron-war-in-the-south-7-oct-2023/en/English_Swords_of_Iron_Israel-Hamas Conflict 2023.pdf
25. www.gov.il/en/pages/swords-of-iron-civilian-casualties#Civilian casualties
26. Security Cabinet Approves War Situation Prime Minister's Office (www.gov.il)
27. Hostilities in the Gaza Strip and Israel | Flash Update #20 | United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs - occupied Palestinian territory (ochaopt.org)
28. Gaza Strip - The World Factbook (cia.gov)
29. UNRWA Situation Report #104 on the situation in the Gaza Strip and the West Bank, including East Jerusalem | UNRWA
30. Netanyahu reveals his plans for a post-Hamas Gaza Strip - The Jerusalem Post (jpost.com)
31. Promising merciless war on Hamas, Netanyahu says Israel will 'avenge this black day' | The Times of Israel
32. Nimer Sultany on X: "3. On 4 November, Ch 14 interviewed army generals in Beit Lahia. Colonel Erez Eshel says (min 6): "Vengeance is a great value. There is vengeance over what they did to us... This place will be a fallow land. They will not be able to live here." <https://t.co/e8bcqYODgZ>" / X
33. The language being used to describe Palestinians is genocidal | Chris McGreal | The Guardian
34. Bible Gateway 1 Samuel 15 :: NIV (mit.edu)
35. Middle East Eye on X: "A video posted on X, formerly Twitter, by Israeli journalist Yinon Magal, shows Israeli soldiers singing and chanting for the occupation of Gaza and to "wipe off the seed of Amalek", saying there are no "innocent civilians" in Gaza <https://t.co/cGGN0DfurU>" / X

36. כל עוד חמאס לא משחרר את החטופים שבידיו - הדבר היחיד שצריך להיכנס" on X: "איתמר בן גביר / X
לעזה הם מאות טונות חומר נפץ של חיל האוויר, לא גרם של סיוע הומינטרי
37. Gaza: Turk pleads for end to fighting as death toll passes 40,000 | OHCHR
38. Telegram: Contact @MOHMediaGaza
39. Daily death rate in Gaza higher than any other major 21st Century conflict - Oxfam | Oxfam International
40. UNOSAT
41. Israeli army threats ordering residents of northern Gaza to leave may amount to war crimes (amnesty.org)
42. 'We're Rolling Out Nakba 2023,' Israeli Minister Says on Northern Gaza Strip Evacuation - Israel News - Haaretz.com
43. Hostilities in the Gaza Strip and Israel | Flash Update #17 | United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs - occupied Palestinian territory (ochaopt.org)
44. A Brief History of the 2,000-Pound Bombs Central to U.S.-Israeli Tensions - The New York Times (nytimes.com)
45. What is a human shield and how has Hamas been accused of using them? | Israel-Gaza war | The Guardian
46. Terrorist Organizations - The World Factbook (cia.gov)
47. 'The Gospel': how Israel uses AI to select bombing targets in Gaza | Israel | The Guardian
48. Israel must allow 'quantum leap' in aid delivery UN chief urges, calling for change in military tactics | UN News
49. Exclusive: Gaza grandmother shot and killed by Israeli sniper as child waved white flag | Middle East Eye
50. Philippe Lazzarini on X: "#Gaza Ibtihal, an @UNRWA teacher was killed last week with her four-month-old baby in a place where she thought she would be safe. When the war in #Gaza started nearly 10 months ago, no one thought we will reach this grim milestone. Nearly 200 @UNRWA team members have been" / X
51. Gaza_casualties_info-graphic_22_April_2024 draft01 (ochaopt.org)
52. wck.org/news/gaza-team-update
53. UN experts outraged by Israeli strikes on civilians sheltering in Rafah camps | OHCHR
54. Defense minister announces 'complete siege' of Gaza: No power, food or fuel | The Times of Israel

55. Prime Minister of Israel on X: "Second, until their return, we demand Red Cross visits for our captives. Third, we will not allow humanitarian assistance in the form of food and medicines from our territory to the Gaza Strip." / X
56. Stopping Famine in Gaza | Crisis Group
57. COGAT on X: "Starting today (Dec. 17), UN aid trucks will undergo security checks and be transferred directly to Gaza via Kerem Shalom, to abide by our agreement with the US. This will increase the daily volume of humanitarian aid entering Gaza and being delivered to the people of Gaza. <https://t.co/NuFMxmBjvW>" / X
58. Gaza Supplies and Dispatch Tracking | UNRWA Secretary-General's opening remarks to the Media on the situation in Gaza | United Nations Secretary-General
59. Protection of civilians and enabling of immediate humanitarian assistance to Palestinians in Gaza - Security Council Resolution - 2720 (2023) - Question of Palestine
60. Hostilities in the Gaza Strip and Israel | Flash Update #38 [EN/AR/HE] | OCHA (unocha.org)
61. Israel minister condemned for saying starvation of millions in Gaza might be 'justified and moral' | Israel | The Guardian
62. IDF charges reservist with aggravated abuse of Palestinian prisoners | Israel | The Guardian
63. Elements-of-Crimes.pdf (icc-cpi.int)
64. Nelson Mandela - Speeches - Address by President Nelson Mandela at International Day of Solidarity with Palestinian People, Pretoria